

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (HADİS)
ANABİLİM DALI

İFK HADİSİNİN TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİYE GÜMÜŞ

ANKARA 2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (HADİS)
ANABİLİM DALI

İFK HADİSİNİN TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bünyamin ERUL

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi:

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ (HADİS)
ANABİLİM DALI

İFK HADİSİNİN TAHLİLİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİYE GÜMÜŞ

ANKARA 2008

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....III

KISALTMALAR.....V

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU.....1

B. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ1

C. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI.....3

D. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....5

1. İfk Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı.....5

2. İftira Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı.....8

3. Bühtan Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı.....9

4. Kur'an-ı Kerim'de ve Hadislerde İfk, İftira ve Bühtan Kavramları.....10

a. Kur'an-ı Kerim'de ve Hadislerde İfk Kavramı.....10

b. Kur'an-ı Kerim'de ve Hadislerde İftira Kavramı.....12

c. Kur'an-ı Kerim'de ve Hadislerde Bühtan Kavramı.....17

BİRİNCİ BÖLÜM:
HADİS LİTERATÜRÜNDE İFK OLAYI

A. HADİSİN İSNADLARI.....	21
B. İFK OLAYININ KAHRAMANLARI	56
1. Hz. Âişe.....	56
2. Safvân b. Muattal.....	66
3. Abdullah b. Übeyy b. Selûl.....	69
4. Mistah b. Üsâse.....	71
5. Hamne bint Cahş.....	73
6. Hassan b. Sâbit.....	76

İKİNCİ BÖLÜM:

A. K. KERİM VE TEFSİRLERDE İFK OLAYI.....	80
B. İSLAM TARİHİ LİTERATÜRÜNDE İFK OLAYI.....	89
SONUÇ.....	94
BİBLİYOGRAFYA.....	101
EKLER (İSNAD ŞEMASI)	

ÖNSÖZ

İslam tarihinde, zaman zaman meydana geldiği toplumda derin izler bırakan ve daha sonraki hadiselerle tesir edecek kadar önemli olan birtakım olaylar yaşanmıştır. İşte bu tür olaylardan biri Hz. Peygamber ve onun sevgili eşi Hz. Âişe ile doğrudan ilgili olan ve İslam tarihi literatürüne “İfk hadisesi” olarak geçmiş olan vakıadır. Bu olayın öneminden dolayı İslami kaynakların hemen her türünde geniş yer verilmiştir.

İfk olayı, Hz. Âişe'nin anlatımıyla hadis, Nur sûresindeki konuyla ilgili ayetlerin açıklanması açısından tefsir ve Beni Müstalik Gazvesi nedeniyle de siyer ve İslam tarihi kaynaklarında genişçe ele alınmaktadır.

İslam tarihine “İfk hadisesi” olarak geçen olay, Hz. Peygamber'in eşi Hz. Âişe'nin şeref ve namusuna atılmış olan bir iftira ve dil uzatma olayıdır. Bu olay Müstalikoğulları Gazvesi'nin hemen akabinde Medine'ye dönüş sırasında meydana gelmiştir. Münafıklar, Müslümanlar aleyhine gelişebilecek her olayı kullanmışlar ve bu suretle ilk İslam toplumunu sürekli yaralamaya çalışmışlardır. Bu olayla, esas olarak Hz. Peygamber'i hedef alan münafıklar, başta Allah'ın Resülü olmak üzere, Hz. Âişe ve anne-babası ile Safvân b. Muattal ve diğer Müslümanlara büyük acılar çektirmişlerdir.

İfk olayı, Resulullah'ın ve ailesinin şahsında İslam'a karşı tuzak kuran İslam düşmanlarının hem tuzaklarını, hem de kimliklerini ortaya çıkarmaktadır. İşte bu yüzden söz konusu olay, pek çok sıkıntıları beraberinde getirmesine rağmen sonuç itibarıyla Müslümanlar için hayırlı olmuştur.

Bu önemli olayın hadis kaynaklarında, tefsir kaynaklarında ve İslam tarihi kaynaklarında ayrı ayrı ele alınıp değerlendirilmesinde fayda görülmüştür.

Bu vesile ile araştırma konusunun tespiti ve tezin hazırlanmasında -yoğun ilmi çalışmalarına rağmen- bana zaman ayırma lutfunda bulunan ve kendisine başvurduka yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Bünyamin Erul Bey'e, maddi ve manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Aliye GMŐŐ - Ankara 2008 -

KISALTMALAR

Age (age)	: Adı geçen eser
A.Ü.İ.F.D.	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
D.E.Ü.	: Dokuz Eylül Üniversitesi
DİA.	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
D.İ.B.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
h.n.	: Hadis No
H.z.	: Hazreti
İA	: İslam Ansiklopedisi
md.	: Maddesi
M.Ü.İ.F.	: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
ö.	: Ölüm Tarihi
s.	: Sayfa
Thk.	: Tahkik eden
Trc.	: Türkçe tercümesi
ty.	: Tarih yok
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
vs.	: Ve saire

GİRİŞ

A. ARAŞTIRMANIN KONUSU:

İslam Tarihinde Beni Müstalik Gazvesi (5/627) sonunda Hz. Âişe'ye atılan iftiranın Kur'an-ı Kerim'in ilgili ayetlerinde, Hadis, İslam Tarihi ve muahhar kaynaklarda ele alınış biçimini araştırmak tezimizin konusudur.

B. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ:

"İfk Hadisinin Tahlili" başlığı altında incelediğimiz konu, Kur'an-ı Kerim'den yola çıkarak iftiranın dini ve beşerî boyutunu, bu iki alanda meydana getirdiği kirlenmeyi göstermek ve bu kirlilikten kurtulabilmek için gerekli olan doğru bilgi ve olumlu davranışları dile getirmeyi amaçlamaktadır.

İfade edildiği şekliyle iftira olayı/olgusu bir sosyal sapma davranışıdır. Bir toplumda sosyal sapmaların çoğalması ve kontrol altına alınamaması o toplumu sosyal çözülmeye götürür. İşte Kur'an ve sahih rivayetler bu sapma davranışına dikkat çekmekte ve insanları uyarmaktadır.

Belki de Hz. Âişe'nin hayatından en fazla zihinlerde kalan bilgi, O'nun bir iftiraya uğraması ve Allah tarafından ayetle temize çıkarılmasıdır. Biz bütün bu yönlerden farklı olarak hadise esnasında Hz. Âişe'nin tutumuna, ayet ve sahih rivayetlerle varılmak istenen hususlara da konunun gelişimi içinde değinmek istiyoruz.

İslam Tarihi'nde İfk Olayı ve akabinde Hz. Âişe'yi temize çıkaran ayetlerin toplumsal etkileri dikkate değerdir. Hicretin beşinci yılında, Hendek savaşından sonra yani müşriklerin kesin yenilgiye uğradıkları, İslam toplumunun oluşumunu

baltalamak isteyen münafıkların faaliyet göstermek için fırsat kolladıkları bir dönemde, münafık ellerin özellikle toplumsal oluşumun çekirdeğini oluşturan Peygamber'in haremine uzandığını görüyoruz. Fakat Hz. Âişe'nin olay karşısında takındığı tavır, Peygamber'in olay hakkındaki görüşlerini almak maksadıyla mescitte yaptığı konuşmalar ve nihayetinde inen ayetler bu emelleri boşa çıkarmış hatta hayra vesile kılmıştır.

Bu olayın Müslümanlara daha başka yararları da olmuştur. Bu olay nedeniyle İslam'ın sosyal hukuk kurallarına önemli eklemelerde bulunulmuştur. Müslümanların bu alanda Allah'tan aldıkları yeni hükümlerle, İslam toplumu ahlâkî kötülüklerin baş gösterip yayılmasına karşı koruma altına alınmış, daha da arınmış ve kötülükler ortaya çıkacak olsa bile, derhal önleme çareleri getirilmiştir.

Bu olayda toplumda iffetli olmanın, ahlâkî olgunluğun ve hüsnü zannın önemi vurgulanmaktadır. Bu değişmeyi sağlayan hükümlerin geliş sebepleri bizzat Peygamber'in hayatında meydana gelmekte ve Hz. Âişe'nin yaşantısında olmaktadır. O, Peygamber eşi ve mü'min bir kadın olarak bu değişimde bir bakıma acı ama önemli bir görevi üstlenmiştir.

İfk hadisiyle ilgili son olarak Hz. Âişe'nin takındığı tavır, sözleri ve O'nun hakkında insanların düşünceleri de bilinmeye değerdir. Hz. Âişe'nin karizmasını ve toplumdaki etkisini gösteren gelişmeler tezimizin ilgili bölümlerinde ele alınmaya çalışılacaktır.

Tezimizin asıl amacı, İfk Hadisi olarak ele aldığımız rivayetin değişik versiyonlarını tahlil edebilmektir.

C. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI:

Metod, yöntem, usul, yol gibi farklı kelimelerle ifade edilen, bilim, teknik, sanat, eğitim gibi pek çok alanda yürütülen çalışmaların, amacına ulaşarak istenilen verim ve başarının kazanımını sağlayan emek, enerji, zaman ve ekonomik açıdan en uygun vasıtaların genelidir.

Bilimsel sahada araştırma yaparken amaca ulaşabilmek için genel ve özel olmak üzere iki farklı metodun kullanıldığını görmekteyiz. Konumuzun araştırılmasında özel araştırma metodlarından dökümantasyon yöntemini kullanacağız.

Araştırma konusunun kapsam açısından derinliğini ve genişliğinin sınırlandırılması, araştırmanın verimli ve başarılı bir biçimde sonuçlanmasına, araştırmacının kolay ve rahat çalışmasına yardımcı olmaktadır. Bu noktadan yola çıkarak İfk Hadisinin Tahlili adı altında inceleyeceğimiz tez konumuzu ifk ve bu kavramla benzer anlam taşıyan diğer terimlerle sınırlandırdık. Tezimizde şu kavramlar üzerinde durduk:

a) Aslından olması gerekenden uzaklaşmış sapmış olan her şeyi içine alan İfk kavramı,

b) Ahlâk terimi olarak bir kimseye işlemediği bir suçu isnat etme anlamında kullanılan İftira kavramı,

c) İğrenç ve çok çirkin olması dolayısıyla işiten kimseyi hayrete düşüren yalan anlamına gelen Bühtan kavramıdır.

İfk, İftira ve Bühtan kavramlarını sözlük ve terim anlamlarını Arapça sözlüklerden verdikten sonra Kur'an-ı Kerim'deki ilgili ayetleri dikkate alarak Garibu'l- Kur'an ve Garibu'l- Hadis kaynaklarından yola çıkarak anlamaya çalıştık.

Tezimizin birinci bölümünde Hadis kaynaklarında olayın geçişini inceledik. Rivayeti en erken Abdurrezzak'ın Musannef isimli eserinde bulduk. Rivayeti daha sonra Kütüb-i Tis'a adı verilen kaynaktan taradık. Kütüb-i Sitte olarak tek cilt olarak basılan baskıyı kullandık. Hadisin sened ve metin kısmını gözden geçirdikten sonra telfik ve takti' üzerinde durduk. İfk olayına karışan kişilerin (Hz. Âişe- Hamne bint Cahş- Mistah b. Üsâse- Hassan b. Sabit- Safvân b. Muattal) biyoğraflerini araştırarak rivayetleri üzerinde durmaya çalıştık. Tezimizin son kısmına isnad şemasını koyduk.

Tezimizin son bölümünde Kur'an-ı Kerim'de ifk olayını ele aldık. İlgili ayetlerinin (Nur 11–21) anlamını verdikten sonra çeşitli tefsirlerden çıkarılan hükümler üzerinde durmaya çalıştık. Şii bazı müfessirlerin İfk olayının Hz. Âişe'nin değil de Mariye'nin başından geçtiğini ifade etmeleri nedeniyle Tefsir-i Numûne, Tefsir-i Kummî, Bihârü'l-Envar ve Mîzân gibi Şii kaynakları gözden geçirdik.

Yine aynı bölümde İslam Tarihi kaynaklarında olayın ele alınışı üzerinde durmaya çalıştık. Vâkidî (ö.207/823)'nin Kitabü'l-Meğâzi'sinden, İbn Hişam (ö.218/833)'in Sîre'sinden, İbn Sa'd (ö.230/844)'in et-Tabakât'ından, Taberî, (ö.310/922)'nin Milletler ve Hükümetler Tarihi ve Tarih-i Taberî Tercemesinden, İbnü'l-Esîr (ö.630/1232)'in el-Kâmil Fi't-Tarih'inden faydalandık.

Tefsir, İslam Tarihi ve Hadis alanındaki bir kısım eserlere başvuracak olmamız, kaynak açısından araştırmanın sınırlarını da belirlemektedir.

D. KAVRAMSAL ÇERÇEVE:

Tez konumuza geçmeden evvel ifk, iftira ve bühtan ile ilgili birkaç kavram üzerinde durmamız konunun anlaşılması bakımından yararlı olacaktır.

1. İfk Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı:

İfk kelimesi; sülasi olarak e-f-k kök fiilinden gelmekte olup birinci bapta kazandığı anlam “yalan söylemek suretiyle iftira etmek” olup, ikinci bapta kazandığı anlam ise “bir kimseyi yalan söyleyerek yolundan saptırmaktır.”¹

İfk kelimesi ayrıca iftira etmek, yalan söylemek, günah anlamlarına gelmekte olup² yalan söyleyerek aldatma anlamında kullanılan bir mastardır. Bir adamı amacından engelleyip ümitsiz hale getirmek için de İfk kelimesi kullanılmaktadır.³ İfk, insana yalan ve iftira olarak ulaşan şeydir. Kişiye ansızın ulaşınca kadar, kendisinin bile hiç hissetmediği bir bühtan olduğu da söylenmiştir.⁴

Şimdi sıra ile İfk kökünden türeyen kelimelere ve onların anlamlarına göz atalım:

Efike kelimesi ifk ile aynı anlamda olan bir kelimedir.⁵ Çoğulu efâiktir.⁶

İfk kökünden gelen effâk, efik veya efük; insanları hak yoldan kendi batıl anlayışına çeviren kimse anlamına geldiği gibi,⁷ yalancı anlamına da gelmektedir.⁸

¹ İbrahim, Mustafa vd. el-Mu'cemü'l- Vâsît, s. 21, İstanbul, 1996, Çağrı Yayınları.

² İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, XII. s.270, Mısır, 1300–1307; Mahluf, Levîs, el-Müncid, s.12, Beyrut, 1991; İsmail b. Hammad el-Cevherî, es-Sihâh, IV. s.1572, yy, 1982; el-Firuzâbâdî, Mecdüddin Muhammed b. Yakub b. Muhammed, el-Muhît fi'l-lüğa, VI. s. 340; el-Ezherî, Ebû Mansur Muhammed b. Ahmed, Tehzîbü'l-lüğa, (tahkik Ali Hasan Hilalî), X. s.396; Zebîdî, Ebû'l-Feyz, Tâcül-Arûs, I. s.6640, Beyrut, 1994.

³ Asım Efendi, Kâmus Tercümesi, III. s.1041, İstanbul, 1304.

⁴ ez-Zemahşerî, Ebû'l Kasım Cârullah Mahmud b. Umer, el-Keşşâf an Hakâyıki't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl, III. s.52, Mısır, 1966.

⁵ Cevherî, a.g.e., IV. s.1572.

⁶ Cevherî, a.g.e., IV. s.1572; el-Firuzâbâdî, a.g.e., VI. s.340; İbn Manzûr, a.g.e., XII. s.270.

⁷ el-Ezherî, a.g.e., X. s.396.

⁸ İbn Manzûr, a.g.e., XII. s.270.

Efik kelimesi ayrıca “aciz, çaresiz ve görüşünde yanılmış kimse” anlamına da gelmektedir.⁹ Effâk kelimesi ise “çok yalan söyleyen” anlamında da kullanılmaktadır.¹⁰

Efike kelimesi ise “döndürmek, bir kimseyi bir şeyden döndürmek anlamında kullanılan bir mastardır.¹¹ Ayrıca görüşünü değiştirdi, istediğinden yoksun bıraktı anlamına da gelmektedir.¹²

İfk kelimesinden türetilen me’fûk ise, “akıllı ve görüşü zayıf kimse” “ziyaretçisi olmayan kimse, yağmur almayan ve bitkiden yoksun olan”¹³ iyiyi göremeyen kimse¹⁴ anlamlarına da gelmektedir.

İfk kelimesinden türetilen bir başka isim ise mü’tefikât’tır. Allah Teala’nın Lut (as)’ın kavmi üzerine yıktığı, altını üstüne getirdiği şeyler¹⁵ anlamında kullanılmıştır. Kur’an-ı Kerim’de bu ifade şöyle ifade edilmiştir: Onlara kendilerinden evvelkilerin, Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin, İbrahim kavminin Medyen halkının ve altüst olan şehirlerin haberi ulaşmadı mı? Peygamberi onlara apaçık mucizeler getirmişti. Demek ki, Allah onlara zulmedecek değildi, fakat onlar kendi kendilerine zulmetmekte idiler.”¹⁶

⁹ el-Ezherî, a.g.e., X. s.397.

¹⁰ Cevherî, a.g.e., IV. s.1572.

¹¹ Cevherî, a.g.e., IV. s.1572.

¹² el-Firuzâbâdî, a.g.e., s.1203.

¹³ Cevherî, a.g.e., IV. s.1573; İbn Manzûr a.g.e., XII. s.270, el-Firuzâbâdî, a.g.e., s.1203.

¹⁴ Cevherî, a.g.e., IV. s.1573, Zebîdî, a.g.e., I, s.6640.

¹⁵ Cevherî, a.g.e., IV. s.1573; İbn Manzûr, a.g.e., XII. s.270; el-Ezherî, a.g.e., X. s.396; Firuzâbâdî, a.g.e., s.1203

¹⁶ Tevbe, 9/ 70.

Bu ayetin Hz. Lut'un kavmi ile hatta bütün helak olanlarla ilgili olduğu söylenmiştir. Helak olan kimseye dünya başına yıkıldı denildiği gibi, bu kavimlerin helakı da şehirlerin altına üstüne gelmesi ile ifade edilmiştir.¹⁷

Mü'tefikât kelimesine farklı yönlerden esen rüzgâr anlamını verenler de olmuştur. Arab bu kelimeyi rüzgâr çoğaldığı zaman yeryüzü gelişir. (yani ekilenler büyür, olgunlaşır) anlamında kullanmaktadır.¹⁸

Yine mü'tefikât kelimesi arzın altını üstüne getiren rüzgâr anlamında da kullanılmıştır.

¹⁷ Bu şehirlerin beş tane olduğu ifade edilmiştir. Bunlar Sa'be, Sa'de, Amra, Duma ve Südüm'dür. el-Ezherî, a.g.e., X. s.396; Zebîdî, a.g.e., I. s.6640.

¹⁸ İbn Manzûr, a.g.e., .X. s.391; Cevherî, a.g.e., V. s.1573; el-Firûzâbâdî, a.g.e., s.1203; Zebîdî, a.g.e., I, s.6640; Herevî, Garibeyn, I. s.84; Edward William Lane, An Arabic-English Lexicon, I. s.106.

2. İftira Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı:

F-r-y kök fiilinden gelen iftira kelimesi sülasi birinci babta kullanıldığı vakit “bir şeyi yardı, deşti” anlamına gelmektedir. “Yalan” kelimesi ile birlikte kullanıldığında ise “yalan üretti” anlamına gelmektedir. Sülasi ikinci babta ise edilgen bir anlam kazanarak “şaşırttı, hayrete düşürdü” anlamına gelmektedir. İf’âl babında kullanıldığı zaman ise “bir kimseyi şiddetli bir şekilde kınamak” anlamını kazanmaktadır.¹⁹ Ayrıca sözlükte yol katetmek bir şeyi kesmek veya yarmak, haksız yere birini suçlamak manasına gelir.²⁰ Yine sözlükte yalan söz üretmek²¹, biri hakkında yalan uydurmak anlamlarına da gelmektedir.²²

Kavram olarak ele aldığımız iftira kelimesi ise iftiâl babından türetilmiş bir masdar isimdir.²³

Terim olarak ise, “bir kimseye asılsız olarak suç, günah yahut suç sayılan bir söz, davranış veya nitelik isnad etmektir” anlamında kullanılmaktadır.²⁴

İftira, özlenen bir saygıdeğer cemiyet idealini kökünden tahrip eden ve ferдин haysiyetine, şerefine, manevi hayatına saldırı anlamına gelen kötü huyların başında gelmektedir.

İftira, dil yolu ile başkasının şeref, itibar, namus ve haysiyet gibi manevi haklarına bir saygısızlıktır.

¹⁹ İbrahim, Mustafa, a.g.e., s. 687.

²⁰ İsfehâni, Rağıb, el-Müfredât, fry md. s.379; İbn Manzûr, a.g.e., II. s. 116.

²¹ Âsım Efendi, a.g.e., IV. s. 1118.

²² Levis, Mahluf, a.g.e., s.611; İbn Manzûr, a.g.e., XX. s.12.

²³ İbrahim, Mustafa, a.g.e., s.687.

²⁴ İsfehâni, Rağıb, a.g.e., fry md. s.379; İbn Manzûr, a.g.e., II. s.116.

3. Būhtan Kelimesinin Sözlük ve Terim Anlamı:

B-h-t kök fiilinden gelen būhtan kelimesi sūlasi birinci babta kullanıldığı vakit “hayrete düşürmek, şaşırtmak”²⁵, sūlasi ikinci babta kullanıldığı vakit ise “bir iddia ve delil karşısında kişinin renginin değişmesi”²⁶ anlamlarına gelmektedir.

Būhtan kelimesi masdar isim olarak, haksız suç isnad etme,²⁷ bir kimseye işlemediği işi ya da söylemediği sözü isnad ile ifk ve iftira etmek,²⁸ şaşkına döndürmek, hayretinden susmak, birinin aleyhine yalan söz söylemek²⁹ anlamlarına gelmektedir.

بهت fiilinin بَعَثَ fiili ile anlamının birbirine yakın olduğunu söylememiz mümkündür. Nitekim بَعَثَ fiili “beklenmeyen bir zamanda gelmek, gafil avlanmak, baskın atmak” anlamlarına gelmektedir. Bu fiil kökünden gelen بَاعَثَ ise “şaşırtmak” manasına geldiği gibi, انبعت tutulup kalmak, rmaşıaş ,dona kalmak anlamına gelmektedir.³⁰ Nitekim K. Kerim’ de bu durum şöyle ifade edilmiştir:

“Bilakis kendilerine o (kıyamet) öyle âni gelir ki, onları şaşırtır.”³¹

Terim olarak بهتان “iğrenç ve çok çirkin olması dolayısıyla işiten kimseyi hayrete düşüren yalan”³² anlamına gelmektedir.

²⁵ İbrahim, Mustafâ, a.g.e., s.73; Ahmed b. Faris, Ebu'l Hüseyin, Mekâyisü'l-lûğa, el-Mu'cem fi'l-lûğa, II. s.307, Lübnan, ty.

²⁶ İbrahim, Mustafâ, a.g.e., s.73.

²⁷ İbrahim, Mustafâ, a.g.e., s.73.

²⁸ Asım, Efendi, a.g.e., I, s.552.

²⁹ Levis, Mahluf, a.g.e., s.49.

³⁰ Râzi, Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdulkâdir, Muhtaru's-Sihâh, I. s.73, Suriye, 1316.

³¹ Enbiyâ, 21/40.

³² İsfelhâni, Rağıb, a.g.e., s.63.

4. Kur'an-ı Kerim ve Hadislerde İfk, İftira ve Bühtan Kavramları

Araştırmamızın bu bölümünde yukarıda sözlük ve terim anlamlarını verdiğimiz ifk, iftira ve bühtan kavramlarının Kur'an-ı Kerim'de ve Hadislerde geçiş biçimini inceleyeceğiz.

a. Kur'an-ı Kerim'de ve Hadislerde İfk Kavramı:

K. Kerim'de ifk kelimesi doğru yoldan sapmak, haktan uzaklaşmak, yalan söylemek, iftira etmek anlamlarında kullanılmıştır. Doğru sözden sapma, yalan ve iftira, ifk kelimesiyle ifade edilmiştir. Çünkü ifk kelimesi her türlü sapmayı içine alan bir kelimedir. İfk ve türevleri K. Kerim'de 27 yerde geçmektedir. K. Kerim'deki örneklerini şu şekil sıralamamız mümkündür:

Şu ayetlerde ifk kelimesi dönmek, çevirmek anlamında kullanılmıştır. “Şüphesiz Allah, tohumu ve çekirdeği çatlatandır, ölüden diriye çıkarana, diriden de ölüyü çıkarandır. İşte Allah budur. O halde (haktan) nasıl dönersiniz!”³³

“Ey insanlar! Allah'ın size olan nimetini hatırlayın; Allah'tan başka size gökten ve yerden rızık verecek bir yaratıcı var mı? O'ndan başka ilah yoktur. Nasıl oluyor da (tevhidden küfre) çevriliyorsunuz?”³⁴

Buradaki ifk kelimesinin haktan batıla döndüren, çeviren anlamı da bulunmaktadır³⁵ Şu ayetlerde de uydurulmuş yalan anlamında kullanılmıştır.³⁶

“İnkâr edenler: Bu (Kur'an), olsa olsa O'nun (Muhammed'in) uydurduğu bir yalandır. Başka bir zümre de bu hususta kendisine yardım etmiştir, dediler. Böylece onlar hiç şüphesiz haksızlığa ve iftiraya başvurmuşlardır.”³⁷

³³ En'âm, 6/96.

³⁴ Fâtır, 35/3; Diğer örnekler için bkz. Yunus, 10/34; Mü'min, 40/62–63; Mâide, 5/75; Tevbe, 9/30; Ankebût, 29/61; Rum, 30/55; Zuhruf, 43/87.

³⁵ Herevî, a.g.e., I. s.83.

³⁶ Herevî; a.g.e., I. s.83.

³⁷ Furkan, 25/4.

“..Ve yine bu (Kur’an) da uydurulmuş bir yalandan başka bir şey değildir.”³⁸

“Fakat onlar bununla doğru yola girmek arzusunda olmadıkları için “Bu eski bir yalandır” diyecekler.”³⁹

İfk kelimesinden türeyen “Effâk” kelimesi de yalancı, sapık inançlı, söz uyduran yalancı manasına kullanılmıştır.

“Kendilerine okunan Allah’ın ayetlerini dinleyip, sonra onları hiç duymamış gibi büyüklük taslamakta direnen yalancı (effâk) ve günahkâr kişinin vay haline. Ona can yakıcı bir azabı müjdele.”⁴⁰

İfk kökünden türeyen “mü’tefike” kelimesi Cenab-ı Hak tarafından altüst edilerek helak edilmiş ülke anlamına gelmektedir. Yine bu kelime bir rivayette Basra şehrinin bir defa battığını, sular altında kaldığını yani alt üst olduğunu belirtmek için kullanılmıştır.⁴¹ Beşir b. Hasasî’den nakledilen başka bir rivayette de “Rebi’a olmasaydı üzerinde yaşadığı yeryüzü helak olan şeylerden olurdu” tarzındadır. Burada da helak olmak ve alt üst olmak bu kelime ile ifade edilmiştir.⁴²

İfk kelimesi ayrıca terim olarak Hz. Aişe’ye atılan iftira için kullanılır. “(Peygamber’in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir gruptur.” Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın mü’minlerin, kendi vicdanları ile hüsnü zanda bulunup da; Bu apaçık bir iftiradır” demeleri gerekmez miydi?⁴³

³⁸ Sebe, 34/43.

³⁹ Ahkaf, 46/ 11, Diğer örnekler için bkz. Ankebût, 29/11, Sâffât, 37/86, 151; Ahkaf, 46/28.

⁴⁰ Câsiye, 88/7–8.

⁴¹ İbn Kesîr, Ebu’l-Fidâ, İsmail, el-Bidâye ve’n-Nihâye, I, s.56; Herevî, a.g.e., I, s.84.

⁴² Zemahşerî, el-Fâik fî Garibi’l-Hadis, I. s.49, Haleb, 1971.

⁴³ Nûr, 24/11–12.

b. Kur'an-ı Kerim'de ve Hadislerde İftira Kavramı

İftira, bühtan ve ifk kelimeleri bazen masdarları bazen de türevleri Kur'an-ı Kerim'de 59 yerde geçmektedir.

Müşriklerin Allah'a, K. Kerim'e, Hz. Peygamber'e ve İslam'a karşı sürekli yalan uydurmaları “*iftira*” kelimesinin *ifteraytühü, yefterûn, tefterûn, tefterû, müftereyât, müfterâ, yefterînehû, müfterîne, müfterûne* gibi çeşitli şekilleriyle ifade edilmektedir. Bu ayetlerin çoğunda, “Allah hakkında yalan uydurma, O'nun birliği, yüceliği ve aşkınlığı ile bağdaşmayan iddialar ileri sürme” anlamında kullanılmaktadır. Bu ifadeler şu şekilde zikredilmektedir:

“Artık bundan sonra, her kim Allah'a yalan uydurursa, işte bunlar zalimlerin ta kendileridir.⁴⁴

“Yalan sözlerle Allah'a iftira edenden veya O'nun ayetlerini yalanlayandan daha zalim kimdir! Şüphe yok ki, zalimler kurtuluşa ermezler!⁴⁵

“Allah'a karşı yalan uydurandan yahut kendisine hiçbir şey vahyedilmemişken “Bana da vahyolundu” diyenden ve ben de Allah'ın indirdiği ayetlerin benzerini indireceğim” diyenden daha zalim kim vardır! O zalimler ölümün (boğucu) dalgaları için de, melekler de pençelerini uzatmış, onlara “Haydi canlarınızı kurtarın!” Allah'a karşı gerçek olmayanı söylemenizden ve O'nun ayetlerine karşı kibirlilik taslamış olmanızdan ötürü, bugün alçaklık azabı ile cezalandırılacaksınız! derken onların halini bir görsen!⁴⁶

“Deveden de iki, sığırdan da iki (yarattı). De ki: O bunların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa bu iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kıldı?

⁴⁴ Âl-i İmran, 3/94.

⁴⁵ En'âm, 6/21.

⁴⁶ En'âm, 6/93.

Yoksa Allah'ın size böyle vasiyet ettiğine şahit mi oldunuz? Bilgisizce insanları saptırmak için Allah'a karşı yalan uydurandan kim daha zalimdir! Şüphesiz Allah o zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."⁴⁷

Yukarıdaki ayetlerin yorumunda iftira eden kişilerin vahyedilen şeyleri vahyedilmemiş sayan kişiler de olabileceği söylenmiştir. Tefsirlerde bunun için müseyleme ismi kullanılmıştır. Müseyleme ve puta inanan (put sahibi) kişilerin kendi anlayışlarına göre nübüvete davet ettikleri bilinmektedir.⁴⁸

Yine K. Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

“Allah kendisine ortak koşmasını asla bağışlamaz, bundan başkasını (günahları) dilediği kimse için bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse büyük bir günah (ile) iftira etmiş olur.”⁴⁹

“Bak nasıl da Allah üzerine yalan uyduruyorlar; apaçık bir günah olarak bu (onlara) yeter!”⁵⁰

Yukarıdaki ayetlerde geçen iftira kelimesi uydurmak anlamına gelmektedir. Ebû Mansur'a göre bu kökten türeyen **فريا** kelimesi büyük yalan anlamına gelmektedir.⁵¹ K. Kerim'de de yalan ve şirk olarak ifade edilmiştir.⁵²

K. Kerim'de Peygamberimizin, K. Kerim'i kendisinin uydurduğu şeklindeki iddiaları da iftira olarak nitelendirilmektedir. Örneğin;

⁴⁷ En'âm, 6/144.

⁴⁸ Zeccâc, Meâni'l-Kur'an, II. s.271, Beyrut, 1408.

⁴⁹ Nisâ, 4/48.

⁵⁰ Nisâ, 4/50.

⁵¹ Herevî, a.g.e., V. s.1444; (Meryem Süresi 27.ayette de **feriyya** kelimesi büyük anlamına gelmektedir. Araplar bu tabiri mübalağalı ve abartılı bir iş yapıldığında kullanılmaktadır. Nitekim Hz. Meryem oğlu İsa'yı kucağında kavmine getirdiği zaman sen çok büyük ve çirkin bir iş yaptın demişlerdir.)

⁵² Habeşî, Hasan b. Salih b.Ömer; el- Burhân fî Garibi'l- Kur'an, s.315, Kahire, 1411.

“Yoksa O’nu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? De ki: “Eğer sizler doğru iseniz Allah’tan başka, gücünüzün yettiklerini çağırın da (hep beraber) ona benzer bir sûre getirin.”⁵³

K. Kerim’de putperestlerin putların tanrı olduğu inancını uydurdıkları da şu şekilde geçmektedir:

“Onların bu tutumları: Bize ateş sadece sayılı günlerde dokunacaktır, demelerinin bir sonucudur. Onların vaktiyle uydurdıkları şeyler de dinleri hakkında kendilerini yanıltmıştır.”⁵⁴

Yine K. Kerim’de putperestlerin Allah’a isnad ederek kendi kafalarından hükümler koymaları da iftira kavramıyla ifade edilmiştir. Örneğin; “Onlar saçma düşüncelerine göre dediler ki: (Bu tanrılar için ayrılan) hayvanlarla ekinler haramdır. Bunlar bizim dilediğimizden başkası yiyemez. Bunlar da binilmesi yasaklanmış hayvanlardır. Bir takım hayvanlar da vardır ki, (Allah böyle emrediyor diye) O’na iftara ederek üzerlerine Allah’ın adını anmazlar. Yapmakta oldukları iftiraları yüzünden Allah onları cezalandıracaktır.”⁵⁵

Yukarıda görüldüğü gibi Kur’an-ı Kerim, Peygamberlerin kıssalarını naklederken zaman zaman onların maruz kaldığı iftiraları da bildirir. Mesela Hz. Musa, kendisine Cenab-ı Hak tarafından mucize olarak verilen âsâ ile Mısır’lı sihirbazları mağlub ettiğinde onlar gösterilen bu şeyin bir beşer eseri olmadığını fark ederek imana geldikleri halde, Firavun ve yakın çevresi ona sihirbazlık isnad ettiler.⁵⁶ Hz. İsa’nın Allah’ın kudretiyle babasız dünyaya geldiğini idrak

⁵³ Yunus, 10/38; Hûd, 11/13; Hûd, 11/35; Furkan, 25/4; Secde, 32/3; Ahkaf, 46/8.

⁵⁴ En’âm, 6/ 24 ve bkz. A’râf, 7/53.

⁵⁵ En’âm, 6/138; En’âm, 6/144.

⁵⁶ Tâhâ, 20/ 56–73; Kasas, 28/36.

edemeyenler, Hz. Meryem'e iffetsizlik isnâd ettiler.⁵⁷ Hâlbuki O siddîka idi.⁵⁸ Keza, Hz. İsa, insanları bir takım belgelerle Hakk'a davet ettiğinde onun ileri sürdüğü delillere sihir dediler.⁵⁹ Aynı şekilde müşrikler de Hz. Peygamber'in mucizelerine sihir dediler, onu kâhinlik, mecnunluk ve şairlikle itham ettiler, iftira da bulundular.⁶⁰

Bu ayetleri incelediğimiz zaman, tebliğ vazifesini yürütebilmek için gayret sarfeden Peygamberlerin, çevresindeki insanlar tarafından hoş olmayan ikazlara ve iftiralara maruz kaldığını söyleyebiliriz.

Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de, kendisi ve peygamberleri hakkında vuku bulan iftira ve isnadları ne kadar hoş görmediyse, fertlerin birbirlerine karşı yaptıkları iftirayı da kesinlikle hoş görmez ve yasaklar. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de kişinin yanlış veya suç işleyip de, sonra bunu bir suçsuzun üzerine atmasını iftira olarak nitelendirir. Ve bunu yapanın apaçık bir günah yüklendiğini belirtir.⁶¹ Kişiyi bilmediği şeyin peşine düşmekten alıkoyar, kulak, göz ve kalbin o şeyden sorumlu olduğunu ifade eder.⁶² Keza Kur'an-ı Kerim, inanan erkek ve kadınları yapmadıkları bir şeyden ötürü incitenleri müfterilikle vafeder ve böylelerinin apaçık bir günah yüklenmiş olacaklarını bildirir.⁶³

Kur'an-ı Kerim'in bildirdiğine göre, iftiranın en şiddetlilerinden biri iffetli mü'min kadınlara zina isnad etmektir. Böyleleri dünyada da ahirette de lanete uğramışlardır. Onlara büyük bir azab vardır. İffetli kadınlara zina isnad edip de, dört

⁵⁷ Nisâ, 4/156; Meryem, 19/21; Tahrim, 66/12.

⁵⁸ Mâide, 5/75.

⁵⁹ Saff, 61/6.

⁶⁰ Sâffât, 37/ 12–17; Zuhruf, 43/30–32; Tûr, 52/ 29–31; Kamer, 54/2.

⁶¹ Nisâ, 4/112.

⁶² İsrâ, 17/36.

⁶³ Ahzâb, 33/58.

şahitle ispat edemeyenlere ceza olarak seksen değnek vurulacağı (Hadd-i Kazf) ⁶⁴, şahitliklerinin ebediyen kabul olunmayacağı ve böylelerinin, hak yoldan çıkmış kimseler olacağı ifade edilir.⁶⁵ Kur'an-ı Kerim Hz. Âişe'nin iftiraya maruz kalması olayını bizlere ibret dersi olarak gösterir.

Hadis-i Şeriflerde iftira kelimesine ve türevlerine baktığımızda şu sonucu görmemiz mümkündür. İbn Abbas'dan gelen. bir rivayette “Boyun damarları kesilen hayvanın etinin yenilebileceği” vurgulanırken⁶⁶ burada geçen افري kelimesinin yarmak, ayırmak anlamında kullanıldığını söyleyebiliriz.⁶⁷

Başka bir rivayette ise Allah Resulü (sav) Hz. Ömer (ra)'ın faziletini anlatırken O'ndan daha üstününü, daha yücesini görmediğini ifade etmek için فري kelimesini kullanmıştır.⁶⁸ Bu kelime sözün daha büyüğü, daha kuvvetlisi anlamına da gelmektedir.⁶⁹

Diğer bir rivayette ise “Ömer b. Hattab Hz. Ali'ye şarap içenin durumu hakkında soru sorduğunda Hz. Ali bu kişiye seksen değnek vurulması gerektiğini ifade etmiş ve bunun nedenini şöyle açıklamıştır. Kişi şarap içtiği zaman sarhoş olur ve sarhoş olunca kendinden geçer ve iftira atmaya başlar.”⁷⁰ Bu rivayette geçen *iftira* kelimesini yalan uydurmak anlamında da değerlendirmemiz mümkündür. Yine iffetli bir kimseye zina isnadında bulunan kişilere verilecek ceza olayı anlatılırken

⁶⁴ Hadd-i Kazf ile ilgili ayrıntılı bilgi için Yiğit, Yaşar, İnsanlık Onur ve Şerefının Korunması Perspektifinden Kazf Suçu ve Cezasına Bakış, Kur'an Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi, s.27–240, İstanbul, 1999–2000; Bilmen, Ömer Nasûhi, Hukûk-u İslâmiyye ve İstılahat-ı Fıkhıyye Kâmûsu, III. s.229–248, İstanbul, 1968.

⁶⁵ Nûr, 24/4–23.

⁶⁶ İmam Mâlik, Muvattâ, 24, no:6, s.38, Mısır, ty.

⁶⁷ Herevî, a.g.e., V. s.1445.

⁶⁸ Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 2, no:2393, s.1099.

⁶⁹ Herevî, a.g.e., V. s.1444.

⁷⁰ İmam Mâlik, a.g.e., 42, no:2, s.143.

iftira kelimesi kullanılmıştır.⁷¹ Hz. Peygamber (sav)’e bey’at işlemini gerçekleştiren bayanlar elleri ve ayakları arasında bir iftira uydurmayacaklarına yani gayr-i meşru bir çocuk dünyaya getirip onu kocasına nisbet ederek iftira etmeyeceklerine dair söz verirken de hem *iftira* hem de *bühtan* kelimesi kullanılmıştır.⁷² Yine İnanmayanların Allah’a, Rasulü’ne ve İslam’a karşı sürekli yalan uydurmaları *iftira* kelimesi ve türevleriyle ifade edilmiştir.⁷³

c. Kur’an-ı Kerim’de ve Hadislerde Bühtan Kavramı:

K. Kerim’de bühtan kelimesi verdiğini geri almak, teminat verdiği halde gereğini yerine getirmeyip, almaması gerekeni almak, kastedilerek iftira etmek, apaçık günaha girmek, suçsuza suç isnad etmek, mü’minleri yapmadıkları şeyden ötürü incitmek, şaşırıp kalmak anlamında kullanılmıştır. Bununla ilgili örnekler şöyledir:

“.....Bunun üzerine kâfir şaşırıp kaldı. Allah zalim kimseleri hidayete erdirmez.”⁷⁴

“Nemrut ile Hz. İbrahim (as) arasında geçen konuşmaları ele alan bu ayette Nemrut Hz. İbrahim’in Allah güneşi doğudan getirmektedir. Haydi, sen de onu batıdan getir tarzındaki meydan okuması karşısında şaşırıp kalmıştır. İşte burada “bühtan” tereddütlü olmak, şaşırıp kalmak, kafası karışmak anlamında kullanılmıştır.⁷⁵

⁷¹ İmam Mâlik, a.g.e., 41, no:17, 18, 19, s.118-121.

⁷² Buhârî, İman, 11, h.n.18, s.3; Menâkıbu’l Ensâr, 43, h.n.3892, s.316; Meğazi, 12, h.n.3999, s.326; Hudûd, 14, h.n.6801, s.567; Ahkâm, 49, h.n.7213, s.601; Tevhid, 31, h.n.7468, s.622; Nesâî, Bey’at, 9, h.n.4166, s.2360; Nesâî, Bey’at, 18, h.n.4186, s.2361; Muvattâ, Bey’at, 55, h.n.2, s.381.

⁷³ İbn Mâce, Hudûd, 42, h.n.3761, s.2701; Müslim, İman, 287, h.n.439, s.709, Tirmizî, Tefsir En’âm, 5, h.n.3068, s.1961; Tefsir Necm, 53, h.n.3280, s.1987.

⁷⁴ Bakara, 2/258.

⁷⁵ Herevî, a.g.e., .I. s.225.

“Bilakis kendilerine o (kıyamet) öyle ani gelir ki, onları şaşırır.”⁷⁶

Yukarıdaki ayette de inkâr eden kişilerin durumları tasvir edilmektedir. Burada da “bühtan” kelimesi şaşırmaq, dona kalmak anlamında kullanılmıştır.⁷⁷ “Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın. Siz iftira ederek ve apaçık günah işleyerek onu geri alır mısınız?”⁷⁸

Yukarıdaki ayette İslam geleneğine göre erkeğin evleneceği kadına bir mal vermesi gerektiği vurgulanmıştır. Mehir kadının hakkı, onun özel malıdır. Erkeklerin çeşitli yollar ve desiselerle bu hakkı kısmen veya tamamen yemeleri, verdiklerini zorla almaları meşru değildir. Bu ayette geçen “bühtan” kelimesi de içine faydasız ve başıboş her şeyi içine alan batıl anlamına gelmektedir.⁷⁹

“Kim kasıtlı veya kasıtsız bir günah kazanır da sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, muhakkak ki, büyük bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmiş olur.”⁸⁰

Bu ayette de “bühtan” kelimesi söylenilen sözü ve önemi uydurulan yalan anlamında kullanılmıştır.⁸¹ Fahrettin Râzî bu ayette geçen “bühtan” kelimesini “din kardeşine kendisinde bulunmayan bir kusur ve kötülük isnad etmendir.” diye açıklamaktadır.⁸² “Bir de inkâr etmelerinden ve Meryem’in üzerine büyük bir iftira atmalarından dolayı (onları lanetledik).”⁸³

⁷⁶ Enbiyâ, 21/40.

⁷⁷ Herevî, a.g.e., I. s.225.

⁷⁸ Nisâ, 4/20.

⁷⁹ Zeccâc, a.g.e., II. s.31; Herevî, a.g.e., I. s.225.

⁸⁰ Nisâ, 4/112 ve bkz. Nisâ, 4/20.

⁸¹ Herevî, II. s.103.

⁸² Râzî, Fahrettin, Mefâtiḥ’ul-Gayb, XI. s.38–39.

⁸³ Nisâ, 4/156.

Bu ayette de Yahudilerin Hz. Meryem'e attıkları iftira ele alınmıştır. Meryem ki Allah tarafından seçilmiş bayanlardan biridir. Onun iffeti ve hayâsı bütün Müslüman bayanlara örnek teşkil edecek tarzdadır. Buradaki bühtan da uydurulan söz, iftira anlamındadır.⁸⁴ “Ey Peygamber! İnanmış kadınlar, Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina yapmamak, çocuklarını öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemek, iyi işi işlemekte sana karşı gelmemek hususunda sana biat etmeye geldikleri zaman, biatlerini kabul et ve onlar için mağfired dile. Şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok esirgeyendir.”⁸⁵

Bu ayette elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurmama tabiri gayri meşru bir çocuk dünyaya getirip, onu kocasına nispet ederek iftira etmeme anlamına gelmektedir. Eğer bu şekil bir davranış yapılacaksa bu bir iftiradır.⁸⁶

Rivayetlerde bühtan kelimesi ve türevleri de geçmektedir. Yahudi topluluğu için şaşırma anlamına gelen büht kavramı kullanılmıştır.⁸⁷ Peygamber (sav) gıybeti tarif ederken iftira anlamına gelen behete kelimesini kullanmıştır.

⁸⁴ Zeccâc, a.g.e., II. s.103.

⁸⁵ Mümtâhine, 60/12, Bu konu ile ilgili rivayetler için bkz. Buhârî, Menâkıb, 43, h.n.3892, s.316; İman, 11, h.n.18, s.3; Âhkam, 49, h.n.7213, s.601; Hudûd, 14, h.n.6801, s.567; Nesâî, Bey’at, 9, h.n.4166, s.2360; h.n.4183, s. 2361, h.n.4186, s.2361; Muvattâ, Bey’at, h.n.2, s.381.

⁸⁶ Zeccâc , a.g.e.,V. s.161; Herevî ,a.g.e., II. s.225, İsfehâni, Rağıb, a.g.e., s.130.

⁸⁷ Buhârî, Enbiyâ, 1, h.n.3329, s.268–269; Menâkıb, 51, h.n.3938, s.322; Tefsir, 6, h.n.4480, s.367.

BİRİNCİ BÖLÜM

HADİS LİTERATÜRÜNDE İFK OLAYI

Hz. Âişe'nin hayatından en fazla zihinlerde kalan bilgi, onun bir iftiraya uğraması ve Allah tarafından ayetlerle temize çıkarılmasıdır.

Bu olay (ifk olayı) yaşayan kişilerin en temiz ruhlarına dayanılmaz acılar çektirmiştir. Resulullah (sav)'ın sevgili eşi Âişe'nin, Ebûbekir Sıddık'ın, eşinin ve Safvân b. Muattal'ın kalbleri üzüntü ve dayanılmaz bir ıstırap içinde kalmıştır.

“İfk Hadisinin Tahlili” adlı tezimizde Kur'an-ı Kerim'den yola çıkarak iftiranın dini ve beşerî boyutunu, bu iki alanda meydana getirdiği kirlenmeyi göstermek ve bu kirlilikten kurtulabilmek için gerekli olan doğru bilgi ve olumlu davranışları dile getirmeyi hedeflemekteyiz.

İftira olay/olgusu bir sosyal sapma davranışıdır. Bir toplumda sosyal sapmaların çoğalması ve kontrol altına alınamaması o toplumu sosyal çözülmeye götürür. İşte Kur'an ve sahih rivayetler bu sapma davranışına dikkat çekmekte ve insanları uyarmaktadır.

Bu bölümde İfk olayının Hadis kaynaklarında ele alınış biçimi incelenecektir. Önce erken dönem kaynaklarında bu olay araştırılacaktır. Daha sonra Kütüb-i Sitte'de bu konu taranacaktır. Konuya geçmeden önce İfk Hadisi diye bilinen hadisin bütün varyantlarını tespit etmeye çalışalım:

A. HADİSİN İSNADLARI:

1-Hz. Âişe/ Ubeydullah b. Abdullah, Alkame b. Vakkas, Urve, Saîd b. Müseyyeb/ Zührî/ Ma'mer/ Abdurrezzâk ⁸⁸

2-Hz. Âişe/ Ubeydullah b. Abdullah, Alkame b. Vakkas, Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr/ İbn Şihâb/ İbn Keysan/ Salih-İbrahim b. Sa'd/ Behz b. Esed/ Ahmed b. Hanbel ⁸⁹

3-Hz. Âişe/ Ubeydullah, Alkame, Urve b. Zübeyr, Saîd b. Müseyyeb/ Zührî/ Ma'mer/ Abdurrezzâk/ Ahmed b. Hanbel ⁹⁰

4-Hz. Âişe/ Ubeydullah b. Abdullah, Alkame b. Vakkas, Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr/ İbn Şihâb Zührî/ Fuleyh b. Süleyman/ Ebû'r Rebi' Süleyman b. Davud/ Buhârî ⁹¹

5-Hz. Âişe/ Ubeydullah b. Abdullah, Alkame b. Vakkas, İbn Müseyyeb, Urve b. Zübeyr /İbn Şihâb/ Yunus/ Leys/ Sevban/ Abdullah b. Ömer/ Haccac/ Buhârî ⁹²

6-Hz. Âişe/ Ubeydullah b. Abdullah, Alkame b. Vakkas, Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr/ Zührî/ Yunus/ Abdullah b. Ömer/ Haccac b. Minhal/ Buhârî ⁹³

7-Hz. Âişe/ Ubeydullah, Alkame, Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr/ Zührî/Yunus b. Yezid/ Abdullah b. Ömer/ Haccac b. Minhal/ Buhârî ⁹⁴

8-Hz. Âişe/ Ubeydullah, Alkame, Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr/ İbn Şihab/ Salih/ İbrahim b. Sa'd/ Abdullaziz b. Abdillah/ Buhârî ⁹⁵

⁸⁸ San'ânî, Abdurrezzâk, Musannef, V. h.n. 9748, s.410-419, Beyrut, 3771.

⁸⁹ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XLII. h.n. 25624, s.416-418, (tah. Şuayb Arnavut), Beyrut, 1996-2001.

⁹⁰ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XLII. h.n. 25623, s.404- 416.

⁹¹ Buhârî, Şehâdet, 15, h.n.2661, s.210 (Tek cilt K.Sitte'den), Riyad, 1419.

⁹² Buhârî, Şehâdet, 2, h.n.2637, s.208.

⁹³ Buhârî, Cihad, 64, h.n.2879, s.231.

⁹⁴ Buhârî, Meğazi, 12, h.n.4025, s.328.

⁹⁵ Buhârî, Meğazi, 35, h.n.4141, s.341.

9-Hz. Âişe/ Ubeydullah, Alkame, Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr/ Zührî/
Yunus b. Yezid/ Abdullah b. Ömer/ Haccac b. Minhal/ Buhârî ⁹⁶

a) Zührî/ Salih/ İbrahim b. Sa'd/ Abdulaziz b. Abdillah

10-Hz. Âişe/ Ubeydullah, Alkame, Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr/ İbn
Şihab/ Yunus/ Leys/ Yahya b. Bukeyr/ Buhârî ⁹⁷

11-Hz. Âişe/ Ubeydullah, Alkame, Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr/

a) Zührî/Yunus/ Abdullah b. Ömer/ Haccac b. Minhal /Buhârî.

b) İbn Şihab-Salih-İbrahim-Üveys-Buhârî ⁹⁸

12-Hz. Âişe/ Ubeydullah, Alkame, İbn Müseyyeb, Urve b. Zübeyr/

a) İbn Şihâb/ Yunus b. Yezid-Abdullah b. Ömer/ Haccac/ Buhârî ⁹⁹

b) İbn Şihâb/ Salih/İbrahim/Abdulaziz

13-Hz. Âişe/ Ubeydullah, Alkame, İbn Müseyyeb, Urve/ İbn Şihab/ Salih/
İbrahim b. Sa'd/ Uveys/ Buhârî ¹⁰⁰

14-Hz. Âişe/ Ubeydullah, Alkame, Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr/
Zührî/ Yunus b. Yezid/ Abdullah b. Ömer/ Haccac b. Minhal/ Buhârî ¹⁰¹

15-Hz. Âişe/ Ubeydullah, Alkame, Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr/ İbn
Şihab/ Yunus/ Leys/ Yahya b. Bukeyr/ Buhârî ¹⁰²

16-Hz. Âişe/Ubeydullah, Alkame, Urve b. Zübeyr, Saîd b. Müseyyeb/ Zührî/
Yunus/Abdullah b. Mübarek/ Hıbban b. Musa/ Müslim Zührî/ Ma'mer/
Abdurrezzâk/ İshak b. İbrahim, Muhammed b. Ra'fi, Abd b. Humejd ¹⁰³

⁹⁶ Buhârî, Tefsir Yusuf, 3, h.n.4690, s.390.

⁹⁷ Buhârî, Tefsir Yusuf, 6, h.n.4750, s.400- 401.

⁹⁸ Buhârî, Eymân, 13, h.n.6662, s.557.

⁹⁹ Buhârî, Eymân, 18, h.n.6679, s.558.

¹⁰⁰ Buhârî, İ'tisâm, 28, h.n.7369, s.613.

¹⁰¹ Buhârî, Tevhid, 25, h.n.7500, s.625.

¹⁰² Buhârî, Tevhid, 52, h.n.7545, s.630.

¹⁰³ Müslim, Tevbe, 56, h.n.7020, s.1160- 1161.

17-Hz. Âişe/ Ubeydullah, Alkame, Urve b. Zübeyr, Saîd b. Müseyyeb/
Yunus, Ma'mer/ Zührî/ Fuleyh b. Süleyman/ Ebû'r Rebi/ Müslim ¹⁰⁴

18-Hz. Âişe/ Ubeydullah, Alkame, Saîd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr/ İbn
Şihab/ Yunus b. Yezid/ Abdullah b. Vehb/ Süleyman b. Davud/ Ebû Dâvûd ¹⁰⁵

19-Hz. Âişe/ Urve/ Zührî/ Sufyan b. Üyeyne/ Muhammed b. Yezid/ Ahmed
b. Hanbel ¹⁰⁶

20-Hz. Âişe/ Urve/ Zührî/Yunus/ İbn Mübarek/ Ali, İbrahim b. İshak/
Ahmed b.Hanbel ¹⁰⁷

21-Hz. Âişe/ Urve/ Hişam/ Ebû Üsame/ Ahmed b. Hanbel ^{108,}

22-Hz. Âişe/ Urve/ Zührî/Yunus b. Yezid/ İbn Mübarek/ İsmail/ Dârimî ¹⁰⁹

23-Hz. Âişe / Urve/ Zührî/ Yunus/ Abdullah / Muhammed b. Mukâtil/
Buhârî ¹¹⁰

24-Hz. Âişe/ Urve / Zührî/ Ma'mer/ Sufyan/ Ebû Nuaym/ Buhârî ¹¹¹

25-Hz. Âişe/ Urve / Hişam/ Züheyr/ Malik b.İsmail/ Buhârî ¹¹²

26-Hz. Âişe/ Urve/ Hişam/ Yahya b. Ebî Zekeriyya/ Muhammed b. Harb/
Buhârî ¹¹³

27-Hz. Âişe/ Urve/ Zührî/ Yunus/ Abdullah/ Hıbban b. Musa/ Buhârî ¹¹⁴

¹⁰⁴ Müslim, Tevbe, 57, h.n.7021, s.1161.

¹⁰⁵ Ebû Dâvûd, Sünnet, h.n.4735, s.1571.

¹⁰⁶ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XLIII. h.n.26279,s.314.

¹⁰⁷ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XLI. h.n.24859, s.352–353.

¹⁰⁸ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XL. h.n.24317, s.368–372.

¹⁰⁹ Dârimî, Nikâh, h.n.26, s.540.

¹¹⁰ Buhârî, Şehâdet, 30, h.n.2688, s.213.

¹¹¹ Buhârî, Tefsir Nûr, 5, h.n.4749, s.400.

¹¹² Buhârî, Nikâh, 99, h.n.5212, s.451.

¹¹³ Buhârî, İ'tisâm, 28, h.n.7370, s.613.

¹¹⁴ Buhârî, Hıbe, 15, h.n.2593, s.204.

28-Hz. Âişe/ Urve/ Hişam b. Urve/ Ebû Üsame/ Muhammed b. A'la,
Ebûbekir b. Ebî Şeybe/ Müslim ¹¹⁵

29-Hz. Âişe/ Urve/ Zührî/ Ma'mer/ Yahya b. Yeman/ Ebû Bekr b. Ebî
Şeybe/ İbn Mâce ¹¹⁶

30-Hz. Âişe/ Urve/ Zührî/ Ma'mer/ Yahya b. Yeman/ Ebû Bekr b. Ebî
Şeybe/İbn Mâce ¹¹⁷

31-Hz. Âişe/ Urve/ İbn Şihab/ Yunus/ İbn Vehb/ İbn Serh/ Ahmed b. Amr
/Ebû Davud ¹¹⁸

32-Hz. Âişe/ Urve/ Hişam/ Hammad/ Musa b. İsmail/ Ebû Davud ¹¹⁹

33-Hz. Âişe/ Urve/ Hişam b. Urve/ Ebû Üsame / Mahmud b. Gaylan /
Tirmizî ¹²⁰

34-Hz. Âişe/ Ümmü Rûman/ Mesruk b. Ecda'/ Ebi Vâil/ Husayn/ Ali b.
Asım/Ahmed b. Hanbel ¹²¹

35-Hz. Âişe/ Ümmü Rûman/ Mesruk/ Şakîk b. Seleme/ Husayn/ Ebû Ca'fer
(Razi)/ Haşim b. Kasım/ Ahmed b. Hanbel ¹²²

36-Hz. Âişe/ Ümmü Rûman/ Mesruk/ Şakik/ Husayn/ İbn Fudayl/
Muhammed b. Selam/ Buhârî ¹²³

37-Hz. Âişe/ Ümmü Rûman/ Mesruk b. Ecda'/ Ebi Vâil/ Husayn/ Ebû
Avane/ Musa b. İsmail/ Buhârî ¹²⁴

¹¹⁵ Müslim, Tevbe, 58, h.n.7022, s.1161.

¹¹⁶ İbn Mâce, Ahkâm, h.n.2347,s. 2617.

¹¹⁷ İbn Mâce, Nikâh, h.n.1970, s. 2594.

¹¹⁸ Ebû Dâvûd, Nikâh, h.n.2138, s. 1380.

¹¹⁹ Ebû Dâvûd, Edeb, 145, h.n.5219, s. 1604.

¹²⁰ Tirmizî, Tefsir Nûr, h.n.3180, s. 1975- 1976.

¹²¹ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XLIV. h.n.27071, s. 629- 631.

¹²² Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XLIV. h.n.27070, s. 628- 629.

¹²³ Buhârî, Ehâdisül- Enbiyâ, 19, h.n.3388, s. 275.

¹²⁴ Buhârî, Meğazi, 35, h.n.4143, s. 341.

38-Hz. Âişe/ Ümmü Rûman/ Mesruk b. Ecda'/ İbn Vail/ Husayn/ Ebû Avane/ Musa/ Buhârî¹²⁵

39-Hz. Âişe/ Ümmü Rûman/ Mesruk/ İbn Va'il/ Husayn/ Süleyman/ Muhammed b. Kesir/ Buhârî¹²⁶

40-Hz. Âişe/ Amra/ Abdullah b. Ebî Bekr/ İbn Ebi Yahya/ Abdurrezzâk¹²⁷

41-Hz. Âişe/ Amra/ Abdullah b. Ebî Bekr/ Muhammed b. İshak/ İbn Ebi Adiy/ Ahmed b. Hanbel¹²⁸

42-Hz. Âişe/ Amra bint Abdurrahman/ Yahya b. Saîd/ İbn İshak/ Ebî Yakup/ Ahmed b. Hanbel¹²⁹

43-Hz. Âişe/ Amra/ Abdullah b. Ebî Bekr/ Muhammed b. İshak/ İbn Ebi Adiy/Muhammed b. Beşşar/ İbn Mâce¹³⁰

44-Hz. Âişe/ Amra/ Abdullah b. Ebî Bekr/ Muhammed b. İshak/ İbn Ebi Adiy/ Malik b. Abdulvahid, Kuteybe b. Saîd-Ebû Dâvûd¹³¹

45-Hz. Âişe/ Amra/ Abdullah b. Ebî Bekr/ Muhammed b. İshak/ İbn Adiy/ Muhammed b. Beşşar/ Tirmizî¹³²

46-Hz. Âişe/ Ebû Seleme/Ömer/ Huşeym/ Ahmed b. Hanbel¹³³

47-Hz. Âişe/ Ebû Seleme/ Ömer/ Ebû Avane/ Ebû Saîd/ Ahmed b. Hanbel¹³⁴

48-Zühri/ Ma'mer/ Abdurrezzâk¹³⁵

¹²⁵ Buhârî, Tefsir Yusuf, 3, h.n.4691, s. 390

¹²⁶ Buhârî, Tefsir Nûr, 7, h.n.4751, s. 401.

¹²⁷ Abdurrezzâk, a.g.e., V. h.n.9749, s. 419.

¹²⁸ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XL. h.n.24066, s.76- 77.

¹²⁹ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XLIII. h.n.26304, s. 341.

¹³⁰ İbn Mâce, Hudûd, h.n.2567, s. 2631.

¹³¹ Ebû Dâvûd, Hudûd, h.n.4474, s.1550.

¹³² Tirmizî, Tefsir Nûr, h.n.3181, s. 1976.

¹³³ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XL. h.n.24013, s. 13.

¹³⁴ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XLI. h.n.24720, s. 245.

¹³⁵ Abdurrezzâk, a.g.e., V. h.n.9750, s. 420.

49-Hz. Âiše/ Muhammed b. Ebî Bekr Sıddık (Kasım) /Abdullah b. Ubeydullah Abdulvahid b. Eymen/ Fadl b. Dukeyn/ Ahmed b. Hanbel ¹³⁶

50-Muhammed b. İshak/ Muhammed b. Seleme/ Nüfeylî/ Ebû Davud ¹³⁷

Yukarıda isnadlarını sıralamaya çalıştığımız rivayeti en erken veren kaynak olan Abdurrezzâk'ın Musannef'inden nakledelim. Biz bu uzun rivayeti daha iyi anlamak için bir takım parçalara bölmeyi uygun gördük. 12 ayrı parça elde ettik. Şimdi bu parçaları incelemeye çalışalım.

1=عبد الرزاق عن معمر عن الزهري قال اخبرني سعيد وعروة بن الزبير وعلمة بن وقاص ، وعبيدالله بن عبد الله بن عتبة بن مسعود عن حديث عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم حين قال لها أهل الافك ما قالوا ، قال : فبرأها الله ، وكلهم حدثني بطائفة من حديثها ، وبعضهم كان أوعى لحديثها من بعض ، وأثبت اقتصاصا ، وقد وعيت عن كل واحد منهم الحديث الذي حدثني ، وبعض حديثهم يصدق بعضا ، ذكروا أن عائشة زوج النبي صلى الله عليه وسلم قالت : كان رسول الله صلى الله عليه وسلم إذا أراد أن يخرج سفرا أقرع بين نسائه ، فأيتهن خرج سهمها خرج بها رسول الله صلى الله عليه وسلم معه ، قالت عائشة : فأقرع بيننا في غزاة غزاها ، فخرج فيها سهمي ، فخرجت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ، وذلك بعد ما أنزل الله علينا الحجاب ، وأنا أحمل في هودجي ، وأنزل فيه ، فسرنا حتى إذا فرغ رسول الله صلى الله عليه وسلم من غزوه قفل.

2=ودنونا من المدينة ، آذن ليلة بالرحيل ، ففقت حين آذنوا بالرحيل ، فمشيت ، حتى جاوزت الجيش ، فلما قضيت شأني أقبلت إلى [رحلي ، فإذا عقد لي من جزع ظفار قد انقطع ، فالتمست] عقدي ، فحبسني ابتغاؤه ، وأقبل الرهط الذين كانوا يرحلون بي ، فحملوا الهودج ، فرحلوه على بعيري الذي كنت أركب ، وهم يحسبون أنني فيه ، قال : وكانت النساء إذ ذاك خفافا ، فلم يهبلن ، ولم يغشهن اللحم ، إنما يأكلن العلقة من الطعام ، فلم يستنكر القوم ثقل الهودج حين رحلوه ، ورفعوه ، وكنت جارية حديثة السن ، فبعثوا الجمل وساروا به ، ووجدت عقدي بهما بعدما استمر الجيش ، فجننت منازلهم ، وليس بها داع ولا مجيب ، فتيمنت منزلي الذي

¹³⁶ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XLI. h.n.24834, s.331.

¹³⁷ Ebû Dâvûd, Hudûd, h.n. 4475, s.1550.

كنت فيه ، وظننت أن القوم سيفقدوني فيرجعون إلي ، فبينما أنا جالسة في منزلي غلبتني عيناوي ، فنمت ، حتى أصبحت .

3= وكان صفوان بن المعطل السلمي ثم الذكواني قد عرس من وراء الجيش ، فادلج ، فأصبح عندي ، فرأى سواد إنسان نائم ، فأتاني ، فعرفني حين رأني ، وقد كان رأني قبل أن يضرب علي الحجاب ، فما استيفظت إلا باسترجاعه حين عرفني ، فخرمت وجهي بجلبابي ، ووالله ما كلمني كلمة غير استرجاعه ، حتى أناخ راحلته ، فوطئ على يديها ، فركبتها ، فانطلق يقود بي الراحلة ، حتى أتينا الجيش بعدما نزلوا موغرين في نحر الظهيرة ، فهلك من هلك في شأني ، وكان الذي تولى كبره عبد الله بن أبي ابن سلول .

4= فقدمت المدينة فتشكيت حين قدمتها شهرا ، والناس يخوضون في قول أهل الافك ، ولا أشعر بشئ من ذلك ، وهويريني في وجعي أني لا أعرف من رسول الله صلى الله عليه وسلم اللطف الذي كنت أرى منه حين أشتكى ، إنما يدخل رسول الله صلى الله عليه وسلم فيسلم ويقول : كيف تيكم ؟ فذلك [الذي] يريني ولا أشعر ، حتى خرجت بعدما نقهت ، وخرجت معي أم مسطح قبل المناصع ، وهو متبرزنا ، ولا نخرج إلا ليلا إلى ليل ، وذلك قبل أن تتخذ الكنف قريبا من بيوتنا ، فانطلقت أنا وأم مسطح ، وهي ابنة أبي رهم بن عبد المطلب بن عبدمناف ، وأمها أم صخر بن عامر ، خالة أبي بكر الصديق ، وابنها مسطح بن أثانة بن عباد بن عبد المطلب ابن عبد مناف ، فأقبلت أنا وابنة أبي رهم قبل بيتي ، حتى فرغنا من شأننا ، فعثرت أم مسطح في مرطها فقالت : تعس مسطح ، فقلت لها : بنس ما قلت ، أتسيبن رجلا شهد بدرا ، قالت : أي هنتاه ! أولم تسمعي ما قال ؟ قالت : قلت : وماذا قال ؟ قالت : فأخبرتني بقول أهل الافك .

5= فازددت مرضاً إلى مرضي ، فلما رجعت إلى بيتي دخل علي رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فسلم ، ثم قال : كيف تيكم ؟ قلت : أتأذن لي أن آتي أبوي ؟ قالت : وأنا حينئذ أريد [أن] أتيقن الخبر من قبلهما ، فأذن لي رسول الله صلى الله عليه وسلم ، فجننت أبوي ، فقلت لامي : يا أمه ! ما يتحدث الناس ؟ فقالت : أي بنية هوني عليك ، فوالله لقلما كانت امرأة قط وضيئة عند رجل يحبها ولها ضرائر ، إلا أكثرن عليها ، قلت :

سبحان الله ، أو قد يحدث الناس بهذا ؟ قالت : نعم ، قالت : فيكيت تلك الليلة لا يرقأ لي دمع ، ولا أكتحل بنوم ، ثم أصبحت أبكي .

6= ودعا رسول الله صلى الله عليه وسلم علي بن أبي طالب ، وأسامة بن زيد ، حين استلبث الوحي ، يستشيرهما في فراق أهله ، قالت : فأما أسامة فأشار على رسول الله صلى الله عليه وسلم بالذي يعلم من براءة أهله ، وبالذي يعلم في نفسه من الود لهم ، فقال : [يا رسول الله ! صلى الله عليه وسلم ، هم أهلك ، ولا نعلم إلا خيرا ، وأما علي فقال : لم يضيق الله عليك ، والنساء سواها كثيرة ، وإن تسأل الجارية تصدقك ، قالت : فدعا رسول الله صلى الله عليه وسلم بريرة ، فقال : أي بريرة ! هل رأيت من شئ يريبك من أمر عائشة ؟ فقالت له بريرة : والذي بعثك بالحق إن رأيت عليها أمرا قط أغمصه عليها أكثر من أنها جارية حديثة السن تنام عن عجين أهلها فتأتي الداجن فتأكله .

7= قالت : فقام رسول الله صلى الله عليه وسلم فاستعذر من عبد الله بن أبي ابن سلول ، قالت : فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو على المنبر : يا معشر المسلمين ! من يعذرني من رجل قد بلغ أذاه في أهل بيتي ، فوالله ما علمت على أهل بيتي إلا خيرا ، ولقد ذكروا رجلا ما علمت عليه إلا خيرا ، وما كان يدخل على أهلي إلا معي فقام سعد بن معاذ الانصاري فقال : أعذرك منه يا رسول الله ! إن كان من الاوس ضربنا عنقه ، وإن كان من إخواننا من الخزرج أمرتنا ففعلنا أمرك ، قالت : فقام سعد بن عبادة ، وهو سيد الخزرج ، وكان رجلا صالحا ، ولكنه حملته الجاهلية ، فقال لسعد بن معاذ : لعمر الله لا تقتلنه ، ولا تقدر على قتله ، فقام أسيد ابن حضير وهو ابن عم سعد بن معاذ ، فقال لسعد بن عبادة : كذبت لعمر الله ، لنقتلنه ، فإنك منافق ، تجادل عن المنافقين ، قالت : فتار الحيان الاوس والخزرج ، حتى هموا أن يقتتلوا ، ورسول الله صلى الله عليه وسلم قائم على المنبر ، فلم يزل يخفضهم حتى سكتوا ، وسكت النبي صلى الله عليه وسلم .

8= قالت : ومكثت يومي ذلك لا يرقأ لي دمع ، ولا اكتحل بنوم ، وأبواي يظنان أن البكاء فلق كبدي ، قالت : فبينما هما جالسان عندي وأنا أبكي ، استأذنت علي امرأة ، فأذنت لها ، فجلست تبكي معي ، فبينما نحن على ذلك دخل علينا رسول الله صلى الله عليه وسلم ، ثم جلس ، قالت : ولم يجلس عندي منذ ما قيل ، وقد لبث شهرا

لا يوحى إليه ، قالت : فتشهد رسول الله صلى الله عليه وسلم حين جلس ، ثم قال : أما بعد يا عائشة ! فإنه قد بلغني عنك كذا وكذا ، فإن كنت بريئة فسيبرئك الله ، وإن كنت ألممت بذنب ، فاستغفري الله وتوبي إليه ، فإن العبد إذا اعترف بذنبه ، ثم تاب ، تاب الله عليه ، قالت : فلما قضى رسول الله صلى الله عليه وسلم مقالته ، قلص دمعي ، حتى ما أحس منه قطرة ، فقلت لابي : أجب عني رسول الله صلى الله عليه وسلم فيما قال ، فقال : والله ما أدري ما أقول لرسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقلت لامي : أجيبني عني رسول الله صلى الله عليه وسلم ، قالت : والله ما أدري ما أقول لرسول الله صلى الله عليه وسلم ، فقلت - وأنا جارية حديثة السن ، لأقرأ من القرآن كثيرا - : إني والله لقد عرفت أنكم قد سمعتم بهذا الامر حتى استقر في أنفسكم ، وصدقتم به ، فلئن قلت لكم : إني بريئة ، والله يعلم براءتي ، لا تصدقوني بذلك ، ولئن اعترفت لكم بذنب والله يعلم أنني بريئة لتصدقوني ، وإني والله ما أجد لي ولكم مثلا إلا كما قال أبو يوسف : * (فصبر جميل والله المستعان على ما تصفون) * قالت : ثم تحولت ، فاضطجعت على فراشي ، وأنا والله حينئذ أعلم أنني بريئة ، وأن الله مبرئني ببرأتي ، ولكن والله ما كنت أظن أن ينزل في شأنني وحي يتلى ، ولشأنني كان أحقر في نفسي من أن يتكلم الله في بأمر يتلى ، ولكن كنت أرجو أن يرى رسول الله صلى الله عليه وسلم في المنام رؤيا يبرئني الله به.

9=قالت : فوالله ما رام رسول الله صلى الله عليه وسلم مجلسه ، ولا خرج من أهل البيت أحد ، حتى أنزل الله على نبيه صلى الله عليه وسلم ، فأخذه ما كان يأخذه من البرحاء عند الوحي ، حتى أنه ليتحدر منه مثل الجمان في اليوم الشتات من ثقل الوحي الذي أنزل عليه ، قالت : فلما سري عن رسول الله صلى الله عليه وسلم] سري عنه وهو يضحك ، وكان أول كلمة تكلم بها أن قال : أبشري يا عائشة ! أما والله قد أبرأك الله ، فقالت لي أمي : قومي إليه ، فقلت : لا والله لأقوم إليه ، ولا أحمد إلا الله ، هو الذي أنزل براءتي ، قالت : فأنزل الله تبارك وتعالى * (إن الذين جاءوا بالإفك عصبة منكم) * عشر آيات ، فأنزل الله هذه الآيات في براءتي

10= قالت : فقال أبو بكر ، وكان ينفق على مسطح لقرابته منه ، وفقره : والله لا أنفق عليه شيئا أبدا ، بعد الذي قال لعائشة ، فأنزل الله * (ولا يأتل ألو الفضل منكم والسعة) * إلى قوله : * (ألا تحبون أن يغفر الله لكم) * ، فقال أبو بكر : والله إني لأحب أن يغفر الله لي ، فرجع إلى مسطح النفقة التي كان ينفق عليه ، وقال : والله لا أنزعها أبدا.

11= قالت عائشة وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم سأل زينب ابنة جحش زوج النبي صلى الله عليه وسلم عن أمري : ما علمت ؟ أو ما رأيت ؟ فقالت : يا رسول الله ! أحمي سمعي وبصري ، والله ما علمت إلا خيرا ، قالت عائشة : وهي التي كانت تساميني من أزواج النبي صلى الله عليه وسلم ، فعصمها الله بالورع ، وطفقت أختها حمنة ابنة جحش تحارب لها ، فهلكت فيمن هلك ، قال الزهري : فهذا ما انتهى إلينا من أمر هؤلاء الرهط .

12= عبد الرزاق عن ابن أبي يحيى عن عبد الله بن أبي بكر عن عمرة عن عائشة قالت : لما أنزل الله براءتها حد النبي صلى الله عليه وسلم هؤلاء النفر الذين قالوا فيها ما قالوا .
عبد الرزاق عن معمر عن الزهري أن رسول الله صلى الله عليه وسلم حدهم.¹³⁸

1. Abdurrezzâk'in, Ma'mer, Saïd b. Müseyyeb, Urve b. Zübeyr, Alkame b. Ebî Vakkas, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ud ve bunların da Peygamber (sav)'in eşi Hz. Âişe hadisinden naklen iftiracılar kendisine söylediklerini söyleyip, Allah da onu bunların söylediklerinden beraet etti. Bu ravilerin hepsi bana onun hadisinin bir kısmını rivayet etti. Onun hadisini bazısı bazısından daha iyi öğrenmişti. Bunların her birinden bana rivayet ettiği hadisi öğrendim. Hadisleri birbirini tasdik etmektedir. Anlattıklarına göre, Peygamber'in eşi Hz. Âişe şöyle demiş:

"Hz. Peygamber (s.a.s) bir sefere çıkarken eşleri arasında kur'a çekerdi. Kur'a da kimin adı çıkarsa, sefere onu yanında götürürdü. Aişe (ra) şöyle buyurdu:

Yapılacak olan bir gaza için de aramızda çekilen kur'a bana çıktı. (Bu nedenle) o sefere Rasulullah (sav)'in yanında ben bulundum. Bu (sefer), örtünme ayeti geldikten sonra olmuştu. (Bu nedenle) bir mahfil içinde taşınıyordum.

¹³⁸ Abdurrezzâk, a.g.e., V. s.410-420.

Rasulullah bu sefer sona erip geri dönerken Medine yakınlarında konaklattı. (Bu mekândan) ayrılacağı duyuruldu.

2. Bu sırada kalkmış, yürüyüp ordugâhı (konak yerini) geçip, def'i hacete gitmişim. İhtiyacımı giderdikten sonra yerime dönerken, göğsümü yokladım ve baktım ki Zafâr boncuklarından yapılmış olan gerdanlığım kopmuş. Bunun üzerine dönüp onu aramaya başladım. Onu aramam beni epey alıkoydu. Derken, benim mahfili taşıyanlar gelip mahfilimi deveye yüklemişler beni mahfil içinde zannetmişler. Çünkü o zaman kadınlar zayıf idiler. Şişman değillerdi. Bundan dolayı onlar benim o mahfil içinde olduğumu sanarak, devemi çekip gitmişler. Ben o zaman küçük yaşta bir kadındım. Gerdanlığımı bulup geri döndüğümde, orada hiç kimseyi bulamadım.

Böylece oturdum ve belki onlar beni aramak için geri dönerler diye beklemeye başladım. Derken uyuyakalmışım.

3. Sabaha yakın, ordunun gerisinde düşürülen ve bırakılan eşyaları toplamakla görevli Safvân b. Muattal oradan geçerken uyuyan bir insan karartısı görerek yanıma geldi. Görür görmez beni tanıdı. Zira örtünme emri gelmeden önce beni görmüştü. Ben onun "*İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ûn (Biz Allah'ın kullarıyız ve Allah'a dönüp varacağız.)*" demesiyle uyandım. Derhal başörtümle yüzümü örttüm. Allah'a yemin olsun benimle tek kelime konuşmadı, başka tek sözünü de işitmedim. Binmem için devenin ön ayaklarına ayağıyla bastı. Ben de bindim. Devemi önden çekti, böylece yol aldık. Ordu bir yerde konakladığı sırada onlara yetiştik. (Gecikme hadisesini iftira olayına çevirenler) benim yüzümden helâk oldu. Bu işi üstlenenlerin önde gideni Abdullah b. Übeyy b. Selûl'dür.

4. Medine'ye geldiğimiz zaman bir ay kadar hasta yattım. Bu esnada insanları iftira edenlerin dedikoduları meşgul etmeye başlamış. Benim ise bu konuda hiçbir haberim olmadı. Ancak bir husus ben de kuşku uyandırmıştı. Resûlullah (sav)' dan diğer zamanlarda hastalandığımda gördüğüm iltifat ve alâkayı göremiyordum. Yanıma gelip selam veriyor, nasılsın? diyordu. Bu davranışından biraz şüpheleniyordum. Ama yine de (hakkımda söylenenlerin) farkında değildim. Bir gece Mistah'ın annesiyle birlikte, tuvalet ihtiyacımız için dışarı çıkmıştım. Biz buraya, geceden geceye çıkardık. (Hicab ayetinden sonra) evlerde tuvaletler yapılıncaya kadar çıkmaz olduk. Ben ve Ümmü Mistah - ki bu bayan Ebû Rühm b. Muttalib b. Abdi Menaf'ın kızıdır- yürüyorduk. Onun annesi Ebû Bekr's-Sıddık'ın teyzesi olan Sahr b. Âmir'in kızıdır. Oğlu da Mistah b. Üsâse b. Ubâd b. Muttalib'dir. İşimiz bittikten sonra yürüyorduk. Ümmü Mistah, ayağı örtüsüne takılarak tökezledi ve "Kahrolasıca Mistah!" dedi. Ben: "Ne kötü bir söz söyledin! Bedir'e katılan bir zata mı böyle diyorsun!" dedim. Ümmü Mistah: "Sen onun neler söylediğini duymadın mı?" dedi.

— Ne söylemiş ki? dedim. Bunun üzerine iftiracıların söylediklerini bir bir anlattı.

5. Hastalığım daha bir arttı. Eve dönünce, Resûlullah (sav) yanıma geldi ve: "Nasılsın?" dedi. Ben:

—Bana ailemin yanına gitmeme izin ver dedim.¹³⁹ Bu haberin aslını ailemden (öğrenmek) istiyordum. Resûlullah (sav) izin verdi, ben de ailemin yanına geldim.

Anneme:

— Anneciğim, İnsanların konuştuğu bu şeyler nedir? dedim.

¹³⁹ R. Dozy'ye göre Hz. Âişe'nin, Peygamber'den izin istemesinin nedeni, Peygamber'in ona dargın olmasıdır. R. Dozy, Tarih-i İslamiyet, s.109, çev. Abdullah, Cevdet, Mısır, 1908. Hiçbir kaynakta böyle bir bilgiye rastlayamadık.

— Sevgili kızım, kendini üzme, Allah’a yemin olsun ki güzel ve kocasının yanında sevgili olan, kumaları bulunan bir bayan hakkında her zaman böyle sözler edilir, dedi. Ben:

— Sübhanallah, demek halk böyle söylüyor dedim. Annem:

— Evet, dedi.

O gece sabaha kadar hiç durmadan ağladım. Ne gözümün yaşı dindi, ne de gözüme uyku girdi. Sabah oldu, ben hâlâ ağlıyordum.

6. Resûlullah (sav) o gün Ali b. Ebî Talib’i ve Üsame b. Zeyd (ra)’i çağırmişti. Benimle ilgili vahyin gecikmesi üzerine ailesiyle ayrılma hususunda onlarla istişare ediyordu. Üsame (ra), ailenin suçsuzluğu hususunda onlara karşı içinde beslediği sevgiye dayanarak, bildiği hususu şöyle dile getirmişti:

— Ey Allah’ın Rasûlü! Onlar sizin eşlerinizdir. Allah’a yemin olsun ki, onlar hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz. Ali b. Ebî Tâlib de şöyle demişti:

— Ey Allah’ın Rasûlü, Allah sana darlık vermez. Ondan başka kadın çoktur. Sen câriyene sor, (onun hâlini o daha iyi bilir), sana doğruyu o söylesin. Resûlullah da, Berîre’yi çağırdı ve:

— Ey Berîre, söyle! Âişe’de sana şüphe verici bir durum gördün mü? diye sordu. Berîre:

— Seni hak üzerine peygamber olarak gönderen Allah’a yemin olsun ki, ben onda kötü bir durum görmedim. Gördüğüm tek şey şudur: “Yaşı küçük olduğundan, ailesi için yoğurduğu hamurun başında uyuya kalır, bu sırada gelen bir koyun hamurdan yerdi.” cevabını verdi.

7. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s) minberde hutbe okumak üzere ayağa kalkıp, Abdullah b. Übeyy’i kastederek: “Ey Müslümanlar! Ailem hakkında

konuşan bir adama karşı beni kim savunacak? Allah'a yemin ederim ki, ailem hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Adı iftiraya karıştırılan bir adamdan söz ettiler. Onun hakkında da hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Hâlbuki O, ailemin yanına benimle beraber girerdi.”¹⁴⁰ Bunun üzerine Sa'd b. Mu'az, ayağa kalktı ve:

— Ey Allah'ın Resulü eğer O Evs kabilesinden (benim kabilemden) ise intikamını alırız. O, din kardeşlerimiz Hazreç'den ise, bize emredeceğini yaparız, dedi. Bunun üzerine Hazrec'in lideri Sa'd b. Ubâde ayağa kalktı. Bu, aslında salih bir kimse olmasına rağmen, kabile taassubuna yenik düştü ve Sa'd b. Muaz'a:

— Yalan söylüyorsun, Allah'a yemin ederim ki, sen onu öldüremezsin!" dedi. Bunun üzerine, Sa'd b. Muaz'ın amcasının oğlu olan Üseyd b. Hudayr ayağa kalktı ve:

— Yalan söylüyorsun, Vallahi de öldürürüz, billahi de öldürürüz. Sen, münafıkları savunan, bir münafıksın! dedi. Derken, Evs ve Hazrec kabileleri ayaklandı; nerdeyse birbirlerine gireceklerdi. Allah'ın Resulü, minberin üzerindeydi. O, onları yatıştırmaya devam etti. Derken, sustular.

8. Ben, o gün de ağladım. Ne gözümün yaşı dindi, ne de gözüme uyku girdi. Anam babam ise, ağlayışımın, ciğerimi parçalayacağını sanıyorlardı. Bir gün annem babam yanımda idi. Ben de ağlıyordum. Ensar'dan bir kadın izin istedi. Ona gir dedim. Yanıma oturup o da benimle ağlamaya başladı. Biz bu halde iken yanıma Allah'ın Resulü girdi. Selam verdi, sonra oturdu. O, benim yanında, hakkımda

¹⁴⁰ Dozy, Peygamber'in mescitte yaptığı konuşmayı şöyle aktarmaktadır. “Benim şahsıma ait şeylere karışmak sizin neyinize lazım? Benim evinde ikamet edenlere iftira etmeye nasıl cüret ediyorsunuz? Ben onlar hakkında iyilikten başka bir şey bilmiyorum” demiştir. Bkz. age, aynı yer. Hâlbuki konuşmaya baktığımızda, olayın sıkıntısından dolayı destek bekleyen bir insanın konuşmasını andırmaktadır.

söylenen o şeyler söylendiğinden bu yana oturmamıştı. Bu arada bir ay geçmiş ve bu mesele ile ilgili bir vahiy gelmemişti. Resûlullah (sav) otururken şehâdet kelimesini getirmişti. Sonra da:

— Ey Âişe! Senin hakkında bana, şöyle şöyle haberler ulaştı. Şayet sen günahsız, suçsuz ve masum isen, Allah Teâlâ seni aklayacak, suçsuzluğunu ortaya koyacaktır. Yok, eğer, bir günah işledin ise, Allah'dan mağfiret dile ve ona tevbe et! Çünkü kul tevbe ettiğinde Allah da onun tevbesini kabul buyurur, dedi.

Hiz. Peygamber (s.a.s) sözünü tamamlayınca, (ızdırabımdan) gözlerimin yaşı kurudu, artık tek bir damla bile yaş bulamıyordum. Babama döndüm ve:

— Benim yerime Allah'ın Resulüne sen cevap ver! Dedim O:

— Allah'a yemin ederim ki, ne söyleyeceğimi bilemiyorum, dedi. Bunun üzerine ben de anneme döndüm ve:

— Benim yerime Allah'ın Resulüne sen cevap ver! dediğimde annem:

— Allah'a yemin ederim ki, ben de ne söyleyeceğim bilemiyorum, diye cevap verdi.

Bunun üzerine ben, Kur'ân'dan çok şeyler okumayan genç bir kız olarak:

— Allah'a yemin ederim ki ben, iyi biliyorum ki, sizler bu dedikoduyu duydunuz; bu sizin gönüllerinizde yer etti ve, siz bunu tasdik ettiniz. Şimdi ben size "Bundan uzağım, masumum" diyecek olsam, beni tasdik etmeyeceksiniz. Ama Allah benim masum olduğumu bilirken, ben size herhangi bir şeyi itiraf edecek olsam, beni tasdik edersiniz. Allah'a yemin ederim ki ben, siz ve kendim için Yusuf'un babası o salih kulun "*Artık (bana düşen) güzel bir sabırdır. Sizin şu anlattıklarınıza karşı yardımına sığınılacak (olan) Allah'dır*"(Yusuf, 18) demesinden başka bir misâl bulamıyorum." dedim. Sonra da döndüm ve yatağıma yattım. Allah'a and olsun ki Allah Teâlâ'nın benim suçsuzluğumu ortaya çıkaracağını biliyordum. Ancak, Allah'a

yemin olsun ki ben, hakkımda okunan ve tilâvet edilen bir vahiy indireceğini hiç sanmıyordum. Çünkü benim durumum bana göre Allah Teâlâ'nın, hakkımda ayet indirecek kadar önemli bir hadise değildi. Ancak ne var ki ben, Resûlullah'ın rüyasında, Allah'ın beni aklayacağı bir rüya görmesini umuyordum.

9. Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın Resulü oturduğu yerden kalkmamış, ehl-i beytinden hiç kimse de dışarı çıkmamıştı ki, Allah Peygamberine vahyini inzal buyurdu.

Derken, Ona vahiy geldiğindeki haller meydana geliverdi. Öyle ki vahyin ağırlığından dolayı kış günü bile olsa inci taneleri gibi terlerdi. Resûlullah (sav) tebessüm içindeydi. O'nun söylediği ilk kelime:

— Müjdeler olsun Ey Âişe, bil ki Allah'a andolsun, Allah seni akladı! demesi oldu.

Bunun üzerine annem: "O'na teşekkür et!" dedi. Ben de: "Allah'a andolsun ki, O'na kalkıp teşekkür etmem! Berâetimi indiren Allah'dan başka hiç kimseye teşekkür etmem" diye cevap verdim. İşte, bunun üzerine Allah: "O uydurma haberi getirenler içimizden bir zümredir (...)"(Nur 11–21) ayetlerini indirdi.

10. Bunun üzerine Ebû Bekir:

— Allah'a yemin ederim ki, artık bundan sonra, Mistah'a infak da bulunmayacağım, dedi. Çünkü Ebû Bekir, hem akrabası olduğundan, hem de fakir olmasından dolayı, Mistah'a harcamada bulunuyordu. İşte bunun üzerine Allah Teâlâ da: "Sizden fazilet ve servet sahibi olanlar, akrabasına, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermelerinde kusur etmesin, affetsin, aldırış etmesin. Allah'ın sizi bağışlamasını arzu etmez misiniz...(Nûr, 22) ayetini indirdi. Hz. Ebû Bekir de:

— Evet, ne demek; elbette ben Allah'ın beni bağışlamasını can-ı gönülden arzu ederim! dedi ve Mistah'a nafaka vermeye devam etti.

11. Hz. Âişe şöyle demiştir: Resulullah (sav) Zeyneb bt. Cahş'a hakkımda sormuş ve:

— Ey Zeyneb, bu hususta ne biliyorsun, ne gördün? demişti. O da:

— Ey Allah'ın Rasûlü, ben kulağımı, gözümü işitmediğim, görmediğim şeyden muhafaza ederim. Ben Âişe hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyorum! demişti. Zeyneb (ra), Resulullah (as)'ın hanımları arasında benimle boy ölçüşen birisiydi. Allah verâ ve dindarlığı nedeniyle onu iftiracılar tarafında yer almaktan korudu. Onun kız kardeşi Hamne ise, Hz. Âişe ile mücadeleye koyuldu ve helak olan iftiracılar arasında yer aldı.

12. Abdurrezzâk'ın İbn Ebî Yahya, Abdullah b. Ebî Bekr, Amra ve bunlarında Peygamber (sav)'in eşi Hz. Âişe'den bildirdiklerine göre Resulullah vahy geldiğinde iftirayı yayanlar hakkında had uyguladı.

Abdurrezzâk'ın Mamer, Zührî'den bildirdiğine göre Resulullah (sav) iftirayı yayanlara had uyguladı.

Yukarıda isnadlarını sıralamaya çalıştığımız rivayet hakkında şöyle bir tespit yapmak mümkündür:

1-Bu rivayetlerin ikisi hariç, diğerleri Hz. Âişe yoluyla rivayet edilmiştir.

Hz. Âişe'den rivayet edilen rivayetlerin de 6 koldan geldiğini söyleyebiliriz. Bunlar, Ubeydullah b. Abdullah, Alkame b. Vakkas, Urve, Saîd b. Müseyyeb' den oluşan ilk kol, iki Urve, üç Ümmü Rûman, dört Amra, beş Ebû Seleme, altı Muhammed b. Ebî Bekr Sıddık'dır. Bu ravilerden daha sonra alt bölümlere ayrılan rivayet isnadı yeniden şekillenmektedir.

2-Rivayeti en erken kaynaklardan Abdurrezzâk'ın Musannef'inde görmekteyiz.

3-Yaptığımız incelemelerde en erken kaynak kabul edilen İmam Malik'in Muvattâ isimli eserinde bu rivayeti veya bu rivayetin parçalarından herhangi bir bölümünü tespit edemedik.

4-Rivayet Abdurrezzâk'ın Musannef'inde 3 yerde; Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde 13 yerde; Buhârî'nin Sahih'inde 21 yerde; Müslim'in Sahih'inde 3 yerde; İbn Mâce'nin Sünen'inde 3 yerde; Ebû Dâvûd'un Sünen'inde 5 yerde; Tirmizî'nin Sünen'inde 2 yerde; Dârimî'nin Sünen'inde 1 yerde geçmektedir.

5-Rivayet, Zührî tarafından telif yöntemi ile nakledilmiştir.

Hadis Usûlünde Telif; **telfiku'r-rivâyât** tabirinin kısa şeklidir ve bir hadisin çeşitli isnadlarını birleştirerek hepsini belli lafızlarla ve tek isnadla nakletmeye denir. Bu, bir anlamda ravinin, bir hadisi birkaç şeyhden almış bulunması ve rivayetlerin manaca bir olmakla birlikte lafız yönünden farklı olması halinde isnadlarını birleştirerek metnini içlerinden birinin lafzıyla sevketmesidir. Böyle birkaç şeyhden rivayet edilen hadisi isnadlarını zikretmekte ravi **ahberana fulânun ve fulânun ve fulânun ve'l-lafzu li-fulanin kale** (falan ve fûlan bize haber verdiler. Hadisin lafzı falancaya aittir. O dedi ki...) veya **ahberana fulânun ve fulânun ve hâzâ lafzu fulânin kale** (bize falanca ve falanca rivayet etti. Bu naklettiğimiz lafız falanın rivayetidir. O demiştir ki...) gibi lafızlar kullanılır. Bu lafızlarla aynı hadisi iki isnadını birleştirerek rivayet ettiğini, mana aynı olmakla beraber şeyhlerinden hangisinin rivayetini tercih etmiş olduğunu belirtmiş olur.¹⁴¹

¹⁴¹ Daha fazla bilgi için bkz. Mücteba Uğur, Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü, Telif md. s.402, Ankara, 1992.

Saîd b. el-Müseyyib, Atâ b. Ebi Rabâh, el-Hasan el- Basrî, Urve b. ez-Zübeyr, Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mes'ud, İbn Şihâb ez-Zührî, İbn İshak, Atâ b. es-Sâib, Vâkîdî, Câbir el-Cu'fi, İbn Cureyc ve Şu'be telfiki en fazla kullanan ravilerdir. Telfiki en evvel yapanın İbn Şihâb ez-Zührî olduğu söylenmişse de, ondan da önce yapanlar mevcuttur. Ancak onun bu yolu daha çok kullandığını söylemek yanlış olmaz. Nitekim Zührî'den, Buhârî 77, Müslim 50, Tirmizî 18, Nesâî 41, Ebû Dâvûd 32, İbn Mâce ise 21 telfikli hadis rivayet etmişlerdir.

Telfik, bir musannifin birçok kaynaktan hadis naklettiğini, hadisin birçok versiyonundan haberdar olduğunu, rivayetleri birbiriyle karşılaştırdığını gösterir. Meğâzi ve Siyer musannifleri bu tarz rivayetlere çokca yer verirler.

6-Daha önce işaret ettiğimiz gibi, hadis kaynakları uzun bir rivayet olan ifk hadisini, her babda ilgili yerini nakletmek suretiyle takti' yaparak nakletmişlerdir. Takti'(iktisar) hadisin tam anlatmak istediği manayı tam aktaracak şekilde kısaca ifade etmektir. Manasını bozmadan hadisin bir kısmını hazfederek diğer kısmını rivayet etmek, hadisi kısaltmaktır. Rivayetimizin Buhârî'nin versiyonunda Şehâdet, Cihad, Meğazi, Tefsir Yusuf, Eymân, İ'tisâm, Tevhid, Nikâh, Hibe kitaplarındaki versiyonlarında kısaltmaların yapıldığını görmekteyiz.

İfk hadisini çeşitli bölümlere ayırarak incelemenin daha kolay olacağını düşünerek parçalara ayırdık. İşte her biri bir bölümü oluşturan parçalar şöyledir:

1-Hz. Peygamber (as)'ın hanımlarıyla beraber sefere çıkması

2-Hz. Âişe'nin gerdanlığını düşürmesi ve gerdanlığı aramak için geri kalması

3-Safvân b. Muattal'a rastlaması ve Safvân b. Muattal'ın Hz. Âişe'yi devesine bindirmesi

4-Rasulullah (sav)'in Hz. Âişe'ye soğuk davranması

5-Hz. Âişe'nin babasının evine gitmesi ve kendi hakkında söylenenleri duyması

6-Rasulullah'ın Hz. Ali, Üsameve Cârîye ile istişare etmesi

7-Rasulullah'ın konuyu mescide taşınması

8-Hz. Peygamber'in Hz. Âişe ile konuşması

9-Hz. Âişe'nin berâeti için ayetlerin nazil olması

10-Hz. Ebû Bekr ve Mistah ilişkisi

11-Zeyneb ve Hamne'nin durumları

12-İftiracıların cezaya çaptırılması

1- Yukarıda bahsettiğimiz gibi rivayetin ilk kısmına dalelet eden olay Peygamber (sav)' in hanımlarıyla beraber sefere çıkma hadisesidir. Şu an bazı çağdaş yazarlar Peygamber (sav)'in yaşadığı dönemde (Mekke olsun Medine olsun) bayanın günlük hayatta pek aktif rol oynamadığını, genellikle ev işleriyle meşgul olan bir bayan portresi çizmeye çalışsalar da bu gibi rivayetleri herhalde göz ardı edemeyeceklerinin farkında olmaları gerektiği düşünülmelidir. Kadının yeri geldiğinde eşiyle beraber savaşa katılıp ona yardım etmesi, savaşta yararlılık göstermesi takdire şayan bir davranış olarak kabul edilmelidir. Bu konuyla alakalı olarak şu rivayeti zikretmemiz mümkündür. “Ümmü Atiyye bint Haris (ra) anlatıyor: “Ben Resulullah (as) ile birlikte yedi ayrı gazveye çıktım. Ordugâhlarda ben geride kalır, askerlere yemek yapar, yaralıları tedavi eder, hastalara bakardım.”¹⁴² Bu rivayette bayanın mutfak, temizlik, tedavi, tamir, hayvan bakımı gibi, orduya destek sağlayan hizmetlerinden bahsedilmektedir.

Vâkidî, yaralıları tedavi için, Uhud savaşına on dört Müslüman kadının katıldığını kaydeder. Bunlar arasında başta Hz. Peygamber'in kızı Fatıma olmak

¹⁴² Müslim, Cihad, 142, s.1003; İbn Mâce, Cihad, II. Bab. No:37, h.n.2857, s.952; Dârimî, Cihad, Bab no.30, I. s.606; Ahmed b.Hanbel, a.g.e., V. s.84; VI. s.407.

üzere, Ümmü Eymen ve Hamne bt. Cahş gibi önemli simalar da bulunmaktadır.¹⁴³ Hayber savaşına katılan Ümmü Sinan'ın "...Yaralanan erkekleri, ailemin yanında bulunan ilaçlarla tedavi ediyordum, onlar da iyileşiyorlardı." ¹⁴⁴ sözü savaş meydanlarında hastalananların, bakımını bayanların yürüttüğünü göstermektedir.¹⁴⁵ Sahabe hanımlar arasında savaşa katılıp şehit olmak isteyen Ümmü Varaka; ¹⁴⁶ geri hizmetlerde bulunmayı arzu eden Ümmü Kebşe ¹⁴⁷ gibi savaşa katılmak için Hz. Peygamber'den izin isteyen hanımlar da vardı.

2- Hz. Peygamber devrinde kadınların takı olarak el ve ayaklarına altın ve gümüşten yüzükler taktıkları, boyunlarına gümüşten yapılmış gerdanlık taktıkları genç kızların ve kadınların altın ve gümüş küpe taktıkları rivayetlerde bildirilmektedir.¹⁴⁸

Tarih sahnesinin her döneminde bayanlar süse ve süslenmeye önem vermiştir. Bu olayın bayanın fitratı ile alakalı olduğunu söylememiz mümkündür. Bayanlar süs eşyalarına, zinetlere fazlasıyla meylederler. Yukarıda görüldüğü gibi Hz. Âişe'de bu sefere çıkarken gerdanlığını da yanına almıştı. Hz. Âişe'nin hayatında katıldığı başka bir seferde de (*Mekke'nin fethi veya Zâtürrikâ*) kardeşi Esmâ'dan ödünç aldığı gerdanlığı kaybetmişti. Hz. Peygamber gerdanlığı aranması için bazı kimseleri gönderdi. Müslümanlar susuz bir yerde bulunuyorlardı. Sabah

¹⁴³ Vâkidî, el-Meğazî, I. s.249; İbn Sa'd, Tabakât, VIII. s.241.

¹⁴⁴ Vâkidî, a.g.e., II. s.687.

¹⁴⁵ Savaşa katılan bayanları Emre, Mehmet, "Büyük İslam Kadınları ve Hanım Sahabeler" isimli eserinde şöyle sıralamaktadır: Ümmü Ümare, Ümmü Süleym, Ümmü Harâm, Ümmü Âtiye, Ümmü Hâkim Binti Hâris, Ümmü Sinan el-Eslemiyye, Ümeyyetü'l Gafariyye, Temâdur binti Amr, Esmâ Binti Yezid. s.237–264, Çelik Yayın Dağıtım, İstanbul, (ty), Bu isimlere ilâveten Hz.Peygamber'in halası Safiye bint Abdulmuttalib, Hind b. Usâse b. el-Muttalib de sayılabilir. Daha fazla bilgi için bkz. Savaş, Rıza, Hz.Peygamber Devrinde Kadın, s.239–240, İstanbul, 1992, Ravza Yayınları

¹⁴⁶ İbn Sa'd, a.g.e., VIII. s.457.

¹⁴⁷ İbn Sa'd, a.g.e., VIII. s.308; Kettâni, et-Terâtib, II. s.336; İbn Hacer, el-İsâbe, IV. s.486–487.

¹⁴⁸ Vâkidî, a.g.e., I. s.130; İbn Hişam, Sîre, III. s.357; IV. s.48; İbnü'l Esîr, Usdu'l-Gâbe, VII. s.123; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., VI. s.454.

namazı vakti yaklaştığı ve su da olmadığı için gerek Hz. Ebû Bekir gerekse diğer bazı müslümanlar Hz. Âişe'ye çok kızdılar. Bunun üzerine teyemmüm ayeti nazil oldu. Babası ve diğer Müslümanlar hayırlı bir işe vesile olduğu için Hz. Âişe'ye dua ettiler.¹⁴⁹ Şimdi bizim rivayetimizdeki gerdanlığın düşürülüp aranması ve ordudan uzaklaşma bölümlerinin geçtiği bölümleri ele almaya çalışalım.¹⁵⁰ Bu gerdanlığın *zafâr*¹⁵¹ taşından yapılmış kanaatimizce olması onun değerinin artmasına neden olmuştur. Bazı kaynaklarda bu kolyenin kız kardeşi Esmâ tarafından hediye edildiği bildirilse de biz incelediğimiz rivayetlerde böyle bir bilgiye ulaşabilmiş değiliz. Tabii ki bu Esmâ tarafından hediye edilmemiş demek değildir. Gerdanlığın Hz. Âişe'ye annesinin verdiğini ifade eden kaynaklar da bulunmaktadır.¹⁵² Kanaatimiz gerdanlığın hem maddi hem de manevi bir değerinin olduğudur. Maddi değeri Yemen akiğinden yapılmış olması, manevi değeri de kız kardeşi Esmâ'nın armağanı oluşudur. Bir bayanın psikolojik durumunu göz önüne aldığımızda hediye çok önemli bir yeri ve değeri vardır. Belki de bazı kişiler bu rivayeti değerlendirdiklerinde bir kolyeyi mi tekrar aramak için geri dönmüş diye bir ön yargıda bulunabilirlerse de olaya bayan perspektifinden bakmak, bayanların önem verdikleri nesnelere dikkate almak herhalde daha uygun olacaktır.

¹⁴⁹ Fayda, Mustafa, Âişe, DİA, II. s.202.

¹⁵⁰ Abdurrezzâk, a.g.e., V. h.n.9748, s.410-419; Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XLII. h.n.25623 s. 404-416; Buhârî, Şehâdet, 15, h.n.2661, s.210; Buhârî, Meğazî, 35, h.n.4141, s.341; Buhârî, Tefsir Yusuf, 6, h.n.4750, s.400; Müslim, Tevbe, 56, h.n.7020, s.1160.

¹⁵¹ Zefâr: Yemen kıyısında Yarım'ın 17 kmsinde Cenib-i Garisinde bugün için mühim bir yer olmayan yakınındaki harabelerden ibaret olup eski çağda himyer imparatorluğunun merkezi olarak bilinmektedir. M.E.B. İslam Ansiklopedisi, XIV. s.482, İstanbul, 1986; Hindistan yönünde Yemen'e doğru bir bölgenin ismidir. İşte bu yere nisbetle, bu taşta bu isim verilmiştir. Çoğulu ezfar olan bu taşın yemen akiğinden yapıldığı ifade edilmiştir. Bu taşın kıymetli bir taş olduğu da ifade edilmiştir. Siyah ve beyaz taşların birbirine karıştığı bir inci çeşididir. Akik madeninin içinde bulunur. Abdurrezzâk, a.g.e., V. s.411.

¹⁵² Vâkidî, a.g.e., II. s.428; Köksal, M.Âsım, İslam Tarihi, XII. s.62; Lings, Martin, Hz. Muhammed'in Hayatı, çev. Nazife Şişman, s.331, İstanbul, 2000.

¹⁵³ Abdurrezzâk, a.g.e., V. s.412; Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XLII. h.n.25623, s.406; Buhârî, Şehâdet, 15, h.n.2661, s.210; Buhârî, Meğazî, 12, h.n.4141, s.339; Buhârî, Tefsir Yusuf, 6, h.n.4750, s.400; Müslim, Tevbe, 56, h.n.7020, s.1160

3-Hz. Âişe'nin Safvân b. Muattal ile karşılaşması ve aralarında geçen konuşmalarla ilgili çeşitli rivayetlerde bilgi bulabildik.¹⁵³ Olay yukarıda izah edildiği gibi kolyesini kaybeden Hz. Âişe'nin ordudan geri kalması, bulunduğu yere uyuya kalması, Safvân'ın onu görmesi ve deveye bindirmesi ile ilgilidir. Rivayetleri incelediğimizde Safvân'ın Hz. Âişe'yi gördüğünde ilk söylediği söz istirca sözü olmuştur.¹⁵⁴ Safvân da gece yarısı bir karartı gördüğünde belki korkarak, kötü bir şey olduğunu farz ederek, bir sıkıntıya maruz kalındığını umarak bu sözü söylemiş olabilir. Tabii ki bizim yaptığımız bir varsayımdır. Belki de gece yarısında Hz. Âişe'yi orada görünce hayret ifadesi olarak da bu sözü söylemiş olabilir.

Bu bölümle alakalı olarak söyleyebileceğimiz başka bir durum ise Hz. Âişe ile Safvânın arasında başka bir konuşmanın geçip geçmediği hadisesidir. Merak ettiğimiz nokta rivayetlerin karşılaştırılmasıyla bazı rivayetler arasında ravi tasarrufunun olup olmadığı ile ilgilidir. Ancak bir rivayette bu sözü tespit edemedik.¹⁵⁵

4- Rasulullah'nın Hz. Âişe'ye soğuk davranması ile ilgilidir. Bu konuya geçmeden önce Peygamber (sav)'ın eşlerine karşı nasıl davrandığı hakkında bilgi verelim. Peygamber Efendimiz'in ortaya koyduğu ölçüye göre insanların en hayırlısı, aile fertlerine karşı iyi davrananlar, onlarla iyi geçinenlerdir. Bu ölçüyü

¹⁵⁴ Sözlükte “geri dönme, yapılan bir işi, bir davranışı terk etme geri almak, dönmesini istemek” anlamındaki **rücu** kökünden türemiştir. Terim olarak bir musibet anında Allah'ın takdirine rıza gösterip O'na sığınarak teselli bulmayı ifade eden söz ve davranışlar için kullanılır. Kur'an-ı Kerim'de “O sabredenler kendilerine bir bela geldiği zaman: Biz Allah'ın kullarıyız ve biz O'na döneceğiz, derler. Bakara 2/156. İbn Manzûr, a.g.e., VIII. s.114–120; Tâcül-Arûs, XI. s.151–158, el-Firuzâbâdî, Mecdüddin Muhammed b.Yakub b. Muhammed, el-Muhît fi'l-lüğa, I. s.248–250; Mahluf Levis, el-Müncid, s.250; Keremî, Hasan Sa'id, el-Hâdi İla Lüğati'l-Arab, II. s.137; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., I. s.201, IV. s.415; TDV İslam Ansiklopedisi, XXIII. s.374–375, Şamil İslam Ansiklopedisi, III. s.229–230, Karagöz, İsmail, Dini Kavramlar Sözlüğü, s.338.

¹⁵⁵ Buharî, Şehâdet, 15, h.n.2661, s.210

iyice pekiştirmek isteyen Resûl-i Ekrem (sav), aile fertlerine en iyi davranan kimsenin kendisi olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁶ Rasulullah'ın hanımlarıyla gülüp şakalaşması, akşamları zaman zaman hanımlarından birinin evinde diğer eşlerini de toplayıp onlarla birlikte yiyip içmesi, Hz. Âişe ile- bilindiği kadarıyla – iki defa koşu yapması, Habeşlilerin gösterilerini seyretmeye onu davet etmesi ve hatta zaman zaman hanımlarının kaprislerine katlanması iyi geçinmenin en güzel örneklerindedir. Yine O, hanımlarının ve diğer aile fertlerinin yakınlarına da ilgi göstermiş, güzel sözlerle hitap etmiş, ikramlar da bulunulmuştur. Yine sevgili Peygamberimiz aile fertlerinin eğlence ve dinlenme gibi ihtiyaçlarını da gözetir, meşru eğlencelerden onları yararlandırmaya çalışırdı. Ramazan ve Kurban Bayramı merasimlerine kızları ve hanımlarını da götürürdü.¹⁵⁷

Peygamber (sav) aile reisi olarak bir Müslüman'ın aile fertlerine nasıl davranması gerektiğini emir ve tavsiyeleri ile ifade ettiği gibi, bizzat kendi davranış ve uygulamaları ile de ortaya koymuştur. Aile reisinin kadına iyi davranması gerektiğini kesin bir dille ifade etmiştir. Bu anlamda *“En hayırlınız ailesi için hayırlı olandır. Bana gelince, ben aileme karşı en hayırlınızım.”* *“En hayırlınız hanımlarına karşı iyi davranınızdır.”*¹⁵⁸ buyurmuştur. *“Mü'minlerin imanca en mükemmel olanı, ahlakça en güzel olanı, merhametli ve aile fertlerine yumuşak davranandır.”*¹⁵⁹ sözüyle de İslam Peygamber'i iman, ahlak ve aile bireylerine yumuşak davranma arasında güzel bir bağlantı kurmuştur.

Bayanın üzüntülü durumunda beyninin erkeğin beyninden farklı çalıştığını ifade etmeliyiz. Erkeğin üzüntülü anında sessizleşip, kabuğuna çekilmesi, konuşmak

¹⁵⁶ İbn Mâce, Nikâh, 50, h.n.1977, s.2595

¹⁵⁷ İbn Mâce, I. s.145.

¹⁵⁸ İbn Mâce, Sünen, I. s.636; Nikâh, 50, h.n.1978, s.2595.

¹⁵⁹ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., IV, s.47.

yerine düşünmeyi tercih etmesinin aksine, kadın rahatlamayı, güvendiği birisi ile sorununu paylaşmayı ve konuşmayı daha uygun görmektedir.¹⁶⁰ Hz. Âişe de böyle yapmış ve Peygamber'den izin alarak annesine gitmiştir. Peygamber bu olayı ilk duyduğunda büyük bir öfkeyle gelip eşini suçlamamış büyük bir vakarlık örneği göstererek olayı analiz etme yönüne gitmiştir. Şu an günümüzde çoğu evliliklerin son bulması, eşlerin birbirlerini dinlemeden yargılamaları ve birbirlerine güven duymamaları ile ilgilidir. Evlilikte de bazı ihtiyaçların zarar görmesi insanın mutluluğunu engeller. Bu ihtiyaçlar şöyle sıralanabilir: a) Sevmek, sevilmek ihtiyacı b) Güvenmek, güvenilmek ihtiyacı c) İlgı ve destek görme, istendiğini hissetme ihtiyacı d) Önem ve değer verilme ihtiyacı.

Bu ihtiyaçlar dengeli bir şekilde giderildiği müddetçe mutlu, huzurlu bir evlilik hayatı yaşanır. Allah'ın Elçisi, aynı zamanda bir insandır. O da diğer insanlar gibi duygu ve düşüncelere sahip, iyi ve güzel şeylerle sevinç duyan, kötü olaylarla üzülen, acı ve ıstırap hisseden bir varlıktır. İftiraya maruz kalan eşini son derece sevmektedir. Hatta tüm eşleri arasında en sevdiği kişi Hz. Âişe'dir.

Burada Peygamber (sav)'i de bir eş olarak ve bir erkek olarak değerlendirdiğimizde şu sonuçları söylememiz mümkündür. Eşini kıskanması, namus ve iffet hassasiyeti, onurlu ve gururlu davranışlar içinde bulunması göze çarpan unsurlardır. Bu unsurların olması da pek doğal olaylardır. Peygamber de bir beşerdir.

5-Hz. Âişe'nin baba evine gitmesi ve kendi hakkında söylenenleri duyması ile ilgili bölüm hakkında analiz yapacak olursak Hz. Âişe'nin rahatsızlığı ve bu rahatsızlıkta eşinden gereken ilgi ve alakayı bulamayan bir bayan portesi çizmek

¹⁶⁰ Tarhan, Nevzat, Kadın Psikolojisi, s.25–26, İstanbul, Mart, 2005, Nesil Yayınları.

mümkündür. Bayanların ve erkeklerin psikolojik olarak farklı olduğu bilinen bir gerçektir. Bayanların erkeklere nazaran daha duygusal, daha kırılgan, daha ince düşünen bir yapılarının olduğu da kabul gören bir düşüncedir. Bazı uzmanlar, kocasından ilgi gören ve özellikle de kendisine de saygı duyulduğunu hisseden bayanın, hem kendisini hem de eşini mutlu edebileceğini ifade etmektedir.¹⁶¹

Her zaman ilgi ve alakaya gereksinim duyan bayanın hastalandığı bir dönemde eşi tarafından kendisiyle daha fazla ilgilenilmesini istemesi kadar doğal bir durum olamaz. İşte burada da Hz. Âişe'nin bu ilgi beklediğini görüyoruz. Hz. Âişe kendi içinde sorunlar yaşamakta ve buna bir anlam veremediği için içini yemektir. Bu düşünceler etrafında içinde bulunduğu durumu kendisini anlayabilen, güvendiği biri ile paylaşmayı uygun bulur. Bu kişi de Hz. Âişe için annesi Ümmü Rûman'dan başkası değildir. Rahatsızlığının da her geçen gün artması onun bu isteğini çabuklaştırır. Peygamber (sav)'den izin alarak baba evine gider. Evli bir bayanın tekrar baba evine dönüşü herhalde kolay olmayacak bir hadisedir. Hakkında söylenenleri duymasıyla daha da üzülen Hz. Âişe bu psikoloji ile yıkıntının ötesinde bir çöküntü yaşayacaktır. Bir tarafta kendisine atılan iftiranın büyüklüğü, diğer taraf da ise kendini bu konuda yalnız ve kimsesiz hissettiği O'nu daha fazla üzecektir. Artık Hz. Âişe'nin yüklendiği bu büyük imtihan belki de kendisinden sonra gelecek olan bayanlara bir örnek olacak, bir ışık tutacaktır.

Şimdi bu bölümün geçtiği yerlerdeki tespit ettiğimiz farklılıkları ifade etmeye çalışalım:

a-Buhârî'nin Meğazi bölümünde Hz. Âişe'nin seferden sonra Medine'ye dönmesi, hastalanması anlatılmadan Mistah b. Üsâse'nin annesi ile Hz. Âişe

¹⁶¹ Ceylan, Canan, Kadın ve Erkek Arasındaki Sadakat ve Aşk Farkı İlişkilerdeki Faktörel Dengeler, s.133, Mayıs, 2004, İstanbul, Ahsen Yayınları.

arasında geçen konuşma anlatılmıştır. Bu durum olay örgüsünde bazı noktalarda kopukluk olduğunu göstermektedir.

b-Buhârî'nin İ'tisâm bölümünde de yine bir kopukluğun olduğu anlaşılmaktadır. Peygamber (sav)'in Üsame, Hz. Ali ve Berîre ile istişare olayının anlatıldığını ama bu istişare olayından evvelki Hz. Âişe'nin Medine'ye gelince hastalanması, Peygamber (sav)'den her zamanki ilgiyi göremediğinden, babasının evine gitmek için izin istemesinden, Mistah b. Üsâse'nin annesinden gerçekleri duymasından, Hz. Âişe'nin annesi ile arasında geçen konuşmalara değinilmemiştir. Bu nedenle burada takti yapıldığını söyleyebiliriz.

6- Rasulullah'ın ashabıyla istişare yapması ile ilgili olan bu bölümümüzde Peygamber (sav)' in hayatında çok fazla gerçekleştirdiği bir olaydan yani istişareden¹⁶² bahsedeceğiz. Peygamber bu konuda önce Üsame b. Zeyd ile daha sonra Ali b. Ebî Talib ile en son da Hz. Âişe'nin cariyesi ile istişare yapmıştır. Belki de böyle hassas bir konuda erkeğin hanımı için istişare yapması kadar zor bir durum yoktur.

Dikkatimizi çeken başka bir yön ise Hz. Ali'nin Peygamber'e Hz. Âişe hakkında söylediği “Sana başka kadın mı yok” tarzındaki ifadeleridir. Bazı araştırmalar¹⁶³ Hz. Âişenin bu sözden dolayı Hz. Ali'ye kırıldığını, hatta bunun Hz. Âişe'nin Cemel Vakasına çıkış sebeplerinden biri olduğunu söylemektedirler. O

¹⁶² Herhangi bir konuda doğruya ulaşmak veya yaklaşmak için bir başkasının görüşüne başvurmaktır. Hz. Peygamber (sas) istişareye teşvik etmiş; kendisi de Bedir'de Ebû Sufyan'ın geldiğini haber alınca ne gibi tedbir alınacağı konusunda Ensar'la müşâvere etmiş, ayrıca Bedir esirleri konusunda; Uhud ve Hendek gazvelerinde, Hudeybiye'de, Taif seferinde, İfk olayında olduğu gibi birçok mevzuda ashabıyla istişare etmiştir.

¹⁶³ Ahmet, Akbulut, Sahabe Devri Siyasî Hâdiselerinin Kelâmi Problemlere Etkileri, s.216–217, İstanbul, 1992; P. Hitti, İslam Tarihi, I. s.276, çev. Salih Tuğ, İstanbul, 1995; Maxime Rodinson, Hz. Ali'nin İfk olayında Hz. Âişe için “Kadın değil mi fırsatını yakaladığında yapar” dediğini Hz. Âişe'nin de bundan dolayı Ali'ye düşmanlık beslediğini belirtmektedir. Maxime Rodinson, Hz. Muhammed Yeni Bir Dünyanın, Dinin ve Silahlı Bir Peygamberin Doğuşu, s.205, çev. Attila Tokath, İstanbul, ty. Ancak böylesi bir ifade hiçbir siyer, hadis ve tefsir kaynaklarında geçmemektedir.

şartlar düşünüldüğünde Hz. Âişe'nin bir bayan olarak incinmesi, kırılması, gücenmesi kaçınılmazdır. Kanaatimizce bunun salt bir savaş nedeni olarak telakki edilmesi pek doğru değildir. Bu bölüm ile ilgili rivayetlerden sadece birinde Hz. Ali'nin sözünü bulamadık.¹⁶⁴ Burada dikkatimizi çeken başka bir husus da Hz. Âişe'nin cariyesidir. Cariye'nin Berîre¹⁶⁵ olup olmadığı tartışılan sorunlardan biridir. Hz. Âişe, Berîre'yi ifk hadisesinden sonra satın almış ve ardından da azat etmiştir. Bunun delili ise şudur: Berîre, azad edilip de köle olan kocasından ayrılmak isteyince eşi ağlayarak Medine sokaklarında arkasında dolaşmıştı. Hz. Peygamber Berîre'ye:

— Keşke ona geri dönsen? buyurmuş. Berîre de:

— Bu bir emir mi? diye sormuş. Hz. Peygamber de:

— Ben sadece bir aracıyım, buyurmuştu. Akabinden de Hz. Peygamber (sav) amcası Abbas'a:

— Ey Abbas! Muğis b. Cahş'ın Berîre'ye olan sevgisi ile onun ona karşı buğzuna şaşmıyor musun? buyurmuştu.¹⁶⁶ Oysa Abbas, Medine'ye ancak Mekke'nin fethinden sonra gelmişti. Zehebî (ö.748/1347) Berîre'nin ifk hadisinde şahitliğine başvuru olan kişi olmadığını vurgulamaktadır.¹⁶⁷

Burada söz konusu problem şöyle çözülebilir: Câiyenin “Berîre” diye tefsir edilmesi, ravilerden bazılarının hadise bir idracıdır. İdrac, terim olarak sened veya metin kısmına yapılan ilavedir. Bazı ravilerin yaptığı açıklamaların hadise karışması

¹⁶⁴ Buhârî, Şehâdet, 2, h.n.2637,s.208.

¹⁶⁵ Berîre ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. İbn Sa'd, a.g.e., VIII. s.256–261; İbnü'l-Esîr, a.g.e., VI. s.38; İbn Abdilberr, el- İstîâb, IV. s.249–250; Zehebî, a.g.e., II. s.297–304; İbn Hacer, el- İsbâbe, IV. s.251–252.

¹⁶⁶ Abdurrezzâk, a.g.e., VII. h.n.13010, s.250; Buhârî, Talâk, 15, h.n.5280–5281, s.456; 16, h.n.5283, s. 456; Ebû Dâvûd, Talâk, 19, h.n.2231, s.1387–1388; Dârimî, 12, Talâk, 15, s.566; İbn Kayyim el-Cevziyye, Zâdu'l- Maâd, III. s.1228, (ter. Muzaffer Can), İstanbul.

¹⁶⁷ Zehebî, a.g.e., II. s.303 (tah. Şuayb Arnavut), 14027/1982.

şeklindeki bu durum, hadislerde çok vuku bulur ve sonra o da hadisten zannedilir. Bu husus, oldukça gizli bir (kusur) olup, onu ancak bu sahada derinleşmiş kimseler fark edebilir.¹⁶⁸

Allah Resulü Üsâme b. Zeyd ile de istişare etmiş ve şu yanıtı almıştır: “Onun hakkında ancak hayırdan başka bir şey bilmiyorum. Bu söylenenler, yalan ve boş şeylerden ibarettir.” dedi.¹⁶⁹

Ayrıca Allah’ın Elçisi Hz. Osman ile istişare de bulunmuştur. Hz. Osman “Ey Allah’ın Elçisi! Allah ayaklar altında çiğnemesin diye, sizin gölgenizi bile yere düşürmüyor. Senin gölgeni koruyan Allah, nasıl olur da hanımının namusunu korumaz”¹⁷⁰ diyerek, olayın asılsız bir iftira olduğunu vurgulamıştır.¹⁷¹

Hz. Peygamber, Hz. Ömer yanına geldiğinde ona da durumu açarak istişare de bulundu. Hz. Ömer, Allah’ın Resulüne, kendisini Âişe ile kimin evlendirdiğini sordu. Hz. Peygamber de kendisini Âişe ile evlendirenin Allah olduğunu söyledi. Bunun üzerine Hz. Ömer, “Allah’ın, onun hakkındaki bir şeyi sana gizleyeceğini mi sanıyorsun? Bu büyük bir iftiradır” diyerek¹⁷² kanaatini ortaya koydu.¹⁷³

7-Peygamber (sav)’in konuyu mescide taşınması ile ilgili rivayetlere gelince Medine’de yayılan bu çirkin iftira her geçen gün artmaya devam ederken Peygamber ashabıyla konuşmak ve bu olaya açıklık getirmek maksadıyla ashabına bir hutbe îrad etmiştir. Eğer bu yapılmamış olsa belki Medine bu çirkin iftiraya gün be gün ilavelerle yepyeni bir senaryo kurma hazırlığında olacaktır. Kafalarda daha

¹⁶⁸ Zerkeşî, Bedruddin, a.g.e., çev. Bünyamin Erul, s.176

¹⁶⁹ İbn Hişam, a.g.e., III. s.413

¹⁷⁰ Köksal, M. Asım, a.g.e., V. s. 69.

¹⁷¹ Ancak böyle bir ifade meşhur sîret kaynaklarında geçmemektedir.

¹⁷² Köksal, M. Asım, a.g.e., V. s.68–69.

¹⁷³ Bu rivayet hadis, tefsir ve siyer kaynaklarında geçmemektedir. Ancak Köksal; bu bilginin kaynağı olarak Nüreddin, Halebî, İnsânü’l-Uyûn, II. s.613’ü göstermektedir. Bu kaynağın baskısını bulamadık. Kanaatimizce bu bilginin sıhhati araştırılmalıdır.

fazla bir soru işareti meydana getirecek ve insanların düşüncelerinde bazı soru işaretleri artacaktır. Pekâlâ, Peygamber Hz. Âişe hakkında konuşulandan sıkılan, bunalan bir eş olarak bu durumu ashabına açma ihtiyacı hissetmiş olabilir. Sonuçta O da bir insandır. Duyguları, hisleri bulunmaktadır. Hutbeden sonra Müslümanlar arasında yaşanan olaylarla ilgili olan bu bölümde Evs ve Hazreçliler arasında bir hamiyet¹⁷⁴ kavgasının meydana geldiğini ifade edebiliriz. Peygamber bu durumdan çok rahatsız olmuştur ve zor da olsa onları susturmayı başarmıştır. Aşağıda geçtikleri yerleri verilen rivayetlerden sadece bir tanesinde¹⁷⁵ Evs ve Hazreç kabileleri aralarında olanlar tam yansıtılmadan sadece Sa'd b. Ubade'nin konuşmasına yer verilmiştir. Burada tarihi verilere dayanılarak yapılan bir araştırma sonucunu da zikretmek gerekmektedir. İfk olayı, Buhârî ve diğer musanniflerin rivayetlerine göre Hendek Savaşı'ndan sonra olmuştur. Uhud Savaşı'nın hicri üçüncü sene olduğunda şüphe yoktur; bu da Hendek Savaşı'nın dördüncü sene olduğunu gösterir. Şüphesiz İfk olayı hicap ayetinin¹⁷⁶ inişinden sonradır. Hicap ise mü'minlerin annesi Zeynep bint Cahş hakkında inmiştir. O, ifk hadisesi esnasında Resulullah'ın yanındaydı ve Hz. Âişe hakkında konuşmamıştı. İbn Sa'd'ın (ö. 230/845) görüşüne göre, Zeyneb'in nikahı, hicretin beşinci yılı Zilkade ayında idi.¹⁷⁷ Katâde (ö. 118/736) ve Vâkidi (ö. 207/822) ise: "Hz. Peygamber Zeynep ile hicretin

¹⁷⁴ Sözlükte "Bir şeyin ateşte kızması, öfkelenme, kıskanma, himaye etme manalarına gelen **hamy** kökünden masdar bir isim olan hamiyet ahlak terimi olarak namus, din, vatan gibi üstün değerleri koruma, bunların saldırıya uğramasından dolayı öfkelenme, aralarında kan bağı olan bulunan kimselerde mevcut birbirini koruma duygusu olarak açıklanmıştır. İbn Manzûr, a.g.e., XIV. s.197–202, Zebîdî, a.g.e., IXX. s.343–346; el-Firuzâbâdî, a.g.e, III. s.230–231; Mahluf, Levis, a.g.e., s.156 Keremî, Hasan Said el-Hâdi İla Lüğati'l- Arab, I. s.540–542 Bu kelime hadislerde hem olumlu hem de olumsuz manada kullanılmaktadır. İfk hadisiyle ilgili gelişmeleri anlatan yukarıdaki bölümde de Sa'd b. Muaz'a öfkelenerek yakışsız sözler sarfeden Sa'd b. Ubâde için Hz. Âişe'nin söylediği, "İbn Ubâde iyi bir insandı fakat hamiyet onu öfkeliendirdi." sözünde de hamiyet olumsuz manada kullanılmıştır.

¹⁷⁵ Buhârî, Eymân, 13, h.n.6662, s.557.

¹⁷⁶ Ahzâb, 33/59.

¹⁷⁷ İbn Sa'd, a.g.e., VIII. s.114.

beşinci senesinde evlenmiştir.” demektedirler.¹⁷⁸ Hâlbuki Sa’d b. Muaz, Hendek harbinden sonra meydana gelen Kureyzoğulları hakkında verdiği hükmü akabinde vefat etmiştir.¹⁷⁹ Hendek ile Kureyza arasında başka bir savaş yoktur. Bundan dolaydır ki, Buhârî, İfk rivayetlerinin birçoğunda Sa’d için Abdüleşheloğullarının kardeşi Sa’d kalktı...” demektedir. Tarih âlimlerinden Muhammed b. İshak: İfk hadisesini anlatırken Useyd b. Hudayr ve Sa’d b. Ubade’nin konuşmalarını zikrederken Sa’d b. Muaz adını vermemektedir. Ebû Muhammed b. Hazm da Sa’d b. Muaz’ın Beni Kureyza fethinin ardından vefat ettiğini ifade etmekte ve tarih olarak hicretin 4. yılı Zilkade ayını vermektedir. Beni Müstalik Gazvesi için ise 6. yılın Şaban ayını söylemekte ve Sa’d b. Muaz’ın burada adının geçmesinin yanlış olduğunu ifade etmektedir.¹⁸⁰ Bu tarihi bilgilere dayanarak mescitte yapılan konuşmanın Useyd b. Hudayr ve Sa’d b. Ubade arasında geçtiğini ifade edebiliriz.

8-Peygamber (sav)’in Hz. Âişe ile konuşması bölümüyle alakalı şöyle bir analiz yapmak mümkündür. Peygamber’in eşinin yanına gelip *“Eğer böyle bir şey yaptın ise tevbe et, eğer yapmadın ise Allah (cc) senin beraatini gösterecektir.”* ifadesi Hz. Âişe yi çok üzer. Eşinin kendisine inanmadığı kanısına varır ve daha büyük bir yıkım yaşar. Bayanların psikolojik olarak evlendikleri erkeğin yanında güvende olma ihtiyaçları, kendilerini onların koruma ağı içine bırakmalarını kaçınılmaz bir gerçektir. Hz. Âişe de burada eşinden kendisine karşı yapılan bu çirkin iftiraya karşı korumasını beklemiş ve kendisine güven duymasını ümit

¹⁷⁸ Zerkeşî, Bedruddîn, a.g.e., çev. Bünyamin Erul, s.178.

¹⁷⁹ Zehebî, Siyeru A’lâmi’n- Nubelâ, I, s.279–297, Beyrut, 1984/1986

¹⁸⁰ İbnü’l Kayyim, el-Cevziyye, Zâdu’l- Maâd, III. s.1226, terc. Muzaffar Can, İstanbul; Zerkeşî, Bedruddîn, a.g.e., s.178. İbn Hişam, İbn İshak’tan aktardığı ifk olayında Sa’d b. Ubâde ile tartışanın Useyd b. Hudayr olduğunu belirtmektedir. İbn Hişam, II. s.219–221; Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, Tarihu’l- Ümem ve’l- Mülk, IV. s.614; İbn Kesîr, Ebu’l-Fidâ İsmail, el-Bidâye ve’n Nihâye, IV. s.163, tah. Ahmed Ebû Hakim ve arkadaşları, Beyrut, 1992; Muhammed Ebû Zehra, Son Peygamber Hz. Muhammed, III. s.280–296, çev. Mehmet Keskin, İstanbul, 1993.

etmiştir. Yaşının küçük olması nedeniyle fazla Kur'an okumadığı için örnek göstereceği Hz. Yakub'un ismini hatırlayamamıştır.

Bu bölümde dikkatimizi çeken iki husus bulunmaktadır: Hz. Peygamber'in iftira hadisesinde takındığı tavır onun beşeri görünümünü yansıtması bakımından ilginçtir. Bu hadise vuku bulduğu zaman halkın arasında dedikoduların artması esnasında Hz. Âişe'ye karşı biraz mesafeli duruşu, bu iftira karşısında diğer insanların yaptığı gibi istişare ve soruşturma yapmak durumunda kalması, olayın belirsizliği yaklaşık bir ay devam ederken endişelenmesi, üzüntü duyması beşeri yönünü yansıtmaktadır. Mahiyeti vahiyle açıklanana kadar Peygamber'in bu konu hakkında bilgi sahibi olamaması gaybı bilemediğine dair kuvvetli bir delildir.¹⁸¹

9- Hz. Âişe'nin berâeti için ayetlerin nazil olduğu bölümde söz konusu surelerde ilk ayetlerden itibaren zina, zina iftirası ile ilgili hükümler yer almakta ardından Peygamber eşi Hz. Âişe'ye zina iftirasında bulunanlara yönelik kıymayıcı ifadeler yer verilmektedir.

Rivayetlerden anlaşıldığına göre söz konusu iftira hem Peygamber ailesine, hem de inananlara büyük sıkıntı vermiştir. Ama hiç şüphesiz ki bu olayda en büyük sıkıntıyı Hz. Âişe ve Hz. Peygamber çekmiş olmalıdır. Söz konusu hadiseye gönderme yapan ayetlerde ise, bu vesile ile ahlaki kavramlar /davranışlar zihinlerde ve gönüllerde pekiştirilmiş, bir kere daha inanan insanlar, ahlaki davranışlar sergilemeleri yönünde uyarılmıştır. Ayet-i kerimelerin nazil olmasıyla birlikte gerek Peygamber'in gerekse Hz. Ebû Bekr (ra)'ın evinde hüzün yerini sevince bırakmış olmalıdır. Bir aydır çekilen ızdırap, sıkıntı, huzursuzluk hem Peygamber'i, hem eşini, hem de diğer yakınlarını fazlasıyla yıpratmıştır. Büyük bir mutluluğa kavuşan

¹⁸¹ Gayb konusunda daha fazla bilgi için bkz. Çelebi, İlyas, İslam İnançında Gayb Problemi, İstanbul, 1996.

Ümmü Rûman kızı Aişe'den Rasulullah'a teşekkür etmesini rica eder ama kızı Âişe'den gerekli yanıtı alamaz. Hz. Âişe "Ben Allah'tan başkasına hamd etmem yalnız O'na teşekkür ederim." cevabıyla eşi Peygamber'e karşı kırgınlığını ifade etmiş olmaktadır. Kanaatimize göre Hz. Âişe bu olaylar cereyan ederken eşinin kendisine güvenmediği kanısına varmıştır. Bayanlar eşlerinin güven telkinlerini bazen davranışlarıyla bazen de sözleriyle göstermelerini beklerler. Hz. Âişe de eşi Peygamber'in kendisine güvenmediği ve inanmadığı kanısı ile bu sözü sarf etmiş olmalıdır. Yine bu sözde gururlu, kendine güvenen ve bu güveni ifade etmekte zorluk yaşamayan tabiri caizse dimdik ayakta duran bir bayanı görüyoruz. Her bayanın yapamayacağı bu durum, daha çok yetişme tarzıyla, yetişme ortamıyla, kişilikle, karakterle alakalıdır diye ifade edebiliriz. Rivayetleri incelediğimizde dikkatimizi çeken nokta bazı rivayetlerde nazil olan ayet-i kerimeler ifade edilirken, bazı rivayetlerde ise bu ayet-i kerimelere değinilmemiştir. Bu da bize İfk Hadisi adını verdiğimiz rivayetin ilk kaynaklardan itibaren her rivayette ayrıntılı bir şekilde bulunmadığını göstermektedir. Bu da bu rivayetin telif içeren bir rivayet olmasından kaynaklanmaktadır.

10-Hz. Ebû Bekr; Mistah b. Üsâse'ye akrabalığı ve fakirliği sebebiyle maddi yardımda bulunmaktadır. Mistah'ın Hz. Âişe'ye yaptığı iftiradan sonra, ona artık bir daha yardımda bulunmayacağına dair yemin eder. Ancak, "İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere mallarından vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar, feragat göstereyin. Allah'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir."

meâlindeki ayetin¹⁸² nâzil olması üzerine Hz. Ebû Bekir bu kararından vazgeçerek yardımlarına devam edeceğini açıklar.¹⁸³

11-Allah Resulü'nün istişare ettiği kişiler arasında eşi Hz. Zeyneb'in tavrını da zikretmek gerekir. Çünkü Resulullah'ın eşleri arasında gerek güzellik, gerekse sevgi bakımından ona rakip olan tek kişi Hz. Âişe idi.¹⁸⁴ Hz. Âişe Hz. Zeyneb'in kendisi hakkında yaptığı şahitliği minnet duyarcasına şöyle anlatır: Allah'ın Resulü Hz. Zeyneb'e “Âişe hakkında ne biliyorsun, ne gördün?” diye sordu. O da “Ey Allah'ın Resulü! Ben gözümü ve kulağımı, görmediğim ve işitmediğim şeylerden korurum. Vallahi Âişe hakkında iyilikten başka bir şey bilmiyorum” diyerek güzel şehadette bulundu.¹⁸⁵ Onun kız kardeşi Hamne ise Zeyneb'e olan sevgisinden dolayı ifk hadisesinde Hz.Âişe aleyhinde konuşanlardan biri idi. Kendisine Hadd-i kazf uygulanmıştır. Ancak Zeyneb Hz.Âişe hakkında onun gibi düşünmemiştir.

12- İftiracıların cezaya çaptırıldığı rivayetlerin bir kısmında nakl edilmektedir.¹⁸⁶ Rivayetlerin bazılarında sadece had cezasının uygulandığı ifade edilirken;¹⁸⁷ bazılarında ise iki erkek, bir bayana had cezasının uygulandığı ifade edilmektedir.¹⁸⁸ Bazı rivayetlerde ise had cezası uygulanan kişilerin isimleri zikredilmiştir. Bu kişilerin Hassan b. Sabit, Mistah b. Üsâse ve Hamne bt. Cahş

¹⁸² Nûr, 24/22

¹⁸³ Tirmizî, Tefsir Nûr, h.n.3180, s. 1975- 1976

¹⁸⁴ Fayda, Mustafa, a.g.m, XXI. s.508.

¹⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, a.g.e., VI. s.197.

¹⁸⁶ Abdurrezzâk, a.g.e., V. h.n.9749, s.419; Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XL. h.n.24066, s.76-77; İbn Mâce, Hudûd, h.n.2567, s.2631; Ebû Dâvûd, Hudûd, h.n.4474, s.1550; Tirmizî, Tefsir Nûr, h.n.3181, s.1976; Abdurrezzâk, a.g.e., V. h.n.9750, s.420, Ebû Dâvûd, Hudûd, h.n.4475, s.1550.

¹⁸⁷ Abdurrezzâk, a.g.e., V. h.n.9749, s.419; h.n.9750, s.420; Kurtubî, el-Câmii'l-Kur'ân, XII. s.201–202.

¹⁸⁸ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XL. h.n.24066, s.76–77; İbn Mâce, Hudûd, h.n.2567, s.2631; Ebû Dâvûd Hudûd, h.n.4474, s.1550; Tirmizî, Tefsir-i Nûr, h.n.3181, s.1976

oldukları ifade edilmiştir.¹⁸⁹ Başka bir rivayette ise, çirkin iftirayı yaymakta ileri gitmiş olan Hassân b. Sâbit, Hamne bint Cahş ve Mistah b. Üsâse'ye iffetli bir kadına zina isnadında buldukları için Nûr sûresinin 4.ayetine göre seksener sopa vurulması ve bir daha şahitliklerinin kabul edilmemesi cezası uygulanmıştır.¹⁹⁰

Bu rivayetlerde dikkatimizi çeken bu iftirayı kurcalayan, ortaya çıkaran, açıklayan, yayan ve derleyip toparlayan kimse olan Abdullah b. Selûl'e ¹⁹¹ had cezasının vurulmayışıdır. Onun cezalandırılmamış olması son derece düşündürücüdür. Bu hususta iki ihtimal üzerinde durulmuştur.

Birinci ihtimal, Abdullah b. Übey b. Selûl'ün bu işi gizlice planlamış ve başkalarının kafasına sokmuş olmasıdır. Böylece kendisi arka planda kalmış, kimsenin yanında bir şey söylememiş iftira suçu şahitlerle sabit olmadığı için de kendisine had cezası vurulmamıştır.

İkinci ihtimal ise, Abdullah b. Übey b. Selûl münafıkların lideri olduğu için ona had uygulanması durumunda, bir karışıklığa, toplumun birbirine düşmesine sebep olacağı endişesidir. Yeni kurulmakta olan İslam toplumunun genel menfaati bunu gerektirmiştir. Ve politik bir yaklaşımla Abdullah b. Übey b. Selûl'ün cezalandırılması uygun görülmemiştir.¹⁹²

189 Ahmed b. Hanbel, a.g.e., XL. h.n.24066, s.76-77'nin dipnot kısmı, Ebû Dâvûd, Hudûd, h.n.4475, s.1550; İbn Hişam, a.g.e.,III. s.315; Taberî, Tarih, II. s.616; Köksal, M.Asım, İslam Tarihi, (Medine Dönemi), IV. s.410, Şamil Yayınları, 1980.

¹⁹⁰ Fayda, Mustafâ, a.g.m, XXI. s.508.

¹⁹¹ İbn Hişam, a.g.e., III. s.417; Taberî, Tarih, V. s.537; Koçyiğit, Talat, Abdullah b.Übeyy b. Selûl mad. I. s.140, DİA, İstanbul, 1988.

¹⁹² Karaman, Fikret, Münafıklığın İtikadî Boyutu ve İslamî Tebliğ Etkisi, s.124, Diyanet Vakfı Yayınları, Elazığ, 1996

Hz. Âişe'ye yapılan ithamın bir iftiradan ibaret bulunduğuna dair ayet nazil olunca Resul-i Ekrem'in iftira kampanyasında başı çeken bir kadınla iki erkeğe kazf hadd-i uygulandığı yukarıdaki rivayetlerle sabittir.

B. İFK OLAYININ KAHRAMANLARI:

Tezimizin bu bölümünde de İfk olayında ismi geçen Hz. Âişe-Safvân b. Muattal-Abdullah b. Übeyy b. Selûl-Mistah b. Üsâse- Hamne bt. Caşş- Hassan b. Sabit hakkında bilgi vermeye çalışalım:

1. Hz. Âişe:

Bu bölümde İfk Hadisesine geçmeden evvel Hz. Âişe hakkında bir biyografi vereceğiz. Peygamber (sav)'in eşi ve mü'minlerin annesi ve bütün bayanların önderi olan bu bayan sahabîyi anlatmak, onu ifade edebilmek ne kadar zor olsa da elimizden geldiği ölçüde onun ilmî, amelî, ahlakî derslerle paha biçilmez hazine kıymetinde olan tertemiz yaşantısından bahsetmeye çalışacağız. Şahsiyeti hakkında ilk önce sahih kaynaklarda geçen bilgileri ele alıp sonra O'nunla ilgili ele alınmış çalışmalara kısaca değinmek istiyoruz.

Babası Ebû Bekr b. Ebû Kuhafe'dir. Ebû Bekr'in kavmi olan Beni Teym; şerefli, kahraman olarak, itimat edilir, isabetli görüş sahipleri olarak bilinirdi. Bu kavim aynı zamanda kadınlara iyi davranmalarıyla, onlara karşı merhametli ve âdil olmalarıyla da örnek gösterilirdi.¹⁹³ Annesi, Kinane kabilesinden Ümmü Rûman bint Âmir b. Uveymir'dir. Babasının "es-Siddîk" olarak bilinen lakabına binaen kendisi

¹⁹³ Abdurrahmanî, Âişe, Rasulullah'ın Annesi ve Hanımları, s.237.

de “es-Sıddıka” lakabıyla anılır olmuştur.¹⁹⁴ Ünvanı “Ümmü’l- Mü’minun”, künyesi “Abdullah”, lakabı “Hümeyra”dır. Hz. Âişe’nin çocuğu olmadığı için yeğeni Abdullah’ın ismiyle bizzat Hz. Peygamber tarafından künyelenmiştir.¹⁹⁵

“Aişe” ismi, a-y-ş kökünden alınmıştır ve lügat açısından Ayşe de denilebilir.¹⁹⁶

Doğum tarihi ile ilgili kaynaklarda farklı bilgiler verilmektedir. Pek çok ilim adamı, müfessir, muhaddis ve tarihçi doğum tarihiyle alakalı olarak kendi iddialarını destekleyecek deliller öne sürmüşlerdir. Yine aynı durum Peygamber (sav)’ın Hz. Âişe ile evlendiği tarih için de söz konusudur. Bu tarihlerin uzun uzadıya tartışılması veya ayrıntılı bir şekilde araştırılması bir takım İslam düşmanlarının Peygamber (sav) ve Hz. Âişe arasında meydana gelen bu evliliği uygunsuz bir şekilde eleştirmelerinden kaynaklanmaktadır. Küçük yaşta bir kız çocuğu ile evlendiği iddia edilen Peygamber (sav)’in bu nikâhı eleştirilmiş ve Peygamber (sav) töhmet altında bırakılmıştır. Bu durum Peygamberin şahsında bütün bir Müslüman toplumunu üzmüş ve derin bir acı yaşatmıştır. Bizim tezimizde ilgilendiğimiz konu bu olmamakla birlikte kısa bir şekilde Hz. Âişe’nin evlilik yaşına da değinmeyi uygun gördük. Bu konu ile ilgili rivayetleri incelediğimizde şu sonucu söylememiz mümkündür:

1-Rivayetlerin bazıları Hz. Âişe’nin altı veya yedi yaşında nişanlandığını, dokuz veya on yaşında evlendiğini ortaya koymaktadır.¹⁹⁷

¹⁹⁴ İbnü’l-Esîr, a.g.e., VI. s.188.

¹⁹⁵ Nedvi, Seyyid Süleyman, Hz. Âişe, çev. Ahmet Karataş, s.19, İstanbul, 2004.

¹⁹⁶ Zerkeşî, Bedruddin, Hz. Âişe’nin Sahabeye Yöneltilmiş Eleştiriler, çev. Bünyamin Erul, s.163.

¹⁹⁷ Abdurrezzâk, a.g.e., VI 162, no:10349–10350; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., VI. s.211, Buhârî, Menâkıbu’l-Ensâr, 44, h.n.3894, s.317; Menâkıbu’l-Ensâr, 44, h.n.3896, s.317; Nikâh, 67, h.n.5133, s. 444; Nikâh, 67, h.n.5134, s.444; Nikâh, 67, h.n.5158, s.446, Müslim, Nikâh, 69, h.n.3479, s.914; Nikâh, 70, h.n.3480, s.914; Nikâh, 71,h.n.3481, s.914; Nikâh, 72, h.n.3481, s.914; Dârîmî, Nikâh, 56,

2-Rivayetlerin bazısı da Hz. Âişe'nin Hz. Muhammed'in Peygamber olarak gönderilmesinden dört sene evvel dünyaya geldiğini, peygamberliğin onuncu senesinde Rasul Ekrem'le nişanlandığını, o zaman Hz. Âişe'nin on dört yaşında olduğunu, Medine'de düğün yapıldığında ise on sekiz yaşında olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁹⁸

Bünyamin Erul bu konuda iki görüşü savunanların delillerini bir takım maddeler ışığında vererek okuyucuyu doyurucu tarzda bilgilendirmiştir.¹⁹⁹

Çocukluğu hakkında fazla bir bilgiye sahip olamadığımız Hz.Âişe, Hz. Peygamber (sav)'in Hz. Ebû Bekr ile Medine'ye hicretinden sonra aynı yıl (622) annesi, erkek kardeşi Abdullah, kız kardeşi Esmâ, Rasulullah (sav)'in kızları Fatıma ve Ümmü Gülsüm ile Medine'ye hicret etti. İlk günler Medine'nin havasına pek alışamadı. Hastalandı fakat kısa zamanda eski sağlığına kavuştu. Hz. Âişe ile Peygamberimizin evliliği Hicretten sonra Medine'de gerçekleşmiştir. Kaynaklar bu evliliğin hicretin 2.yılında Şevval ayında gerçekleştiğini bildirilmektedir.²⁰⁰

Peygamberimiz'in Hz. Âişe ile evliliğinin hikmetini bir İslam âlimi, şu yorumu ile gayet güzel değerlendirmiş olmaktadır: “Onu nikâhlamak suretiyle Hz.

s.555–556, İbn Mâce, Nikâh, 13, h.n.1877,s.2589; Ebû Dâvûd, Nikâh, 34, h.n.2121,s.1379; İbn Sa'd, a.g.e., VIII. s.60–61; İbn Hişam, a.g.e., II. s.644.

¹⁹⁸ Şibli Mevlana, İslam Tarihi, Asr-ı Saadet, terc. Doğrul, Ömer Rıza, II. s.147–151.

¹⁹⁹ Bu yaş tartışmasıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Erul, Bünyamin, “Hz. Âişe Kaç Yaşında Evlendi? Dokuz mu Ondokuz mu?”, İslâmî Araştırmalar Dergisi, IXX. sayı: 4 yıl:2006, s.637–649, Ankara; Rıza Savaş “Hz.Âişe'nin Evlilik Yaşı İle ilgili Farklı bir Yaklaşım” , D.E.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: IX. yıl.1995, s.139–144; Fayda, Mustafa, D.İ.A. Âişe maddesi, II. s.201.

²⁰⁰ Zehebî, Siyeru Alâmi'n-Nubelâ, II. s.141–142, Aynî, a.g.e., I. s.45. Araplar Şevval ayında evlenmezlerdi. Çünkü eski zamanlarda bir şevval ayında Arabistan'da veba salgını ortaya çıkmış ve bu yüzden şevval ayı uğursuz bir ay sayılmış, bu ayda evlenmemek âdet olmuştu. Halbuki Peygamber (sav)'in Hz. Âişe ile nikahı şevval ayında olmuş, düğünü de şevval ayında gerçekleşmiştir. Hz. Âişe, düğünlerin şevval ayında olmasını teşvik eder ve kendi nikâhıyla düğününün bu ayda olduğunu, en güzel kısmetli, en talihli ve en bahtiyar bayanın da kendisi olduğunu ifade ederdi. Bu düğünün Şevval ayında olması Araplar arasında yaygın olan bir hurafeyi de ortadan kaldırmıştır. Yine Hz. Âişe'nin düğününde Araplar arasında yaygın olan külfetli evlilik merasimini, manasız israf olayı olarak nitelendirebileceğimiz âdetlerinde kaldırıldığını görebiliriz. Yine bu evlilikte kardeş gibi birbirini seven insanlar arasında evlilik bağıyla akrabalık (hısımlık) kurulamayacağına dair Araplar arasında yaygın olan görüşün de yıkıldığını söylememiz mümkündür. Bu konu ile ilgili bkz. Nedvi, Hz. Âişe, (çev. Ahmet Karataş) s.44–45.

Peygamber, Hz. Ebû Bekr (ra) ile aralarında esasen mevcut yakın dostluğu büsbütün perçinlemek ve aynı zamanda gencecik Âişe'yi İslam İlahiyatı ve hukuku alanında gerçek bir âlime olarak yetiştirmek istemişti. O sırada Hz. Âişe, pek küçük bulunduğu için haklı olarak tahmin edilebilirdi ki, Hz. Peygamber'den sonra uzun müddet hayatta kalabilecekti. Gerçekten de eşinden sonra vefat etmiş bu konudaki tahminleri ve ümitleri hakikat olmuştu.²⁰¹

Peygamber (sav) ile evlendikten sonra Hz. Âişe “*mü'minlerin annesi*” olarak vasıflanmıştır. Peygamber (sav) ile aralarında karşılıklı bir muhabbet ve iki taraflı bir ihlâs mevcuttu. 8 yıllık evlilik hayatları müddetince önemli bir geçimsizlik meydana gelmemiş, ifk hadisinden başka dikkate değer bir hâdise vukû bulmamıştı.²⁰²

Mü'minlerin annesi olma şerefinden sonra Uhud savaşına (3/625) katılan Hz. Âişe burada su taşımak ve yaralıları tedavi etmek gibi hizmetlerde bulundu.²⁰³ Hendek harbinde de (5/627) benzeri hizmetleri olmuştur.²⁰⁴

Kendisini ilgilendiren en önemli gelişmelerden biri, tez konumuzu da oluşturan hicretin 5. (627) yılında gerçekleşen Benî Müstalik gazvesi dönüşündeki “İfk Hâdisesi”dir.

Hudeybiye bîatı ve muselahasında (6/628) bulunmuş olan Hz. Âişe'nin benzeri bir gerdanlık olayı Mekke'nin fethi esnasında (8/630) veya Zatürrikâ gazvesinde de başından geçti.²⁰⁵ Kaynaklarda teferruatlı olarak anlatıldığına göre, o gece yolculuğu esnasında kaybettiği kız kardeşi Esmâ bint Ebî Bekir'e (ö.73/692) ait

²⁰¹ Hamidullah, Muhammed, İslam Peygamberi, Hayatı ve Eserleri, çev. M. Sait Mutlu, s.264, İstanbul, 1966.

²⁰² Nedvi, Hz. Âişe, s.70.

²⁰³ Vâkidî, a.g.e., I. s.249, 265, 292.

²⁰⁴ Vâkidî, a.g.e., I. s.451, 454, 463.

²⁰⁵ Fayda, Mustafa, “Âişe”, DİA, II. s.202.

bir gerdanlığı aratmak için orduyu susuz bir yerde konaklamak zorunda bıraktı,²⁰⁶ sabah vaktinin girmesinden sonra da abdest için su bulunmaması sebebiyle namazı geiktireceği için babası ve diğer müslümanların kendisine kızmalarına sebep oldu.²⁰⁷ Bunun üzerine su bulunmayan yerlerde büyük kolaylık sağlayan teyemmüm âyeti indi.²⁰⁸ Hayra vesile olduğu için daha sonra hem babasının hem diğer müslümanların hayır duasını aldı.²⁰⁹ Mekke'nin fethi esnasında (8/630) Resûlullah'm beraberinde bulunan Hz. Âişe, hicretin 10.(631) yılında yapılan Vedâ haccına Hz. Peygamber'in diğer hanımlarıyla birlikte katıldı.²¹⁰ Bu hac dönüşünden sonra hicri 11'de (632) Allah Resûlü Medine'de rahatsızlanınca diğer hanımlarından izin alarak Hz. Âişe'nin odasına yerleşti.²¹¹ Peygamber (sav) vefat ettikten sonra, dul kalan Hz. Âişe Kur'an hükmüne²¹² uyarak Peygamber (sav)'dan sonra herhangi biriyle evlenmedi. Peygamber'den sonra 47 yıl daha yaşadı. 65 yaşında iken hicretin 58. senesinde Ramazan ayının 17. günü (miladi, 13 Haziran, 678) vitir namazına müteakip geceleyin vefat etmiştir.²¹³ Hz. Âişe'nin vefatı bütün Müslümanların kalbinde son derece derin bir üzüntü meydana getirdi. Bütün Medineliler evlerinden çıkarak cenazeye katıldılar. Cenaze o gece kaldırılmış, kadın erkek büyük bir topluluk onu mezarına kadar uğurlamıştı.

²⁰⁶ Buhârî, Teyemmüm, 7, 1, h.n.334,s.28–29; Teyemmüm, 7,1, h.n.336, s.29; Fedâil, 62, 5, h.n.3672, s.298–299; Fedâil, 62, 30, h.n.3773, s. 306–307; Tefsir, 65, 10, h.n.4583, s. 378;Tefsir, 65, 3, h.n.4607, s.380; Tefsir, 65, 3, h.n.4608, s.380; Tefsir, 65, 66, h.n.5164, s.446; Nikâh, 67, 126, h.n.5250, s.453; Libâs, 77, 58, h.n.5882, s.501; Hudûd, 86, 39, h.n.6844, s.571; Hudûd, 86, 39, h.n. 6845, s.571.

²⁰⁷ Müslim, Hayz, 3, 28, h.n.108–109, s.736.

²⁰⁸ İbn Kesîr, Tefsîr, II. s.282.

²⁰⁹ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., VI. s.272; Buhârî, Teyemmüm, 7,1, h.n.334,s.28–29; Buhârî, Teyemmüm 7,1, h.n.336, s.29; İbn Mâce, Tahâret, 1, 90, h.n.568, s.2510.

²¹⁰ İbn Sâ'd, a.g.e., VIII. s.55–56.

²¹¹ Hâkim, Neysâbü'rî, Muhammed b. Abdullah b.Muhammed, Müstedrek, IV. s.7, Beyrut, 1335/1916.

²¹² Ahzâb, 33/6, 53.

²¹³ İbn Sa'd, a.g.e., VIII. s.58–81, İbn Hacer, a.g.e., IV. s.359–361; Şibli, Mevlana, a.g.e., II. s.141–151.

Hiz. ÂiŒe'nin cenaze namazını Medine'de o sıralarda vali vekili olan Ebû Hureyre kıldırđı. Vasiyeti üzerine Cennetu'l-Baki'ye defnedilmiŒtir. Onu kabre erkek ve kız kardeŒinin çocukları (Kasım b. Muhammed b. Ebi Bekr, Abdullah b. Abdurrahman b. Ebî Bekr, Abdullah b. Atik, Urve b. Zübeyr, Abdullah b. Zübeyr) indirmiŒtir.²¹⁴

Hiz. ÂiŒe zekâsı, anlayıŒı, kuvvetli hafızası, güzel konuŒması, Kur'an-ı Kerim'i ve Hiz. Peygamber'i en iyi Œekilde anlamaya çalıŒması gibi vasıfları sayesinde hem Peygamber (sav)'in yanında hem de Müslümanların değerinde çok yüksek bir mevkiye sahib oldu. Hiz. Peygamber onun kabiliyetinin geliŒmesine yardım edince baba evindeki eğitimi, vahyin aydınlattığı Peygamber evinde daha da geliŒti, olgunlaŒtı ve derinleŒti. Bilemediklerini, anlayamadıklarını, eksik ve yanlışlarını Hiz. Peygamber'e sorar ve onunla müzakere ederdi.

Hiz. Peygamber'le yaŒadığı evlilik hayatı boyunca çocuk sahibi olamayan²¹⁵ Hiz. ÂiŒe'nin geliŒmesi, yetiŒmesi ve Œahsiyetinin olgunlaŒması Allah Resulü'nün yanında gerçekteŒmiŒtir. Hiz. Peygamber ona büyük bir yakınlık gösterir ve kendisiyle özel olarak ilgilenirdi. Bu özel alâkanın kendisine has üstün zekâsı, anlayıŒı, kuvvetli hafızası, güzel konuŒması, Kur'an-ı ve Hiz. Peygamber'i en iyi Œekilde anlamaya çalıŒması²¹⁶ gibi vasıflarıyla birleŒmesi sayesinde Hiz. ÂiŒe birçok yönden olduğu gibi özellikle ilim yönünden fazlasıyla geliŒmiŒ ve derinleŒmiŒtir.²¹⁷ O, Kur'an ve Sünnet'in nazarı yönü üzerinde hassasiyetle durduğu gibi bunları

²¹⁴ Hâkim, a.g.e., IV. s.4–5, Beyrut, 1335/1916.

²¹⁵ İbn İŒhâk, Sîre, s.239; Belâzuri, Ensâbu'l EŒrâf, I. s.420, Beyrut, 1417.

²¹⁶ Belâzuri, a.g.e., I. s.418.

²¹⁷ İbn Âbdilberr, a.g.e., IV., s.1885; Zehebî, Siyeru Alâmi'n- Nubelâ, II. 183; Fayda, "ÂiŒe", DİA, II. s.202.

pratikte yaşama ve öğretim konusunda da titizdi.²¹⁸ Geceleri çokça namaz kılar, günlerinin çoğunu oruçlu geçirirdi.²¹⁹ Kanatkâr, mütevazî, aynı zamanda vakur ve cömert idi.²²⁰ Yetimleri, fakirleri ve köleleri sever, onları himayesine alır ve onlara yardımda bulunurdu.²²¹

Hiz. Peygamber hanımları arasında Hiz. Hatice'den sonra en çok onu sevmiş ve bu sevgisini dile getirmiştir.²²² Resûlullah (sav)'e bir vesileyle kendi nezdinde en sevimli kişi sorulmuş, Hiz. Peygamber (sav), "Âişe" cevabını vermiştir. Daha sonra kimler diye sorulduğunda da Hiz. Ebû Bekir ve Hiz. Ömer'i zikretmesi²²³ bu rivayetin Hiz. Âişe'nin faziletine ışık tutan rivayetlerden biri olarak değerlendirilmesine neden olmuştur.²²⁴ Bir başka hadiste ise Hiz. Peygamber, "Âişe'nin diğer hanımlara üstünlüğü, tiridin sair yemeklere olan üstünlüğü gibidir."²²⁵ buyurmuş ve onun diğer hanımlara göre konumunu zikrederek methetmiştir.

Hiz. Peygamber'in Hiz. Âişe ile evlenmeden önce üç defa kendisini rüyada görmesi ve onunla evleneceği hususunda işarette bulunulması²²⁶ Rasulullah'a vahy

²¹⁸ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., VI. s.125, 249.

²¹⁹ İbn Sâ'd, a.g.e., VIII. s.68, 75; Zehebi, a.g.e., II. s.187.

²²⁰ Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, II. s.47, Mısır, 1932-1938.

²²¹ Zehebi, Siyeru Alâmi'n- Nubelâ, II. s.186-187; İbn Hâcer, a.g.e., VIII. s.20.

²²² Hiz. Peygamber Hiz.Âişe'yi çok sevdiği için kendisine "Ayşe", "Uveys" ve "Aiş" diye hitap ederdi. Ayrıca beyaz tenli olmasından dolayı Hiz. Âişe'ye "Hümeyra" diye de hitap ettiği rivayet edilir. Hiz. Ali bir rivayetinde ondan "Rasulullah'ın Sevgilisi" diye söz etmiş, tabiiinden Mesruk ise "Allah'ın Sevgilisinin Sevgilisi, Semadan inen âyetle temize çıkan (Müberra)" ifadesini kullanmıştır. Fayda, Mustafa, Âişe, DİA, TDV Yay. İstanbul, 1989, II. s.202-205.

²²³ Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 44, 8, h.n.6177, s.1098, Tirmizî, Menâkıb, 46, 62, h.n.3885, s.2049; h.n.3886, s.2049.

²²⁴ Zehebî, a.g.e., II. s.142.

²²⁵ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., III. s.156, 264; Buhârî, Fedâilü Ashâbi'n-Nebi, 62, 30, h.n.3769, s.306; h.n.3770, s.306; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 44, 89, h.n.6299, s.1107, Tirmizî, Menâkıb, 46, 62, h.n.3887, s.2049; Nesâî, İşretü'n-Nisâ, 26, 3, h.n.2399,s.2308; h.n.2400, s.2308.

²²⁶ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., VI. s.41, 128, 161; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 44, 79, h.n.6283, s.1105.

getiren Cebrail'in zaman zaman ona selam söylemesi²²⁷ Hz. Peygamber'in diğer hanımları için söz konusu olmayan aynı örtü altında beraber iken bile Cebrail'in vahy getirmiş olması²²⁸ ayrıca bizzat kendisinin Hz. Peygamber'e cennetteki hanımlarını sorması üzerine “*Sen onlardan birisin.*”²²⁹ şeklinde cevap alması gibi hususlar da Hz. Âişe'nin fazileti açısından önemlidir.

Hz. Âişe Hz. Peygamber tarafından methedilmesi yanında, kendisini gören ve ravisi olarak ismi geçen önemli birçok şahıs tarafından da dikkat çekici ifadelerle övülmüştür. Sahabe-i Kiramdan Ebû Musa el-Eş'arî (ö.44/664) ondan bahsederken “Biz sahabeler karşımıza çıkan her problemi Âişe'ye sorduk ve onun her konuda bilgi sahibi olduğunu gördük.”²³⁰ demekte, tabiiûndan da Mesrûk b.el-Ecda' (ö. 63/682) “Sahabenin önde gelenlerini ona ferâizden soru sorarlarken gördüm.”²³¹ Kabîsa b.Züeyb (ö. 86/705) “Âişe, insanların en bilginlerindendi. Ashabın önde gelenleri ona gelir, ferâiz konusunda sorarlardı.”²³² Urve b. Zübeyr (ö.94/712) “Fıkıh, tıp ve şiir konusunda Âişe'den daha bilgisini görmedim.”²³³ Atâ' b. Ebî Rabâh (ö. 114/732) “Âişe, akranlarının en fâkihi ve görüşü en isabetli olanı idi.”²³⁴ İbn Şihâb ez-Zührî (ö. 124/741) ise, “Hz. Âişe dışındaki ezvâc-ı tâhirâtın ve diğer mü'min hanımlarının ilimleri bir araya toplansa, yine de Âişe'nin ilmi hepsinden üstün gelirdi.”²³⁵ ifadelerini kullanmaktadırlar.

²²⁷ Buharî, Fedâilü Ashâbi'n-Nebi, 62, 30, h.n.3768, s.306; Müslim, Fedâilü's-Sahâbe, 44, 90, h.n.6301, s.1107.

²²⁸ Nesâî, İşretü'n-Nisâ, 26, 3, h.n.3401, s.2308–2309.

²²⁹ Hâkim, a.g.e., IV. 14.

²³⁰ İbn Hâcer, a.g.e., VIII. s.18.

²³¹ İbn Sa'd, a.g.e., VIII. s.66; Dârimî, Ferâiz, 1, Hâkim, a.g.e., IV. s.12.

²³² İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzîb, XII. s.463.

²³³ Hâkim, a.g.e., IV. s.12; İbnü'l- Esîr, a.g.e., VI. s.191.

²³⁴ İbn Hacer, a.g.e., XII. s.463.

²³⁵ İbn Abdilberr, a.g.e., IV. s.1883; Heysemî, a.g.e., IX. s.243, Kahire, ty.

Hz. Âişe'nin, Resûlullah'ın (sav) ve döneminde yaşayan sahabî ve tabiilerin bu övgülerine mahzar olması, daha sonraki dönemlerde müstakil olarak ele alınmasına sebep teşkil etmiştir. Özellikle muhaddisler, eserlerinde onun adına müstakil başlıklar açmaya ve buralarda faziletine işaret edecek rivayetler sıralamaya özen göstermişlerdir. Açtıkları “Fazlu Âişe” isimli bab başlıkları altında el-Buhârî'nin (ö. 256/869), sekiz,²³⁶ Müslim'in (ö.261/874) on üç,²³⁷ et-Tirmizî'nin de (ö. 279/892) on iki,²³⁸ rivayet zikrettikleri görülmektedir. Sahabenin faziletine dair müstakil eser yazanlardan ise Ahmed b. Hanbel (ö.240/854) yirmi beş,²³⁹ rivayet naklederek Hz. Âişe'nin değerine işaret etmişlerdir.

Hz. Âişe ile Hz. Peygamber arasındaki aile bağı sevgi, saygı ve hürmet esası üzerine kurulmuştur. Hz. Peygamber'in Hz. Âişe'ye olan sevgisinin temelinde, onda gördüğü fevkaledede ilim istidadı, Kur'an ve Sünneti anlamada ortaya koyduğu üstün başarı vardı. Hz. Âişe bu vazifeyi en iyi yapan ve en layık olandı.²⁴⁰

Onun hukuk, tıp, matematik, edebiyat, tarih ve folklorik meselelerde büyük kabiliyeti herkesçe bilinen bir gerçektir.²⁴¹ Kuvvetli hafızası sayesinde Hz. Peygamber'in hadis ve sünnetinin daha sonraki nesillere ulaştırılmasında özellikle hizmetleri oldu.²⁴²

²³⁶ Buhârî, Fedâilü Ashâbi'n-Nebi, 62, 30, s.306–307.

²³⁷ Müslim, Fedâilü Ashâbi'n-Nebi, 44, 89, s.1105–1107.

²³⁸ Tirmizî, Menâkıb, 46, 62, s.2049–2050.

²³⁹ Ahmed b. Hanbel, a.g.e., II. s.868–877.

²⁴⁰ Balcı, Ramazan, En Sevgilinin Sevgilisi (Hz. Âişe Hayatı ve Şahsiyeti), s.40, İstanbul, 2003.

²⁴¹ Hamidullah, Muhammed, İslam Peygamberi, çev. Salih Tuğ, s.679, İmaj Basım, Ankara, 2003

²⁴² Hz. Âişe'nin naklettiği hadislerin muhtevaları incelendiği zaman Peygamber'in aile hayatı, günlük yaşayışı, savaşları, ahlakı, vefatı, kadınlara ait hükümler, ibadetler, kıyamet, ölüm ve ahiret hayatı konuları ihtiva ettiği görülür. Hz. Âişe'nin tefsir, hadis, fıkıh, feraiz dallarında sözü dinlenir bir ilmi şahsiyete sahip olduğu ve neseb, tarih, siyer, tıp, astronomi, şiir, hitabet, eğitim ve siyaset alanlarında da bilgi sahibi olduğu söylenebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Savaş, Rıza, Hz.Muhammed (sav) döneminde Kadın, s.147, İstanbul, 1992.

Hz. Peygamber'den mükerrerleriyle birlikte 2210 hadis rivayet etmiş²⁴³ ve 1000'den fazla rivayeti bulunan yedi sahabeden biri olma şerefini elde etmiştir. Rivayet ettiği hadisleri, Hz. Peygamber başta olmak üzere Hz. Ebû Bekir (ö. 13/632), Ömer (ö. 23/643) ve Sa'd b.Ebî Vakkâs (ö. 55/674) gibi meşhur sahabelerden almıştır.²⁴⁴

Onun yetiştirdiği kız çocuklarının sayısı Müsned'de 60'dan fazla olduğu bildirilir. Hz. Âişe'nin terbiyesi altında yetişen kız çocuklar şöyle sıralanabilir: Amra bt. Abdurrahman, Amra'nın kız kardeşleri, Hafsa bt. Abdurrahman b. Ebî Bekr, Esmâ bt. Abdurrahman b. Ebî Bekr, Âişe bt. Talha, Fatıma bt. Muhammed, Safiye bt. Şeybe, Medeniyye bt. Süleyman önde gelen isimlerdendir.²⁴⁵

Hz. Âişe'den nakilde bulunan erkeklerin sayısı 200'den fazladır. Erkek öğrencilerin başında yeğeni Urve b. Zübeyr gelir. Muhammed b. Ebû Bekr'in oğulları Muhammed ve Kasım, Abdurrahman b. el-Esved, Mesruk b. Ecda' önde gelen erkek çocuklardandır.²⁴⁶ Hanımları arasında da Hz. Peygamber'i en fazla kıskanan o olmuştur. Bu kıskançlık bazen kendini ifadelerle belli etmiş, bazen de davranışlarda kendini göstererek yansımıştır.

Hz. Âişe, yeri geldiğinde Hz. Peygamber'in yaşadığı sürece yanında bulunan sevgi dolu bir eş olmuş, yeri geldikçe Kur'an'ı ve Hadisleri öğrenen bir talebe, bilmediği şeyleri öğrenmek için çabalayan bir hanımefendi olmuştur.

İslam dünyasının meşhur hanımefendilerinden biri olan Hz. Âişe hakkında hayatı, şahsiyeti ile rivayet ettiği hadisler, fetvalar, siyasi faaliyetleri hakkında tefsir, hadis, fıkıh külliyatı, siyer, meğazi, tarih ve tabakat kitaplarında pek çok geniş bilgi

²⁴³ Salih, Subhi, Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları, (çev. M.Yaşar Kandemir), s.305, İstanbul, 1996;

²⁴⁴ İbn Hacer, a.g.e., VIII. s.s.20.

²⁴⁵ Savaş, Rıza, Râşid Halifeler Devrinde Kadın, s.96-97, İstanbul, 1996.

²⁴⁶ Savaş, Rıza, a.g.e., s.98-99.

bulunmaktadır. Hatta Hz. Âişe ile ilgili müstakil eserlerde mevcuttur. Ümmühâtü'l-Mü'minin'e tahsis edilen eserlerde hem klâsik müelliflerin ve hem de çağdaş yazarların ona dair önemli eserler kaleme aldıkları görülmektedir.²⁴⁷

2. Safvân b. Muattal:

Safvân b. Muattal b. Rübeyd b. Cüzaiyyi b. Muharib b. Mürre b. Fâlic b. Zekvan b. Sa'lebe b. Bühse b. Süleym b. Mansur. Künyesinin Ebû Abdullah olduğunu söyleyenler olduğu gibi Ebû'l-Hâris diyenler de bulunmaktadır.²⁴⁸ Doğum tarihi bilinmemektedir. Safvân b. Muattal, Müreysi gazvesinden önce Müslüman olmuştur. Müreysi gazvesinde bulunmuştur.²⁴⁹ Tezimizin konusunu oluşturan İfk

²⁴⁷ Klasik müelliflerden Ali b. el-Medâinî (ö. 225/839) Haberu'l-İfk (İbn-Nedim, Fihrist s.114, Dâvud ez-Zâhiri, (ö. 270/883) er-Red alâ ehli'l- İfk (İbn Nedim, Fihrist, s.272; Abdülkerim b. el-Heysem ed-Deyr'âkûli (ö. 278/891); Abdülğani el-Makdisî, (ö. 600/1203) Hadisü'l-İfk , (çev. Ebû İsmail Hîşam b.İsmail Sekka), Riyad, Âlemü'l-Kütüb, 1985, İbn Kayyim el-Cevziyye, Hikmetü'l - İbtıla' ile birlikte Hadisü'l İfk (Seyyid Kutub), Mısır, Darü's-Selam, 1984; Nedvi, Süleyman, Siretüs Seyyide Âişe Ümmü'l-Mü'minin , Dımaşk, Darü'l-Kalem, 1414/2003; Nasrullah, Halife, Hadisü'l-İfk:Kıssatü'l-Seyyide Âişe, (ty.yy); İstanbulî, Mahmud Mehdî, Selebi, Mustafa Ebü'n-Nasr, Nisaun Havle'r-Rasul Ve'r-Red Ala Müfteriyâti'l-Müsteşrikîn, s.55-60, Dımaşk, 1995/1415; Habeş, Refide, Âişe bintu Ebî Bekr es-Sıddık, (Gözden geçiren Muhammed Habeş), Beyrut, 1990; Fevzi, Cihan Rıf'at, es-Seyyide Âişe ve Tevsikûha li's-Sünne, Kahire, 1421/2001; Şerefeddin Müsevi, Abdülhüseyn, en-Nas ve'l-İctihad, (tahkik: Ebû Mücteba), s.412-425, Beyrut, Dârü'l- İslamiyye, (ty); Âmiri, Yahya b. Ebi Bekr b.Muhammed, Behcetü'l-Menâfil ve Buğyetü'l-Emâsil, I, s.248-261, Medine, el-Mektebetü'l-İlmiyye, t.y.; Cadelmevla, Muhammed Ahmed (ve öte), Kasasü'l-Kur'an, s.383-390, Kahire, el-Mektebetü't Ticaretü'l-Kübra, 1969-1989; Gazzali, Muhammed, Fıkhü's-Sîre, s.288-293, Dımaşk, Darü'l-Kalem, 1989; Zerkeşi, Bedruddin, el-İcâbe Li İrâdi Mâ'stedrekethu Âişe Âlâ's-Sahâbe, 1423/2002, (Bu eser Prof. Dr. Bünyamin Erul tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve tekrar düzenlenmiştir. Ankara, 2002)

Çağdaş müelliflerin de Hz.Âişe'nin farklı yönlerini ele alıp incelediğini söylememiz mümkündür. Nabia Abbott'un Aishah: The Beloved of Mohammed, London, 1985; Mecelletü'l-Ezher: Nuru'l-İslam, c.57, sayı 12, s.2114-2118, Kahire, 1985; Spelberg, Denise A.Politics, Gender and The İslamic Past The Legacy of Aisha bint Abi Bakr, New York, Colombia Universty, 1994; Âşık, Nevzat, Hz. Âişe'nin Hadisciliği, İzmir, 1987; Nedvi, Seyyid Süleyman, Hz. Âişe, (çev. Ahmet Karataş), İstanbul, 2004; Hz. Âişe'nin hadis tenkitçiliği bir makaleye de konu olmuştur. Bkz. Hatipoğlu, Mehmet Said, "Hz.Âişe'nin Hadis Tenkitçiliği", AÜİFD, XIX. 1973, s.59-74; Bünyamin Erul, Hadiste Eleştirel Yaklaşımın Öncüsü Olarak Hz. Âişe, III. sayı 2, 2000, s.109-129, İslâmiyât, Ankara, Erul, Bünyamin, "Hz. Âişe Kaç Yaşında Evlendi? Dokuz mu Ondokuz mu?", İslâmî Araştırmalar Dergisi, İXX. sayı: 4 yıl:2006, s.637-649, Ankara

²⁴⁸ İbn Sâ'd, a.g.e., s.324; Medine, 1408/1987; İbn Abdilberr, a.g.e., II. s.28; Beyrut, 1415/1995; İbnü'l-Esîr, a.g.e., II. s.427; Beyrut, 1414/1993 İbn Hacer el-Âskalanî, el- İsbâbe, III. s.356; Beyrut, 1415/1995; Zehebî, Tezkiretü'l-Huffâz, I. s.134; Mizzî, Tehzibu'l-Kemal, XIII. s. 184; Tâkribü't-Tehzîb, I. s.438.

²⁴⁹ İbnü'l-Esîr, a.g.e., II. s.427; İbn Abdilberr, a.g.e., II. s.28; İbn Hacer el-Askalanî, a.g.e., III. s.356.

Olayı da Müreysi Gazvesi dönüşünde meydana gelmiştir. İfk olayında Ebû Hureyre'den, Ebû Bekr b. Abdurrahman b. Haris'ten Allah Rasulü'nün Safvân b. Muattal hakkında şöyle dediği tespit edilmiştir. “Onun hakkında hayrdan başka bir şey bilmiyorum.” sözüdür. Allah (cc) ayetiyle onun beraatini ifade etmiştir.²⁵⁰

Safvân b. Muattal'ın hayatı ile ilgili aktarabileceğimiz başka bir olay ifk hâdisesine karışan yukarıda terceme-i biyografisini verdiğimiz Hassan b. Sâbit ile arasında geçen tartışma hakkındadır. Yahya b. Bukeyr tarafından Hişam b. Urve, Urve'den ve Hz. Âişe (r.anhüma) yoluyla aktarılan olaya göre;

Safvân b. Muattal bir gün Hassan b. Sabit'in üzerine kılıcıyla atılıp ona bir darbe indirerek şu beyiti söylemiştir: “Şu kılıç darbesini al benden, çünkü ben, bana hicvedilince şair olmadığım için şiir söyleyemem.”

Bu durum Rasulullah (sav) 'a bildirilince, O da Hassan ile Safvân b. Muattal'ı yanına çağırdı. Safvân: “Ya Rasulullah, bana hicvetti. Bana çok eziyet etti, bu yüzden ben de vurdum.” cevabını vermiştir.²⁵¹ Rasulullah (sav) Hassan'a “Ya Hassan! İyi davran!” deyince, Hassan “Ey Allah'ın Rasulü, bunu sana bırakıyorum” dedi. Bu sefer Rasulullah (sav) yarasına karşılık olarak “Beyraha” diye bilinen Hudeyleoğullarının köşkünü ve Kıbtî bir cariye olan Sîrin'i ona verdi. Sîrin, Rasulullah (sav)'in oğlu olan İbrahim'in annesi Mariye'nin kız kardeşi idi. Sîrin'in Hassan'dan Abdurrahman adında bir oğlu olmuştur.²⁵² Vâkidi, Safvân b. Muattal hakkında şöyle demiştir: “Safvân Hendek savaşına ve Hendek savaşından sonraki

²⁵⁰ İbnü'l-Esîr, a.g.e., II. 427; İbn Hacer el-Askalânî, a.g.e., III. s.357; İbn Abdilberr, a.g.e., II. s.281; Zehebî, Siyeru A'lâmi'n- Nübelâ, II. s.545-546.

²⁵¹ İbn Abdilberr, a.g.e., II. s.281; İbn Hacer Askalânî, a.g.e., III. s.357.

²⁵² İbnü'l-Esîr, el-Kâmil fi't-Tarih, II. s.135; Üsdü'l Ğabe, II. s.427.

birçok gazveye katılmıştır.²⁵³ Beğavi de Safvân'ın Medine'de yaşadığını bildirmiştir.²⁵⁴

Safvân, Rasulullah (sav)'in gazvelerinde kahramanlığı dolayısıyla artçıların başında bulunurdu. O'nun kadınlara karşı meyli olmayan birisi (kısır) birisi olduğu söylenmiştir. Bunu da İbn İshak, Âişe (ra) yoluyla zikretmektedir.²⁵⁵ Ancak Safvân b. Muattal ile ilgili rivayetleri incelediğimizde onun eşinden bahseden rivayetlerini de görmemiz mümkündür.²⁵⁶ Kanaatimize göre o daha sonraki yıllarda evlenmiştir.

Safvân b. Muattal'ın vefat tarihi ile ilgili farklı yorumlar olduğunu söylememiz mümkündür. Bu rivayetleri sırasıyla aktarmaya çalışalım:

-İbn İshak H.19 senesinde, Hz. Ömer zamanında Ermenistan gazvesinde şehid düştüğünü ifade etmiştir.²⁵⁷

-İbn Hıbban O'nun h.30 senesinde vefat ettiğini söylemiştir.²⁵⁸

-Medine'de 132 senesinde vefat ettiğini söyleyenler vardır.²⁵⁹

-Halife Muaviye zamanında Rum gazvesinde Cezire'de vefat ettiğini ve oraya def edildiğini ifade edenler vardır.²⁶⁰

-Halife Muaviye döneminin sonuna doğru vefat ettiğini söyleyenler de vardır.²⁶¹ Safvân b. Muattal ile ilgili 18 tane rivayete rastlayabildik.²⁶²

²⁵³ İbnü'l-Esîr, a.g.e., II. s.427.

²⁵⁴ Zehebî, Siyeru Alâmi'n- Nubelâ II. s.545-546.

²⁵⁵ Kurtubî, el-Câmi' lî Ahkâmi'l-Kur'an, XII. s.315.

²⁵⁶ Ebû Dâvûd, Savm, 74, h.n.2459.

²⁵⁷ İbnü'l-Esîr, a.g.e., II. s.427; İbnü'l Abdilberr, a.g.e., II. s.281; İbn Hacer Askalânî, a.g.e., III. s.357; Zehebî, Siyeru Alâmi'n- Nübelâ (tah. Şuayb Arnavut Hüseyin el-Esed), II. s.550.

²⁵⁸ İbn Hacer el-Askalânî, a.g.e., III. s.359.

²⁵⁹ Zehebî, Tehzîbu't -Tehzîb, IV. s.425; İbn Sa'd, a.g.e., s.324.

²⁶⁰ İbnü'l -Esîr, a.g.e., II. s.427; İbnü'l Abdilberr, a.g.e., II. s.281.

²⁶¹ Zehebî, Siyeru Alâmi'n- Nübelâ, II. s.546.

²⁶² Ahmed b. Hanbel, a.g.e., III. h.n.1992, s.449-450; XII. h.n.7233, s.171-173; XIV. h.n.8735, s.349; XIV. h.n.8512, s.202-203; XV. h.n.9099, s.49-50; XV. h.n.9220, s.120-121; XVII. h.n.11027, s.72-73; XVIII. h.n.11578, s.125; XXVI. h.n.16090, s.9-10; XXVIII. h.n.16957, s.154-156; XXX. h.n.18583, s.546; XXX. h.n.18605, s.567-568; XXXVI. h.n.22314, s.654; XXXVII. h.n.22661-

Bu rivayetlerin namaz, gusül (boy abdesti) ve sûrelerin tefsiri hakkında olduğunu ifade edebiliriz. İfk olayı ile ilgili bir rivayeti söz konusu değildir.

3. Abdullah b. Übeyy b. Selûl : (ö.9/631)

Asıl adı, Abdullah b. Übeyy b. Mâlik b. Hâris olup Hazreçlidir. O baba tarafından ninesi Selûl'e istinâden “*İbn Selûl*” diye meşhur olmuştur.²⁶³ Lakâbı “Ebû'l-Hubâb” dır. Kendisi, İslam toplumu içerisinde yer alan münafıkların reisidir.²⁶⁴ Cahiliye döneminin sonunda ise Hazreç'in lideriydi.²⁶⁵ Birtakım kaynaklarda nifakı tahrik eden Ebû Âmir er-Râhib (9/631)'in teyzesinin oğlu olduğu²⁶⁶ veya dayısının oğlu olduğu geçmektedir.²⁶⁷

Hz. Peygamber'in Medine'ye gelmesiyle liderliğinin zorla elinden alınacağı kanaati onu Peygamber (sav)'e karşı kin ve nifak çıkarma yoluna sürüklemiştir.²⁶⁸ Hele Hazreçlilerin Peygamberimizin etrafında toplanmaları, Peygamberimize geniş sevgi göstermeleri, eski liderlerine pek önem vermemeleri onu daha da çileden çıkarmıştır. Bedir savaşından sonra Müslümanlardan korunmak için İslam'a girmiştir.²⁶⁹

Abdullah b.Übey, Müstalikoğulları Savaşı'ndan dönerken de eskiden beri sürdürdüğü bozguncu hareketlerine devam ederek muhacirler aleyhine çirkin sözler söylemiş, fakat öldürülmesine yönelik muhtemel sert tepkileri bizzat Hz. Peygamber

22662–22663, s.331–335; XXXIX. h.n.23640, s.47–48; XLI. h.n.24478, s.27–28, XLI. h.n.24607, s.153–154.

²⁶³ Aynî, Ebû Muhammed Mahmud b.Ahmed, Umdetü'l- Kârî Şerhu Sahihi'l-Buhârî, XV.s.201, Kahire, 1972.

²⁶⁴ İbn İshak, Muhammed Sîret-i İbn İshak, (tah.Muhammed Hamidullah), s.306, Konya, 1981; Vâkidî, a.g.e., I, s.161; Belâzurî, Ensâb, I, s.274; Aynî, a.g.e., XV.,s.201-202.

²⁶⁵ İbnü'l- Esîr, el- Kâmil fi't- Tarih, I.s.669-670.

²⁶⁶ Hatipoğlu, Nihat, Asr-ı Saâdette Müşrik ve Münafik Liderler, s.75, Ankara, Mart, 1990.

²⁶⁷ Vâkidî, a.g.e., I, s.161; İbn Sa'd, a.g.e., III.s.340

²⁶⁸ İbn Hişam, a.g.e., II.s.226-227

²⁶⁹ İbn Hişam, a.g.e., II. s.227

engellemiştir. Yine bu sırada Hz. Âişe hakkında uydurulan iftiranın baş tertipçisi ve yayıcısı da o olmuştur. Kur'an'da Abdullah b. Übey kastedilerek , “İftiranın büyüğünü üstlenen adam için en büyük azap vardır. ”²⁷⁰ buyurulmuştur.

Medine’de münafıkların en tehlikelisi ve en mevkilisi idi. Hayatı hakkında fazla bir bilgi yoktur; tarih içerisinde yerini ancak sebep olduğu hadiselerle tesbit etmek mümkün görülmektedir.²⁷¹

Asr-ı Saadetteki nifak hareketlerinin lideri durumunda olan İbn Übeyy b. Selûl, Mescid’i Dırar’ın yakılmasından sonra pek yaşamadı, Hicretin 9.yılı Şevval ayının sonuna doğru hastalandı. Hastalığı yirmi gün sürdü.²⁷²

Abdullah b. Übeyy ile ilgili olarak son olarak vereceğimiz bilgi onun hakkındaki rivayetlerle alakalıdır. Yaptığımız taramalarda 16 tane rivayeti bulabildik.²⁷³ Bu rivayetlerin 3 tanesi bizim tez konumuz olan ifk hadisesi ile ilgilidir. Diğer 13 tanesi Abdullah b. Übeyy’in vefatıyla ve Münafıkın süresinin inzaliyle ilgilidir. Şimdi ifk ile ilgili olan rivayetleri incelemeye çalışalım:

1-İfk olayının anlatıldığı rivayette bazı olay örgüsünün anlatılmadığını görüyoruz. Müstalik gazvesi dönüşü Hz. Âişe’nin ordudan gerdanlığını aramak için ayrıldığını ve Safvân b. Muattal’ın onu görmesinin anlatılmadığını, Abdullah b. Übeyy’in bu durumu fırsat bilip Müslümanlara ve diğer münafıklara bu olayı anlattığı, Hz. Âişe’nin Medine’ye dönüşünde rahatsızlandığından, Peygamber’den

²⁷⁰ Nûr, 24/11

²⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. İbn Hişam, a.g.e., II. s.237; Vâkidî, a.g.e., III. s.995–996; Razî, Fahreddin, Tefsir-i Kebîr, VIII. s.213–214; İbn Kesîr, Tefsîr, IV. s.370

²⁷² Vâkidî, a.g.e., III. s.1057; (thk. Marsden Jones), Beyrut, 1966, Aynî, a.g.e., XV. s.202.

²⁷³ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., (tah. Şuayb Arnavut), I. h.n.95, s.254–255;VIII. h.n.4680,s.308–309; XX. h.n.12607,s.56–57; XXI. h.n.13292, s.19–20; XXIII. h.n.14986,s.237–238; XXIII. h.n. 15075, s.307–308; XXIII. h.n.15223, s.388–389; XXXII. h.n.19285, s.36–38; XXXII. h.n.19295, s.50- 51, XXXII. h.n.19333, s.82–83; XXXII, h.n.19334, s.83; XXXVI, h.n.21767, s.101–104, XXXVI, h.n. 21758, s.91; XL. h.n.24317, s.368–374; XLII. h.n.25623, s.404–416; XLII. h.n.25624, s.416–418, Müessesetü’r-Risale, Beyrut, 1996–2001.

her zamanki gördüğü alakayı görmediğinden bahsedilmediğini, Peygamber'in ahabının önde gelenleriyle bu durumu istişare ettiğinden bahsedilmediğini görüyoruz. Peygamber'in mescide gidip halka hitap etmesinden başlanılarak olayın diğer bölümlerinin anlatıldığını söyleyebiliriz.²⁷⁴

2-Diğer rivayetimiz de ise Abdurrezzâk'ın Musannef'inde rivayet edilen uzun ifk hadisesi anlatılmaktadır.²⁷⁵

3-Son rivayetimiz de ise Abdurrezzâk'ın Musannef'inde anlatıldığı gibi olayın hepsinin anlatılmamaktadır. Kısaltmalar yapılarak bilgi verilmeye çalışılmıştır cümleler halinde olay örgülerine değinilmiştir.²⁷⁶

4. Mistah b. Üsâse (ö.34/654)

Tam adı, Mistah b. Üsâse b. Abbâd b. el-Muttalib b. Abdi Menaf'dı. Adı Avf olup, Mistah'ın lakabı olduğu da söylendi. Muhtemelen milâdi 598'de doğdu. Babası o daha küçükken öldüğünden yetim olarak büyüdü.²⁷⁷ Ümmü Mistah olarak tanınan ve asıl adının Selma (Sülma) olduğu belirtilen annesi Hz. Ebû Bekir'in teyzesinin kızıdır. Annesi ve kız kardeşi Hind ile birlikte erken dönemlerde Müslüman oldu ve Medine'ye ilk hicret edenler arasında yer aldı. Hz. Peygamber (sav) onu Zeyd b. Müzeyyen el-Ensârî ile kardeş yaptı.²⁷⁸

Bedir ahabından olup Resûlullah'ın katıldığı bütün gazvelerde bulunan ve cesur bir kişi olarak bilinen Mistah, Ubeyde b. Haris'in kumanda ettiği Rabiğ Seriyesinde (Şevval 1 Nisan 623) sancaktarlık görevini üstlendi. Müreysi

²⁷⁴ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XL. h.n.24317, s.368–374.

²⁷⁵ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XLII. h.n.25623, s.404–416.

²⁷⁶ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., XLII. h.n.25624, s.416–418.

²⁷⁷ İbn Abdilberr, Ebu'l-Ömer Yusuf b.Abdullah, el-İstîâb, III. s.85, İbn Hacer el-Askalânî, el-İsâbe, III. s.408.

²⁷⁸ İbn Abdilberr, a.g.e., I. s.166.

Gazvesinden sonra meydana gelen İfk hadisesinin yayılmasına adı karıştı ve iffetli bir bayana zina isnadında bulunma fiilini işlediği sabit görüldüğü için Resul-i Ekrem tarafından diğer suç ortaklarıyla birlikte kendisine had cezası uygulandı.²⁷⁹ Bu olay, annesini çok üzdüğü gibi akrabalık ilişkisi ve fakirliği sebebiyle kendisini koruyan Hz. Ebû Bekir de artık Mistah'a yardımda bulunmayacağına dair yemin etmesine sebep oldu. Ancak, "İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere mallarından vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar, feragat göstereyin. Allah'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir"²⁸⁰ mealindeki ayetin nazil olması üzerine Hz. Ebû Bekir bu kararından vazgeçerek yardımlarına devam edeceğini açıkladı.²⁸¹

Mistah 34 (654) yılında Medine'de vefat etti. Bazı kaynaklarda Hz. Ali'nin hilâfeti dönemine kadar yaşadığı Sıffin Savaşı'na katıldığı ve aynı yıl (37/657) öldüğü de zikredilmiştir.²⁸²

Yaptığımız taramalarda Mistah b. Üsâse'ye ait 3 adet rivayete rastlayabildik.²⁸³ Bu üç rivayet de İfk olayı ile ilgilidir. Bu rivayetler hakkında kısaca bilgi vermeye çalışalım:

1-İfk olayının anlatıldığı rivayette bazı bölümlerin anlatılmadığını söyleyebiliriz. Bu bölümler şöyledir: Hz. Âişe'nin ordudan ayrıldığı ve Safvân b.

²⁷⁹ İbn Abdilberr, a.g.e., I. s.463; ez-Zehebî, Siyeru Alâmi'n- Nübelâ, (tahkik Şuayb Arnavut, Huseyin el-Esed), XI. s.261.

²⁸⁰ Nûr,24/22.

²⁸¹ İbn Hacer el-Askalânî, a.g.e., III. s.408.

²⁸² İbn Hacer el-Askalânî, a.g.e., III. s.408; İbnü'l- Esîr, a.g.e., IV. s.308–309; İbn Abdilberr, a.g.e.,I. s.463, Daha fazla bilgi için bkz. İbn Sa'd, a.g.e., I. s.36; İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim, el-Ma'arif, s.328; Ebû Nuaym el-İsfehani, Ahmed b. Abdullah, Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ, II. s.20.

²⁸³ Ahmed b. Hanbel, a.g.e., XL. h.n.24317, s.368–374; XLII. h.n.25623, s.404–416; XLII. h.n.25624, s.416–418.

Muattal ile karşılaştığı ve aralarında geçen konuşmaları ele alan bölüm, yine Abdullah b. Übeyy'in bu olayı diğer Müslüman ve münafıklara anlattığı bölüm, Hz. Âişe'nin Medine'ye dönüşünde rahatsızlandığı ve Peygamber (sav)'den gereken ilgiyi göremediğinin anlatıldığı bölüm, Peygamber'in ashabıyla yaptığı istişareden bahsedilmediği bölümdür. Daha sonra ki olayların anlatıldığını söyleyebiliriz.²⁸⁴

2- Diğer bir rivayetimizde ise olayın hepsinin anlatılmadığını, kısaltmalar yapılarak bilgi verilmeye çalışıldığını, tek cümleler halinde olay örgülerine değinildiğini ifade edebiliriz. Farklı bir bilginin anlatıldığını söylememiz mümkün değildir.²⁸⁵

3-Son rivayetimizde ise Abdurrezzâk'ın Musannef'inde anlatılan uzun ifk hadisinin anlatıldığını ve farklı bir bilginin anlatılmadığını söylememiz mümkündür.²⁸⁶

5. Hamne bint Cahş:

Hamne bint Cahş b. Riâb el-Esediyye; Annesi Abdülmuttalib'in kızı ve Resul-i Ekrem'in halası Ümeyye'dir. Babası Cahş, Harb b. Ümeyye ile dostluk anlaşması yapmıştı. Hamne Cahş'ın üç kızından biri olup, diğer ikisi Ümmü'l-mü'minin Zeynep ile Ümmü Hâbibe'dir. Bazı kaynaklarda Hamne ile Ümmü Habibe aynı hanım zannedilip Hamne'nin künyesinin Ümmü Habibe olduğu söylenmiş, buna bağlı olarak da Ümmü Habibe ile evlenmiş olan Abdurrahman b. Avf'tan “ Hamne'nin kocası” diye söz edilmiştir.²⁸⁷

²⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, a.g.e., XL. h.n.24317, s.368–374.

²⁸⁵ Ahmed b. Hanbel, a.g.e., XLII. h.n.25624, s.416–418.

²⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, a.g.e., XLII. h.n.25623, s.404–416.

²⁸⁷ Zehebî, Ebû Abdullah Şemsüddin, Tezkiretu'l- Huffâz, II. s.215, Haydarâbâd, 1375/1955.

Hamne, mü'minlerin annelerinden olan Zeynep binti Cahş (r.anha)'ın kızkardeşi olması hasebiyle Rasulullah'ın baldızı oluyordu.

Mekke'den Medine'ye ilk hicret eden ve Hz. Peygamber'e biat eden kadınlardan olan Hamne, Mus'ab b. Umeyr ile evlendi ve ondan bir kızı oldu. Mus'ab Uhud Gazvesi'nde şehit düştü. Muhammed b. Abdullah b. Cahş'tan rivayet edildiğine göre, İslam ordusu Uhud Gazvesi'nden Medine'ye döndüğünde merak içinde bekleyen kadınlar savaşa katılan yakınlarından haber sordu Ancak, hiç kimse bu konuda cevap veremedi. Bunun üzerine Resulullah (sav)'e başvurdular. Resulullah (sav) hepsine cevap verdikten sonra sıra Hamne'ye gelince ona "Ey Hamne sabret ve Allah'tan sevabını bekle!" buyurdu. Hamne, "Kimin için sabredeyim Ya Rasulullah?" diye sordu. Rasulullah, "Dayın Hamza için" buyurdu. Hamne bunu teslimiyetle karşılayarak, "Bizler Allah'ın kullarıyız ve O'na döneceğiz. Allah ona rahmet etsin. Onu şehitlik sevabıyla sevindirsın ve müjdelesin". Dedi. Rasulullah (sav) tekrar, "Ey Hamne, sabret ve Allah'tan sevabını bekle!" buyurdu.

Hamne tevekkülle "Kimin için Ya Rasulullah?" diye sorunca Rasulullah (sav), "Kardeşin için." buyurdu. Hamne yine sabır içerisinde, "Bizler Allah'ın kullarıyız ve Onlara rahmet etsin ve onları bağışlasın" dedi. Ardından Hz. Peygamber (sav) üçüncü kez " Ey Hamne, sabret ve mükâfatını Allah'tan bekle" buyurdu. Hamne heyecanla, "Kimin için sabredeyim Ya Rasulullah?" dedi. Rasulullah, "Mus'ab b. Umeyr için" buyurunca, son ana kadar sabrından hiçbir şey kaybetmeyen Hamne aniden değişerek, yetim kalan çocuklarını hatırladı. Vay benim başıma gelenlere!" diye ağlamaya başladı. Bunun üzerine Rasulullah (sav) şöyle buyurdu: "Hiç şüphesiz kadının yanında eşinin ayrı bir değeri vardır. Hamne,

dayısının, kardeşinin ölümüne dayanabildi. Fakat kocasının vefatını duyunca metanetini koruyamadı.” buyurdu. Daha sonra da Hamne ve çocuklarına sabır vermesi için Allah’a dua etti.

Uhud gazvesinde savaşınlara su dağıtan ve yaralıları tedavi eden Hamne’ye Hz. Peygamber (sav) Hayber’de 30 vesk yiyecek vermiştir.²⁸⁸

Hamne bint Cahş daha sonra Talha b. Ubeydullah ile evlendi ve ondan iki oğlu oldu. Âbid ve zâhid bir kimse olduğu için “Seccad” lakabıyla anılan oğlu Muhammed Cemel Vak’asında öldürülmüştür. Diğer oğlu İmrân, Fazl b. Abbas’ın kızı Ümmü Gülsüm ile evlenmiş, her ikisinin de nesli devam etmemiştir.²⁸⁹

İfk hadisesinde Hz. Âişe aleyhinde konuşanlardan biri olan Hamne’ye had cezası uygulanmıştır. Hamne, bu olaya kız kardeşi Zeyneb’e olan sevgisinden dolayı karışmışsa da Zeynep Hz. Âişe hakkında onun gibi düşünmemiştir²⁹⁰

Vefat tarihi bilinmeyen Hamne Resûl-i Ekrem’den hadis rivayet etmiş, kendisinden de oğlu İmrân rivayette bulunmuştur.

Yaptığımız taramalarda Hamne bt. Cahş’a ait 8 adet rivayete rastlayabildik.²⁹¹ Bu rivayetlerin 3 tanesi ifk olayı ile alakalı olup diğerleri namaz ve istihaze kanaması ile ilgilidir. İfk ile ilgili rivayetleri incelemeye çalışalım:

1-Bu rivayette İfk olayı ile ilgili bir takım bilgilere rastlanamamaktadır. Bu olaylar şunlardır: Hz. Peygamber (as)’ın hanımlarıyla beraber sefere çıkması, Hz. Âişe’nin gerdanlığını düşürmesi ve gerdanlığı aramak için geri kalması Safvân b. Muattal’a rastlaması ve Safvân b. Muattal’ın Hz. Âişe’yi devesine bindirmesi,

²⁸⁸ İbn Sa’d, a.g.e., VIII. s.241.

²⁸⁹ Zehebî, Siyeru Alâmi’n- Nubelâ, IV. s.368; İbn Abdilberr, a.g.e., I. s.427; İbn Kuteybe, el-Ma’ârif, s.231–232.

²⁹⁰ İbn Abdilberr, a.g.e., II. s.85; Zehebî, a.g.e., II. s.215, İbn Hişam, a.g.e., III. s.328.

²⁹¹ Ahmed b. Hanbel, a.g.e., XX. h.n.12915, s.258; XXI. h.n.13690, s.257; XL. h.n.24317, s.368–374; XLII. h.n.25623, s.404–416; XLII. h.n.25624, s.416–418; XLV. h.n.27144, s.121–124; XLV. h.n.27474,s.467–468; XLV. h.n.27475, s.469.

Rasulullah (sav)'in Hz. Âişe'ye soğuk davranması gibi. Bu olaylara değinilmeden Peygamber (sav)'in minberde sahabeye konuşmasından başlanıp devam edilmiştir.²⁹²

2-Bu rivayette ise Abdurrezzâk'ın Musannef'inde zikredildiği gibi ifk olayını anlatan bütün bölümleri bulmamız mümkündür.²⁹³ Herhangi bir farklı bilgiye rastlanılmamıştır.

3-Bu rivayetimizde olayın tamamının anlatılmayıp bölümleri ifade etmek için tek cümlelerin kullanıldığını ifade edebiliriz.²⁹⁴ Olay anlatılırken de herhangi bir farklılık tesbit edemedik.

6. Hassan b. Sâbit:

Tam adı, Hassan b. Sâbit b. Münzir b. Haram b. Amr b. Zeyd-i Menat b. Adıyy b. Amr b. Mâlik b. Neccâr b. Sa'lebe b. Amr b. Hazrec'dir. Künyesi Ebu'l-Velid Ebû Abdurrahman ve Ebû'l-Hassan olarak bilinmektedir. Ünvanı Şair-i Resulullah'dır. Babası Sâbit, annesi ise Furay'a bint Halid'dir. Soyu Neccaroğulları kabilesinden gelip Kâhtani Araplarına ulaşır. Peygamberimizden yedi veya sekiz yıl önce dünyaya gelen Hassan b. Sabit, 120 yaşını geçkin olarak Muaviye döneminde Medine'de vefat etmiştir. (682 M.) Onun vefatı ile ilgili farklı tarihler verilmektedir.²⁹⁵

Hassan b. Sâbit (ra) Müslüman olduktan sonra Peygamberimizin yanından ayrılmamıştır. Resulullah, Hassan b. Sâbit'in müşriklere karşı söylediği şiirler

²⁹² Ahmed b. Hanbel, a.g.e. XL. h.n.24317, s.368-374.

²⁹³ Ahmed b. Hanbel, a.g.e. XLII. h.n.25623, s.404-416.

²⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, a.g.e. XLII. h.n.26624, s.416-418.

²⁹⁵ İbn Hacer el-Askalânî, a.g.e., I. s.326.

hakkında: “Hassan’ın beyitleri düşmana ok darbesinden daha etkilidir.”²⁹⁶
buyurmuştur.

Hassan b. Sâbit (ra) şiirleriyle, Resulullah’ı, İslamiyet’i ve Müslümanları över, İslam’ın yücelmesini ve cihadı teşvik edici beyitler söylerdi. Ayrıca Kureyş kâfirleri ve diğer müşriklerin İslam’a saldırılarına karşı onların yüz karalarını ortaya koyucu şiirlerle ağızlarını sustururdu. Hassan b. Sâbit bütün şairlerin en üstünlerinden biri kabul edilmiştir.²⁹⁷ Hassan b. Sâbit’in şairliği onun hayatında mühim tarihi bir mevkiye sahiptir.

Hassan, cahiliyyet devrinde arablar arasında *Müzehhebat* ünvanı ile tanınan şiirlerden birinin sahibidir.²⁹⁸

Medine’de Peygamberimiz Mescid-i Nebevi’de Hassan b. Sâbit’e ait bir kürsü yaptırmış, gerek ihtiyar olması ve gerekse o dönemin bir geleneği olan şiirin arab insanının üzerindeki tesirini göz önüne aldığından İslami tebliğin yönünün sadece kılıçla değil aynı derecede söz ve yazıyla da gerçekleştirilmesinin önemine dikkat çekmiştir.²⁹⁹

Hicretin 9. yılında Temimoğulları kabilesinden bir heyet, esirlerini almak üzere Medine’ye gelmişti. Yanlarında en meşhur hatipleri de getirerek İslam aleyhinde propaganda yapmayı düşünüyorlardı. Ancak Peygamberimiz Hassan b. Sâbit, Utarid adlı müşrik şairin söylediği şiire karşı “Kalk bunun konuşmasına karşılık ver” emriyle, Hassan b. Sâbit oradaki müşriklere güzel bir ders vermiş ve onların meclisten çıkıp gitmelerini sağlamıştır. Sonra Akrâ b. Habis

²⁹⁶ İbnü’l -Esîr, a.g.e., III. s.26.

²⁹⁷ İbn Rüseyk, Kitabu’l Umde, I. s.56.

²⁹⁸ Müzehheb, zeheb’den yani altın kelimesinden müştaktır. Arablar arasında fevkaleda kabul ve itibara layık görülen ve altın ile yazılan şiirlere müzehheb ünvanı verilirdi. Edib, Eşref, Asr-ı Saadet, V. s.173 Şiirle ilgili bilgi için bkz. Kök, Bahattin, “Hassan b.Sâbit’in Şiirleriyle İslam’a Hizmetleri”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, VI. s.134–135, Erzurum, 1986.

²⁹⁹ İbn Hacer, Tehzibu’t-Tehzib, II. s.247, Haydarâbâd, 1325.

Peygamberimize gelerek Müslüman olmuş ve orada bulunan Temimoğulları da İslam'ı seçmişti. Bu olaya sebep olan Hassan b. Sâbit'in şu mealdeki bir şiir söylediği kaydedilmektedir:

“Fihr ve kardeşlerimin önde gelen kişileri,

İnsanlara uyacakları bir âdeti açıkladılar.

Kalbinde Allah'a karşı takva duygusu bulunanlar

Ve her türlü hayrı işleyenler bu âdeti memnuniyetle kabul ederler.

Çok iffetlidirler, onların iffeti hakkında vahy nazil oldu.

Hiç bir pislige bulaşmayan müslümanlardır.

Dünyaya düşkünlükleri de onları kirletmez.

Arzular ve taraftarlar farklılık gösterdikleri zaman,

Sen Resulullah'ın kendilerine taraftar olduğu kavme ikramda bulun.

Onlar bütün kabilelerin en faziletlisidirler;

İster ciddi olarak konuşsunlar isterse konuşsunlar

İsterse alay etsinler bu hüküm değişmez.³⁰⁰

Peygamber (sav)'ın “Muhakkak ki Allah Teala, Resulünü övmek ve müdafaa etmek hususunda Hassan'ı Cebrail (as) ile takviye etmektedir.” hadisi onun tek tesellisi olmuştur.³⁰¹

³⁰⁰ İbn Kayyim el-Cevziyye, Zâdü'l -Maâd, çev. Vecdi Akyüz, Ali Vasfi Kurt, Salim Ögüt, IV. s.69.

³⁰¹ Müslim, 153, Fedâilü's-Sahâbe, h.n.2486, s.1115.Ayrıntılı bilgi için bkz. İbn Ma'in, Tarih, s.107, Tarihu'l-Kebir, III. s.29; İbn Kuteybe, Ma'arif, II. s.128-143.197.132; Mizzi, Tehzibu'l-Kemal, 251; Tehzibu't-Tehzîb, II. s.247-248; Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, IX. s.388, Mûcemu't-Taberî, IV., s.44.

³⁰² Edib, Eşref, Asr-ı Saadet, V. s.170.

³⁰³ Ahmed b. Hanbel, a.g.e, XIII. h.n.7644, s.83; XXI. h.n.14036, s.431-432; XXX. h.n.18689, s.623; XXX. h.n.18681, s.618-619; XXX. h.n.18642, s.597-598;XXX. h.n.18678, s.617; XXX. h.n. 18690, s.623; XL. h.n.24317, s.368-374; XL. h.n.24437, s.495-496; XLII. h.n.25624, s.416-418.

³⁰³ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., LX. h.n.24317, s.368-374.

Hassan b. Sâbit, Hz. Âişe aleyhinde meydana gelen ifk hadisesi esnasında bir aralık münafıkların yaydıkları şayialara inanır gibi olmuş, Fakat Hz. Âişe'nin beraat ve masumiyeti anlaşıldıktan sonra o da tevbe etmiş, Hz. Âişe'nin faziletini ve menakıbını ifade eden şiirler yazmıştır.³⁰²

Hassan b. Sâbit ile ilgili son olarak söyleyebileceğimiz onun rivayetleriyle ilgilidir. Yaptığımız taramada onunla ilgili 9 adet rivayete ulaşabildik.³⁰³ Bu rivayetlerin iki tanesi ifk olayı ile ilgili olup diğerleri Peygamber (sav)' in Hassan b. Sâbit'e müslümanları müdafaa için yazdığı şiirlere karşı söylediği sözlerdir. Biz tez konumuzla ilgili rivayetleri sırayla inceleyelim:

1-Bu rivayette Abdurrezzâk'ın Musannef'inde anlatılan uzunca ifk hadisesini bulamadık. Buradaki rivayette Peygamber (sav)'in minbere çıkıp sahabesine hitap etmesinden sonraki olaylar anlatılmıştır.³⁰⁴ Herhangi bir farklılık söz konusu değildir.

2- Diğer rivayet ise ifk olayını kısa bir şekilde ayrıntıya girmeden bölümler hakkında tek cümlelerle yetinerek verilmiştir.³⁰⁵ Herhangi bir farklılık yoktur.

İKİNCİ BÖLÜM

A. KUR'AN-I KERİM VE TEFSİRLERDE İFK OLAYI

Bu olay Kur'an-ı Kerim'de Nur Suresinin 11-22 ayetleri arasında geçmektedir. Şimdi bu olayın geçtiği ayetleri inceleyelim.

³⁰⁴ Ahmed b.Hanbel, a.g.e., LX. h.n.24317, s.368-374.

³⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, a.g.e., XLII. h.n.25624, s.416-418.

11. (Peygamber'in eşine) bu ağır iftirayı uyduranlar şüphesiz sizin içinizden bir guruptur. Bunu kendiniz için bir kötülük sanmayın, aksine o, sizin için bir iyiliktir. Onlardan her bir kişiye, günah olarak ne işlemişse (onun karşılığı ceza) vardır. Onlardan (elebaşlık yapıp) bu günahın büyüklüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır.

12. Bu iftirayı işittiğinizde erkek ve kadın müminlerin, kendi vicdanları ile hüsnü zanda bulunup da: "Bu, apaçık bir iftiradır" demeleri gerekmez miydi?

13. Onların (iftiracıların) da bu konuda dört şahit getirmeleri gerekmez miydi? Mademki şahitler getiremediler, öyle ise onlar Allah nezdinde yalancılardan ta kendisidirler.

14. Eğer dünyada ve ahirette Allah'ın lütuf ve merhameti üstünüzde olmasaydı, içine daldığınız bu iftiradan dolayı size mutlaka büyük bir azap isabet ederdi.

15. Çünkü siz bu iftirayı, dilden dile birbirinize aktarıyor, hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyi ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Hâlbuki bu, Allah katında çok büyük (bir suç) tur.

16. Onu duyduğunuzda: "Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz. Hâşâ! Bu, çok büyük bir iftiradır" demeli değil miydiniz?

17. Eğer inanmış insanlarsanız, Allah, bir daha buna benzer tutumu tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarır.

18. Ve Allah âyetleri size açıklıyor. Allah, (işin iç yüzünü) çok iyi bilir, hüküm ve hikmet sahibidir.

19. İnananlar arasında çirkin şeylerin yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada da ahirette de çetin bir ceza vardır. Allah bilir, siz bilmezsiniz.

20. Ya sizin üstünüze Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, Allah çok şefkatli ve merhametli olmasaydı (haliniz nice olurdu)!

21. Ey iman edenler! Şeytanın adımlarını takip etmeyin. Kim şeytanın adımlarını takip ederse, muhakkak ki o, edepsizliği (yüz kızartıcı suçları) ve kötülüğü emreder. Eğer üstünüzde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, içinizden hiçbir kimse asla temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini arındırır. Allah işitir ve bilir.

22. İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere (mallarından) vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar; feragat göstereyin. Allah'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.³⁰⁶

Ayetlerin ifade ettiği mevzular şu şekilde sıralanabilir:

1-Bu iftirayı yayanlar Müslümanlardan bir topluluktur.

2-Bunlar günahkârdırlar ve herkes bu fitneye bulaştığı ölçüde sorumludur. Günah ve azabın en büyüğü, bu işi idare edene ve iftiranın başını çekene aittir.

3-Bu olayla bağlantılı olanların üzülmemeleri, bu haberi duyduklarında bunun, kendileri için bir şer olduğunu sanmaları, çünkü neticede bu olayın hayır getireceği belirtilmiştir.

4-Bu iftirayı yayanların sözlerini delillendirmeleri için dört şahit getirmeleri gerektiği fakat bunu yapamadıklarından onların Allah yanında yalancılar olduğu vurgulanmıştır.

³⁰⁶ TDV Kur'an-ı Kerim ve Meali. Bu konudaki tefsir kitapları için bkz. Beydâvî, Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Tevîl, III. s.187-191; Nesefî, Medâriku't-Tenzîl ve Hâkâiku't Tevîl, III. s.200-204; Sâbûnî, Muhammed, Safvetü't-Tefâsîr, II. s.328-330; Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, el-Câmi li- Ahkâmi'l-Kur'ân, XXII. s.131-135; Taberî, İbn Cerîr Ebû Cafer Muhammed, Câmiu'l-Beyân fi Tevîli'l-Kur'ân, IX. s.275-280; Beğâvî, Tefsîr-i Beğâvî, VI. s.18-26.

5-Mü'minlerin bu haberi duydukları zaman hüsnü zanda bulunup bu haberi yalanlamamaları, bunun apaçık bir yalan olduğunu söylemeleri için daha evla olurdu.

6-Eğer Allah acıyıp dünya ve ahirette lütfuyla onları sarmasaydı büyük bir azaba uğrarlardı. Zira bu iftiraya alet olmuş, sözü sağa sola ulaştırıp bilmedikleri ve kesin bilgiye sahip olmadıkları bir konuya dalmışlardı. Bu sözü sağa sola ulaştırıp bilmedikleri ve kesin bilgiye sahip olmadıkları bir konuya dalmışlardı. Bu sözü sağa sola ulaştırmanın basit bir şey olduğunu sanmış ve bundaki büyük günahı bilmeden Allah katında büyük ve ağır mesuliyet gerektiren bu işi yapmışlardır.

7-Bu sözü duyduklarında bunun bir iftira olduğunu ve buna bulaşmanın caiz olmadığını idrak etmeleri ve yayılmasını önlemeleri daha iyi olurdu.

8-Eğer gerçekten iman etmişlerse Allah onları buna tevessül etmekten ebediyen menetmiştir. Allah, ibret almaları için ayetlerini açıklamaktadır. O, her şeyi bilen ve her şeyi kuşatıp hakkı, hayrı ve maslahatı emredendir.

9-İnsanı kibir ve gurura sevkemediği takdirde takva ve salahla vasıflandırmak caizdir.

10-Hayırlı bir işin terki için yemin eden kimse yeminini bozarak o hayırlı işini yapmalı ve yemini için kefareti vermelidir.

11-Kötülük yapanı affetmek insanın kemal ve imanını gösterir.

12-İffetli, namuslu ve hür kadınlara zina iftirası atmak Allah (cc)'in gazabını gerektiren büyük günahlardandır.

13-Kıyamet günü insanın duyu ve uzuvları dünyada ne yaptığına dair şahadet edeceklerdir.

14-Dünyada kazanılan günahlar ahirette en adil bir ceza ile karşılık göreceklerdir.

15-Resulullah (sav)'ın temiz eşlerini fenalıkla itham etmek bizzat Resulullah (sav)'a eziyet ve dine düşmanlıktır.

16-Hz. Âişe, münafıkların attıkları ifiradan bizzat Allah (cc) tarafından berat ettirilmiştir.

17-Resulullah (sav)'in ehli beyti temizdir.

18-Allah (cc)'in fitrat kanununa göre kötü kadınlar ve kötü sözler kötü erkeklere, kötü erkekler ve kötü sözler de kötü kadınlardır.³⁰⁷

Ayetlerde kullanılan üslup, Kur'an'daki diğer kıssalarda olduğu gibi olaylara işaret etmekte; kınama, korkutma, hatırlatma, teselli ve nasihatta bulunmaktadır. Genel olarak ayette, rivayet edilenlere paralel bazı işaretler mevcuttur. Olay ve olayın gerçekleştiği dönemin üzücü, rahatsız edici olduğuna işaret edilmiştir.

Ayetlerin kınama, korkutma, yerme ve daha sonra kalpleri sıvazlayıp teselli verirken kullandığı üslup gayet kuvvetli bir üsluptur. Bu üslupla bir taraftan herhangi bir şekilde ifk hadisine ismi karışanlara korku, utanç ve pişmanlık verip bu hâdise karşısında sessiz kalanları da aynı konumda değerlendirmekte, diğer taraftan mü'minlerin annesi Hz. Âişe'nin bu olaydan duyduğu korku ve endişesi giderilmektedir. Ayrıca, herkesten daha fazla bu olaya karışan ve İfk hadisesinin adeta başını çekenlerin günahlarının, diğerlerine kıyasla daha büyük olduğu vurgulanmaktadır.

İfk haberinin yayılması karşısında sessiz kalanlar kınanmıştır. Kaldı ki, akıl bile Peygamber evinden sonra ilk Müslüman olan bir ailenin kızının böyle bir işe tevessül edebileceğini kabul etmez. Çünkü Allah Rasulü ve mü'minlerin nezdinde bu aile şeref bakımından büyük bir mertebeye sahiptir. Dahası, Peygamber zevcesi,

³⁰⁷ Sâbûnî, Muhammed Ali, Kur'an-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri, ter. Mazhar Taşkesenlioğlu, II. s.148.

Allah'ın vahyinin ilk planda, kendisine yönelik olduğunu bilmektedir. Nasıl olur da, Kur'an'ın nassıyla manevi annesi olan bir Peygamber zevcesine, kalbinde Allah ve Rasülü'ne zerre kadar imanı olan bir Müslüman böylesi bir taarruzda bulunabilir. Ayetlerin şiddetli bir şekilde, aklen bile gerçekleşmesi kabul edilmeyen bir olayı kınaması, bu konuda tavsiyede bulunması insana ürperti veriyor. İslam düşmanların bu olaya girmeleri ise, Müslümanları yaralamak ve fitne çıkarmaktan başka bir amaç taşımamaktadır.

Ayetler, zaman ve mevzu bakımından sahip oldukları özelliklerinin yanı sıra, uzun müddet etkili olacak üstün sosyal ve ahlakî direktifleri de içermektedir. Özellikle insanların ırzlarına yönelik, delil olmaksızın yalan ve iftirada bulunulmasının çirkinliği belirtilmiştir. Böylesi bir saldırı karşısında sessiz kalmanın caiz olmadığı belirtilirken, benzeri olaylarda kesin, kararlı bir tavır sergileyip insanların ırzlarına yönelik iftiranın yayılmasına izin vermemek ve temiz olup iftiraya maruz kalanları teselli ederek, çoğunlukta çirkin maksatları veya gafletin sebebiyet verdiği benzeri olaylardan temiz insanların incinmelerini önlemek gerektiği vurgulanmıştır. Bu tür olaylara sebebiyet veren etkenlerin tümünün ifk hadisesinde toplanmış olduğunu rivayetlerin ayrıntılarından ve ayetlerinde anlıyoruz. Ayrıca benzeri olayların soğukkanlık ve kararlı bir kalp ile yok edilebileceği belirtilmiştir.³⁰⁸

İfk olayının ve akabinde Hz. Âişe'yi temize çıkaran ayetlerin toplumsal etkileri dikkate değerdir. Hicretin beşinci yılında, Hendek savaşından sonra yani müşriklerin kesin yenilgiye uğradıkları, İslâm toplumunun oluşumunu baltalamak isteyen münafıkların faaliyet göstermek için fırsat kolladıkları bir dönemde, münafık

³⁰⁸ Derveze, İzzet, et-Tefsirü'l-Hadîs (Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri), çev: Mustafa Altınkaya, VI. s.328-329.

ellerin özellikle toplumsal oluşumun çekirdeğini oluşturan Peygamber'in haremine uzandığını görüyoruz. Hz. Âişe'nin iftiraya uğraması bu çabanın bir neticesi idi. Fakat Âişe'nin olay karşısında takındığı tavır, Peygamber'in olay hakkındaki görüşlerini almak maksadıyla mescitte ashabıyla yaptığı konuşmalar ³⁰⁹ ve nihayetinde inen ayetler bu emelleri boşa çıkarmış hatta hayra vesile kılmıştır.

Bu olayın Müslümanlara yararlarını şu şekilde sıralamamız mümkündür:

— Bu olay nedeniyle İslâm'ın sosyal hukuk kurallarına önemli eklemelerde bulunulmuştur. Müslümanların bu alanda Allah'tan aldıkları yeni hükümlerle, İslâm toplumu ahlâkî kötülüklerin baş gösterip yayılmasına karşı koruma altına alınmış, daha da arınmış ve kötülükler ortaya çıkacak olsa bile, derhal önleme çareleri getirilmiştir.

— Müslümanlar bu olayla Hz. Peygamber'in (sav) bütünüyle gaybı bilmediğini anlamıştır. O'nun bilgisi normal bir insanın bilgisiyle aynıydı. Bir ay Hz. Âişe ile ilgili olarak büyük endişe içinde kaldı. Konuyu bazen hizmetçiden bazen diğer hanımlarından bazen de Hz. Ali ve Hz. Üsame'den soruşturuyordu. Nihayet, Hz. Âişe'yle konuşmuş ve ancak şunu söylemişti: Eğer bu günahı işlemişsen tövbe et, eğer suçsuzsan umarım ki, Allah suçsuzluğunu açıklayacaktır. “Eğer o gayb bilgisine sahip olmuş olsaydı, böylesine alt üst olmaz, soruşturmada bulunmaz ve tövbe tavsiye etmezdi. Bununla birlikte, ilahi mesaj gerçeği açıklayınca, bir aydan fazla bir süredir sahip olmadığı bilgiyi edindi. Böylece Allah, halkın aşırı ve kör inançlar nedeniyle dini liderleri hakkında düştüğü aşırı nosyonlara karşı doğrudan tecrübe ve gözlemlerle Müslümanları korumuş oldu. Belki de Vahy'in bir ay sonra

³⁰⁹ Zehebî, Siyeru Alâmi'n-Nubelâ, II. s.156.

gelmesinin nedeni buydu. Çünkü vahiy hemen ilk günde gelseydi, böyle faydalı bir etki yapmamış olurdu.³¹⁰

— Bu olayda toplumda iffetli olmanın, ahlâki olgunluğun ve hüsnü zannın önemi gösterilmektedir. Bu değişmeyi sağlayan hükümlerin geliş sebepleri bizzat Peygamber'in hayatında meydana gelmekte ve Hz. Âişe'nin yaşantısında olmaktadır. O, bir peygamber eşi ve mü'min bir kadın olarak bu değişimde bir bakıma acı ama önemli görevi üstlenmiştir.

— İfk hadisesiyle ilgili olarak Hz. Âişe'nin takındığı tavrı, O'nun sözleri ve O'nun hakkında inananların düşünceleri de bilinmeye değerdir. Hz. Âişe'nin karizmasının toplumda gösterdiği etki ise önemli bir noktaya vurgu yapmaktadır.

— İfk olayı vasıtasıyla Allah, Hz. Âişe şahsında namuslu insanlara iftira atmanın, dedikodu etmenin ne kadar yıkıcı ve sakıncalı olduğunu insanlara hatırlatmıştır.³¹¹

Vahyin geç gelmesi olayının birtakım hikmetleri bulunmaktadır. Bu hikmetleri şöyle sıralamak mümkündür:

— Allah Teala, bununla Peygamber'in, rasul ve nebi olmasına rağmen, bir beşer olduğunu,³¹² inanan ve inanmayan herkese bildirmiştir. Yani ona inanan insanlar şunu bilmelidirler ki, nübüvvet asla beşeriyet sınırını geçmez. Peygamber'i inkâra sürükleyen nedenlerden biri Peygamber'in sıfatları inancındaki aşırılıklar olmuştur. Peygamber, harikulâde işlere gücü yeten, gaybı bilen vb. üstün niteliklere sahip bir varlık olarak algılanmıştır.³¹³ Allah Teala inkâr edenlere bunun böyle olmadığını,

³¹⁰ Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, Tefhîmu'l-Kur'ân, (çev. Muhammed Han Kayani ve bşk.), III. s.504.

³¹¹ Kutup, Seyyid, Fî Zilâli'l Kur'an, terc. Salih Uçan, XXII. s.390–395.

³¹² Peygamber'in beşer yönü ile ilgili bkz. Âl-i İmran 3/144; Nisâ 4/163; Yusuf,12/109; İsrâ 17/90–94; Enbiyâ 21/7–8; Furkan 25/7–8; Fussilet 41/6; Ra'd 13/38. Erul, Bünyamin, Sahabenin Sünnet Anlayışı, s.80–94, Ankara, 1999.

³¹³ Bu konuda bkz. Özafşar, Mehmet Emin, Hadisçilerin Peygamber Tasavvuru, s.307–330, Diyanet İlmî Dergi, Ankara, 2000.

onların da birer insan olduklarını sık sık hatırlatmıştır. Bu olayda da bunu bizzat göstermiştir.

— Allah, vahiy gerçeğini ilahi kökenli olduğunu belirtmek istemiştir. Vahiy, asla Peygamber'in şuur ve nefsinden kaynaklanan bir olgu değildir. Onun isteğine bağlı gerçekleşecek de değildir. Eğer böyle olmuş olsaydı, olayın meydana geldiği anda Peygamber'in eşini temize çıkarması ve kendisini sıkıntıdan kurtarması gerekirdi. Hâlbuki durum böyle olmadı.

— Vahyin gecikmesinin bir başka hikmeti ise, böyle bir iftira ile karşılaşan mü'minleri sabır açısından eğitmek ve denemektir. Bu olay karşısında gerçek mü'minler, imanlarını adalet ve doğruluk üzerine kurduklarını ispat etmişlerdir. Münafıkların durumu ise bir kez daha gün yüzüne çıkmıştır.

Bu hadise de Hz. Âişe'nin bizzat ilahi beyanla aklanması, art niyetli kimselerin onun iffetine gölge düşürücü nitelikte söz söylemelerini imkansız hale getirmiştir. Ancak bir kısım Şîî müfessirleri ifk olayında iftiraya uğrayanın Hz. Âişe değil Peygamber'in diğer bir eşi Mâriye olduğunu ileri sürmüşlerdir. Onlara göre Resul-i Ekrem, oğlu İbrahim'in vefatı münasebetiyle üzüldüğünde Hz. Âişe “Niçin üzülyyorsun, o Cüreyc'in oğludur” diyerek Mâriye'ye iftira atmış, bunun üzerine ilgili ayetler nazil olmuştur.³¹⁴

Bu rivayetin Hz. Âişe'ye karşı duyulan siyasî düşüncenin eseri olduğu anlaşılmaktadır. Diğer Şîî tefsirlerde olayı incelediğimiz de şu sonucu görmemiz mümkündür:

— Tefsir-i Numûne'de Hz. Âişe'nin başından geçtiği şekliyle anlatılmıştır.³¹⁵

³¹⁴ Tabâtabâî, M. Hüseyin, el, Mîzân fi Tefsiri'l- Kur'ân, XV. s.103-104.

³¹⁵ Şîrazî, Nasr Mekarim vd. Tefsir- i Numûne, XIV. s.387-399, Tahran, Darü'l- Kütübi'l- İslamiyye, 1374.

— Mecmâu'l-Beyân isimli tefsirde aynı şekilde anlatılmıştır.³¹⁶

— Bihâru'l-Envâr isimli tefsirde ifk olayına bildiğimiz tarzıyla değinilmiştir.³¹⁷

— A'yanü's- Şia isimli tefsirde bildiğimiz şekliyle anlatılmaktadır.³¹⁸

—Tefsirlerden Kummî ise bu olayın Mariye'nin başından geçtiğini ele almaktadır.³¹⁹

Yukarıda görüldüğü gibi bazı Şîf tefsirlerde olay Ehl-i Sünnet görüşleri doğrultusunda tefsir bilgilerini içermektedir. Ancak olayı siyasi olarak değerlendirenler de mevcuttur.

B. İSLAM TARİHİ KAYNAKLARINDA İFK OLAYI

Bilindiği gibi ifk hadisesi hakkında Nûr süresinin açıklanması sebebiyle bütün tefsirlerde, Hz. Âişe'nin anlattıkları dolayısıyla hadis literatüründe ve Müstalik Gazvesi'nin bir ayrıntısı olduğu için de tarih ve siyer kitaplarında geniş bilgi bulunmaktadır.

Biz de bu kısımda erken dönem ve geç dönem İslam Tarihi kaynakları olarak ikiye ayırdığımız eserlerde konuyu incelemeye çalışacağız. Hz.Muhammed'

³¹⁶ Tabersî, Ebû Ali Eminüddin Fazl b. Hasan, Mecmâu'l- Beyân fi Tefsiri'l Kur'ân, VII. s.225–233, Beyrut, Darü'l Marife, 1986.

³¹⁷ Meclisî, Muhammed Bakır, Bihârü'l-Envâr, XX. s.309–316, Beyrut, Müessesetü'l-Vefa, 1983/1403.

³¹⁸ Âmili, Muhsin El- Emin el- Hüseyin, A'yanü's- Şia, I. s.393, tah. Hasan Emin, Beyrut, 1983.

³¹⁹ Kummî, Ebü'l- Hasan Ali b. İbrahim, II. s.98–101, tah. Tayyib el- Musevi, el- Cezairi, ty. yy.

in ilk biyografisi, *Sîretu Rasulullah* adlı eser, Abbasi halifesi Mansur zamanında H. 151 /M. 768 yılında ölmüş olan İbn İshak tarafından yazılmıştır. Bu ilk biyoğrafi bize ancak tarihçi İbn Hişam (ö. 218/833) vasıtasıyla intikal etmiştir. Yine Taberî Tarihi veya Tarih-i Ca'feri diye de anılan *Tarih el-Ümem ve'l-Mülûk* adlı eserde erken dönem olarak nitelendirebileceğimiz eserlerdendir. Daha sonraki yüzyılların âlimi olarak bildiğimiz İbnü'l- Esir'e gelince O'nun *el-Kâmil Fi't-Tarih* adlı eseri de intikad fikirlerin iyi işlendiği ve önceki eserlerde rastlanan zayıf rivayetlerin ayıklandığı bir kaynaktır.³²⁰ Bizim tezimizde kullandığımız kaynaklar ise İbn Hişam'ın *Sîre'si*, Taberî'nin *Tarih'i*, Vâkidî'nin *Meğâzî'si* ve İbnü'l Esir'in *Tarih'idir*.

Şimdi ulaşabildiğimiz bu kaynaklardan olayı tekrar irdelemeye çalışalım:

1-Hz. Âişe ile Safvân b. Muattal'ın karşılaşma hadisesi esnasında diğer kaynaklarda Hz. Âişe ile Safvân b. Muattal arasında istirca sözünden sonra herhangi bir konuşmanın geçmediğini vurgulamışlardır. Oysa İbn Hişam'ın *Sîre'sinde* istirca sözünden sonra Safvân b. Muattal Hz. Âişe'ye hitaben "Seni diğer insanlardan geri bırakan nedir? Diye soru sormuş Hz. Âişe'den bir yanıt alamamıştır. Daha sonra devesini yaklaştırıp bin diyerek işaret etmiş ve yola koyulmuşlardır.³²¹

2-İftiracıların cezaya çaptırılma konusundan sonra diğer kaynaklarda görmediğimiz Ebû Eyyüb'ün Hz. Âişe'nin temizliğini, paklığını eşine anlatması olayı dikkat çekicidir. Olay şöyle anlatılmaktadır:

İbn İshak dedi ki: Bana babam İshak b. Yesâr, Beni Neccâr'ın bazı adamlarından naklen haber verdi ki Ebû Eyyüb Halid b. Zeyd hanımı Ümmü Eyyüb ona şöyle dedi: Ey Ebû Eyyüb, milletin Âişe hakkında söylediği şeyi işittin mi?

³²⁰ Yurdaydın, Hüseyin G. İslam Tarihi Dersleri, s.1-3, Ankara, 1971.

³²¹ İbn Hişam, Abdülmelik, *Sîreti İbn Hişam Tercümesi*, (çev: Hasan Ege), III. s.415, İstanbul, 1994.

Dedi ki: Evet işittim. Bu yalandır dedim. Ümmü Eyyüb sen böyle bir şey dedin mi? Ümmü Eyyüb hayır vallahi böyle bir şey demiş değilim dedi. Ebû Eyyüb öyle ki Âişe senden daha hayırlıdır, yanıtını vermiştir.³²² Yukarıdaki rivayette zikredildiği gibi Ebû Eyyüb'ün nezninde Mü'minlerin annesinin iffet konusunda hiçbir şekilde bir güvensizliği söz konusu değildir. Ümmü Eyyüb'e verdiği yanıt bunun bir delilidir. Peygamber'e duyulan güven ve saygı Peygamber'in ailesine de aynı şekilde duyulmaktadır.

İşte bu rivayetten bazı Müslümanların kendi vicdanlarına dönüp nefis muhasebesi yaptıkları ve buradan da Allah'ın istediği sonuca ulaştıklarını görmekteyiz. Çeşitli olaylara karşı takip edilecek metotta, Kur'an'ın istediği ilk adım vicdânî bir delil bulma, ikinci adım ise, Kur'an'ın da ifadesiyle açık bir delil ile olayı ispat etmedir.

3-Bu hususta nazil olan Kur'an ayetleri hakkında İbn Hişam bu iftirayı atanların Abdullah b. Übeyy ve arkadaşlarının olduğunu bildirmektedir. İbn Hişam elebaşlılığı yapan kişinin de Abdullah b. Übeyy olduğunu bildirmiştir. İbn İshak bunu İbn Hişam'dan önce bu haberde zikr etmiştir.³²³

4-Hassan b. Sabit ve Safvân b. Muattal arasında geçen tartışma İbn Hişam'ın Sîre'sinde ayrıntılı bir şekilde şöyle zikredilmiştir. Hassan b. Sabit Safvân'a ve bazı Müslümanlara yönelik bir şiir kaleme almıştır. Şiir şöyledir:

Garipler izzet bulmuş ve çoğalmış oldukları halde akşamladılar. Füreye de yalnız başına akşamladı.

Senin arkadaşı olduğun kimseyi anası kaybetsin veya arslanın pençesinde takılı olsun.

³²² İbn Hişam, a.g.e, III. s.415; Bu olay için bkz. Vâkidî, a.g.e. s.434.

³²³ İbn Hişam, a.g.e., III. s.412.

Hakkında diyet verilen maktulum için ne sabah erkenden gidip diyet alırım ve ne de ondan kısas ederim

Deniz, Şam rüzğarı esince, hareket ettiği ve köpükleri kenara attığı zaman, beni gazaplı gördüğün bir zaman bir gün benden daha galib olmaz ki ben o günde buzlu bulutların kesmesi gibi keserim.

Kureyş'e gelince, ben onlarla elbette asla sapıklarından doğruya dönüncüye kadar sulhlaşmam.

Lât'ı ve Uzza'yı kesin bir şekilde terk edip hepsinin vâhid, samed yani tek, eşi olmayan herkesin kendisine muhtaç olduğu Allah'a secde etmelerine kadar, Ve Resûlün onlara söylediklerinin hak olduğuna şehadet etmelerine ve Allah'ın ahdini tam manasıyla ifa etmelerine kadar.

Bunun üzerine Muhammed b. İbrahim b. Hâris et-Teymî'nin bildirdiğine göre, Sabit b. Kays b. Şemmâs, Safvân b. Muattal'ın Hassan'a vurduğu sırada üzerine atıldı ve onun ellerini boynuna bir ip ile bağladı. Sonra onu Beni Haris b. Hazrec'in evlerine götürdü. Abdullah b. Revâha onlarla karşılaştı. Bu nedir? dedi. Dedi ki: Hassan'a kılıçla vurduğunu görmüyor musun? Vallahi onu az daha görmeseydim onu katlederdi. Abdullah b. Revaha da ona şöyle dedi:

Resulullah (sav)'in yaptığın şeyden haberin var mı? Dedi ki: Hayır, vallahi. Dedi ki: O halde cür'et etmişsin, adamı serbest bırak. O da bunun üzerine onu serbest bıraktı.³²⁴ Olayın devamı yukarıda anlattığımız gibi İbn Esîr'in Tarih'inde geçtiği şekli gibidir.

5-Hassan b. Sâbit' in bu iftira olayına adının karışması sebebiyle Hz. Âişe'ye yönelik kaleme aldığı bir şiir İbn Hişam'ın Sîre'sinde şöyle ifade edilmiştir: "İffetlidir, evine bağlıdır, şekli, şüpheli bir şey ile töhmet edilmez.

Kötülükten haberi olmayan kadınlardan biri olarak sabahlar.

Lüeyy b. Ğalib'in bir küçük kabilesinden kerime bir kadındır.

³²⁴ İbn Hişam, a.g.e., III. s.420.

O Lüeyy ki, şerefleri zail olmayan şerefi aramak için koşulan yerlerin kerimleridirler. Ayıplardan uzak kılınmıştır, Allah onun yaratılışını güzel kılmıştır ve onu bütün kötülüklerden ve bâtıldan temiz kılmıştır.

Eğer iddia etmiş olduğunuz şeyi demiş isem, elim kırılsın.

Nasıl olur, yaşadığım müddetçe Rasulullah'ın soyuna dostluk ve yardımım olmuştu.

O Rasül için insanların hepsinin üzerine yüce rütbelere vardır.

Böbürlenip, salımanlar, atılğanlar ona ulaşamaz.

Denilen şeyler ilginç şeyler değil,

O, koğucu birinin bana söylediği bir sözdür.³²⁵

6-Yine diğer kaynaklarda bulamadığımız bir konu bu iftiraya karışanlar hakkında birinin kaleme aldığı şiiRIDIR. Şiir şöyledir:

“Hassan, Hamne ve Mistah ehli oldukları bir şeyi muhakkak taddılar.

Zira onlar fahiş, kabih söz söylemişlerdi.

Peygamberlerinin eşine bilinmeyen bir şüphe isnad ettiler.

Ve Arş'ın Kerim Sahibinin gazabını çektiler ve hüZünlendiler.

Onun hakkında Resulullah'a eziyet ettiler ve kalan birtakım rezâletlere

Büründüler ki o rezaletleri herkese yayıldılar ve ifşa olundular.

Ve onların üzerlerine şiddetli bükülmüş kamçılar döküldüler.

Sanki kamçılar bir bulutun tepelerinden akan yağmur taneleriydi.”³²⁶

7-Başka bir İslam Tarihi kaynağı olan Taberî'nin Tarih'inde ise olay örgüsünün Musannef de anlatıldığı şekilde olduğunu görüyoruz. Bu bilgiye ek olarak dikkatimizi çeken yön ise Safvân b. Muattal ile Hz. Âişe karşılaşmasında

³²⁵ İbn Hişam, a.g.e., III. s.422.

³²⁶ İbn Hişam, a.g.e., III. s.423.

Safvân'ın istirca sözünden başka seni insanlardan geri bırakan durum nedir? diye soru sormasıdır. Ama bu soruya Hz. Âişe'den bir cevap gelmemiştir.³²⁷

8-Vâkidî'nin Meğâzî'sinde ise, ifk olayı anlatılmadan evvel Müreysi Gazvesinden bahsedilmiş ve teyemmüm ayetinin nazil olması ile ilgili olay anlatılmıştır. Daha sonra olay örgüsü Musannef de geçtiği şekilde sırayla anlatılmıştır.³²⁸

9-İftiracıların cezaya çaptırılması bölümü ele alınırken diğer kaynaklarda Mistah'a, Hassan b. Sabit ile Safvân b. Muaatal arasındaki tartışmadan ve Peygamber (sav)'e müracatlarından bahsedilmemiştir. Oysa İbnü'l-Esîr'in Tarih'inde bu konulardan ayrıntılı bir şekilde bahsedilmiştir.³²⁹

SONUÇ

En mükemmel din olan İslam Dinî, insanlık âlemine getirmiş olduğu ilahi kanunları ahlâki kuralları ve edebî ölçüleri ile insanların aile düzenini sağlamaktadır. İslam dini, insanların birbirinin hukukuna saygı beslediği, şeref ve haysiyetlerin korunduğu bir toplumu gaye edinir. Dolayısıyla ferdin ahlakî eğitimine büyük önem verir. Çünkü fert, toplumun yapı taşlarından birini oluşturur. Onun olumlu veya olumsuz davranışları, öngörülen huzurlu toplumu aynı biçimde etkiler.

³²⁷ Taberî, Muhammed b.Cerir, Tarihu'l-Ümem ve'l-Mülk, s.612, Beyrut, 1387/1967. İfk Olayının tamamı için bkz.s.610-619.

³²⁸ Vâkidî, a.g.e., s.426-440, Beyrut, 1404/1984.

³²⁹ İbnü'l-Esîr, Ebu'l Hasan Ali b. Ebî Bekr, el- Kâmil fi't-Tarih, II. s.135, Mısır, 1348.

Bu sebeple ferdin iyi ve kötü davranışlar konusunda bilgilendirilmesi, iyiliğe özendirilmesi kötülükten sakındırılması gerekir.

İslam dini, Müslümanların dostça, birlikte, âhenk ve huzur içinde yaşayabilecekleri bir toplum olmalarını istemektedir. Toplum hayatı, ahlakın gerektiği tarzda oluşursa saygıya layık bir cemiyet haline gelir.

Toplum üyeleri arasındaki ilişkiler bir sistemi tamamlayan parçalar bütünüdür. Toplumda bu ilişkiler sistemi belli kurallara göre işler. Kurallardan sapmalar toplumu yozlaştırmaya götürür. Bu sapma davranışlarından biri olan iftiranın bir toplumda artması ve yapılaşması toplumu olumsuz yönde etkiler ve yozlaşma sürecini etkiler. Bu anlamda Yüce Allah K. Kerim'de iftira olgusuna dikkati çekmekte insanları uyarmaktadır. Bu uyarıları dikkate aldığımızda dini yozlaşma ve toplumsal çözülmeye engel olmak mümkündür.

İftira, bulaşıcı bir mikrop gibidir. Çünkü iftira sonucunda insanlar arasındaki sevgi ve dostluk bağları zayıflar; dayanışma gücü ortadan kalkar, insanlar birbirine güven duymaz olurlar. İftira, toplumdaki güzellikleri yakıp bitiren bir ateş gibidir.

İftira, özlenen bir saygıdeğer toplum idealini kökünden tahrip eden ve ferdin haysiyetine, şerefine, manevi hayatına saldırı anlamına gelen kötü huyların başında gelmektedir. İftira huyunun sebebi, insanlardaki yükselme ve daha fazla dünyalık toplama arzusu ve kıskançlıktır. Başkalarının sahip olduğu nimetlere ulaşamayanlar, o nimet sahiplerini iftira ile bühtan ile zayıflatmaya çalışırlar.

İnsanlar beklentilerine karşılık bulamayınca, kendileriyle Hak ve adalet namına mücadele eden insanlara olmadık ithamlar yapabilmekte ve olmadık iftiralar atabilmektedir. K. Kerim'in bildirdiğine göre, iftiranın en şiddetlilerinden biri iffetli

mü'min kadınlara zina isnad etmektir. Böyleleri dünyada da ahirette de lânete uğramışlardır. Onlara büyük bir azap vardır.

İslam tarihinde yaşanmış olan bir iftira da ifk vak'ası diye anılan ve Hz. Âişe'nin namusuna yapılan iftiradır. İfk olayı, Sahabenin çok ciddi bir biçimde Allah tarafından ikaz edildiği ve sert bir şekilde eleştirildiği, vahyin gelmesinin gecikmesi ile Âişe, ailesi ve Müslümanların sabrının denendiği, münafıkların eline önemli bir kozun geçtiği fakat ayetlerin inmesiyle bütün planların ifşa edildiği bir hadisedir.

İfk hadisesi genç bir Müslüman hanımın kadınlık iffetine ve sadakatine yapılan bir saldırı olarak nitelendirilebilir. Bu iftiranın failleri ikiyüzlü yapıya sahip olan münafıklardır. Münâfiklar Mustalikoğullarına karşı düzenlenen harekâta Hz. Âişe'nin başından geçen normal bir olaydan yararlanarak Hz. Ebû Bekir'le Resulullah'ın arasına fitne sokmaya ve Resulullah'ı gözden düşürmeye çalıştılar.

Daima insanların arasında bulunan, onların açıklarını arayan, insanları birbirlerine düşürmeye çalışan, münafıklar toplumlar için tehlikedir. Sağlam bir inanç ve itikada sahip olmayan kimseleri hemen tuzaklarına düşürüverirler. Allah K. Kerim'de bu olayı zikrederek hem Hz. Âişe'yi temize çıkarmış hem de mü'minlere böyle bir iftira karşısında nasıl bir tavır takınmaları gerektiği dersini vermiştir.

Hz. Âişe'ye yapılan iftira karşısında müslümanların tutumu değerlendirilirken bütün mü'minlerin böyle bir habere hemen inanmayıp iftiraya uğrayan hakkında zanda bulunmamaları gerektiği vurgulanmakta, bu tür asılsız isnad ve iftiraların yayılmasından hoşlananların dünyada ve ahirette ağır bir şekilde cezalandırılmayı hakettikleri bildirilmektedir.

Bu olayın günümüz toplumuna bir ders ve öğüt niteliğinde olduğu şüphe götürmez bir gerçektir.

Sonuç olarak ele aldığımız bu rivayetin erken ve geç dönem Hadis kaynaklarında herhangi bir farklılığı söz konusu değildir. Rivayet Zührî tarafından telif yöntemi ile nakledilmiştir. Hadis kaynakları uzun bir rivayet olan ifk hadisini, her babda ilgili yerini nakletmek suretiyle takti' yaparak nakletmişlerdir.

Rivayet ve Dirâyet tefsir kaynaklarında da herhangi bir farklılık söz konusu değildir. Şîf tefsirlerde ise Ehl-i Sünnet görüşleri doğrultusunda tefsir bilgileri verenler mevcuttur. Bir kısım Şîf müfessirleri ifk olayında iftiraya uğrayanın Hz. Âişe değil Peygamber'in diğer bir eşi Mâriye olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Bu rivayetin erken ve geç dönem İslam Tarihi kaynaklarında herhangi bir farklılığı söz konusu değildir.

ÖZET

GÜMÜŞ, Aliye, "İfk Hadisinin Tahlili", Yüksek Lisans Tezi, Danışman Prof. Dr. Bünyamin ERUL, s.110

Araştırmamız giriş, iki bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın konusu, amacı, önemi, metodu, kaynakları ve kavramsal çerçevesi hakkındadır. Tezimizde şu kavramlar üzerinde durmayı uygun gördük:

- a) Aslından olması gerekenden uzaklaşmış sapmış olan her şeyi içine alan İfk kavramı,
- a) Ahlak terimi olarak bir kimseye işlemediği bir suçu isnad etme anlamında kullanılan İftira kavramı,
- b) İğrenç ve çok çirkin olması dolayısıyla işiten kimseyi hayrete düşüren yalan anlamına gelen Bühtan kavramı.

Bu üç kavramın terim ve sözlük anlamlarını değişik sözlüklerden araştırarak Kur'an-ı Kerim'deki ilgili ayetleri dikkate alarak Garibu'l-Kur'an ve Garibu'l-Hadis kaynaklarından yola çıkarak anlamaya çalıştık.

Birinci bölümde Hadis kaynaklarında ifk olayını ele aldık. Rivayeti en erken kaynakta inceledikten sonra Kütüb-i Tis'a denilen eserlerde inceledik. Hadisin sened metin kısmını inceledikten sonra telif ve takti' üzerinde durduk. İfk olayına karışan kişilerin (Hz. Âişe-Safvân b. Muattal- Abdullah b. Übeyy b. Selûl-Mistah b. Üsâse-Hamne bt. Cahş-Hassan b. Sabit) biyografilerini inceledik.

İkinci bölümde Kur'an-ı Kerim'de ve İslam Tarihi kaynaklarında ifk olayını ele aldık. İlgili ayetlerinin (Nur 11-21) anlamını verdikten sonra çeşitli tefsirlerden olaydan çıkarılan hükümler üzerinde durmaya çalıştık.

Sonuç kısmında ise bu olayın yansımalarını inceledik. Etkisinin günümüz toplumuna kazandırdığı bilgiler üzerinde durduk. Tezimizin son kısmına da rivayetin isnad şemasını çizdik.

SUMMARY

GÜMÜŞ, Aliye, “The Analysis of the Hadith about the slander on Aisha (ra) (İfk)”, Master Thesis, Advisor Prof. Dr. Bünyamin ERUL, p. 110

The research consists of an introduction, two chapters and a conclusion. In the introduction part, we have presented information about the topic, aim, importance, methods resources and the conceptual aspect of the research.

We have found it appropriate to focus on the following concepts;

a) The concept of “slander” (ifk) which includes everything that diverges differs from its origin or from what it is supposed to be.

b) The concept of “slander” (iftira) used as an ethical term for the meaning of accusing someone of an offense he/she has not committed.

c) The concept of “slander” (Bühtan) which has the meaning of a lie that bewilders the person hearing it due to its being repulsive and very hideous.

We tried to comprehend the scientific and literal meanings of these three concepts by searching through different dictionaries, taking into consideration the related verses in the Quran and by making use of the resources “Garibu’l-Qur’an” and “Garibu’l-Hadith”.

In the first chapter, we have dealt with the incident of slander (incident of ifk) found in Resources of Hadith. We have studied the rumour in the work called “Nine Books (al-Kütüb-i Tis’a)” after studying it in the earliest resource. After examining the chain of the narration of the hadith (sened) and the written text of the hadith, we have focused on combining (talfiq) and separation (taqti’). We have examined the biography of those who took part in the incident of slander (ifk incident) (Hz. Aisha- Safwân b. Muattal-Abdullah b. Ubeyy b. Selûl-Mistah b. Üsâse- Hamne bt. Jahch-Hassan b. Thâbit).

In the second chapter, we have dealt with the incident of slander on Aisha (ra) (Ifk incident) found in the Quran and in the resources on the history of Islam.

After stating the meaning of related verses (Nur 11– 21), we tried to focus on the assumptions deduced from the incident in various resources of interpretations of Quran (tefsir).

In the conclusion part, we have studied the reflections of incident. We have emphasized the knowledge which the effect of the incident brought into today's society.

In the last part of our thesis, we have drawn up the diagram of the chain of the narration of the incident (the diagram of isnad).

BİBLİYOGRAFYA

Abbot, Nabia, *Hz.Muhammed'in Sevgili Eşi*, (çev. Tuba Arşak Hasdemir),
Yurt Kitap Yay. Ankara, 1999

..... *Aishah: The Beloved of Mohammed*, London, 1985

Abdulbâkî, Muhammed Fuâd; *el-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfâzi'l Kur'âni'l-Kerîm*, Beyrut,1945

Abdurrahmân, Âiše Abdurrahman b. Şâti', *Rasulullah'ın Annesi ve Hanımları*, (çev. İsmail Kaya), Uysal Kitabevi, Konya, 1991

Ahmad, Fazl, *Aisha The Truthful*, New Delhi, Taj Co,1983

Akbulut, Ahmet, *Sahabe Devri Siyasî Hâdiselerinin Kelâmi Problemlere Etkileri*, İstanbul, 1992

Ahmed b. Faris, Ebû'l- Hüseyin, *Mekâyisü'l-Lüğa, el-Mu'cem fi'l-Lüğa*, Lübnan, (ty)

Ahmed b Hanbel, *Müsned*, (tah. Şuayb Arnavut), Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1996–2001

Âmilî, Muhsin El-Emin el-Hüseyin, *A'yanü'ş-Şia*, tah. Hasan Emin, Beyrut, 1983

Âmirî Yahya b. Ebi Bekr b. Muhammed, *Behcetü'l-Menâfil ve Buğyetü'l-Emâsil*, Medine, el-Mektebetü'l-İlmiyye, t.y.

Asım Efendi, *Kâmus Tercümesi*, İstanbul, 1304

Aşık, Nevzat, *Hz. Âiše'nin Hadisciliği*, İzmir, 1987

Aydınlı, Abdullah, *Hadîs Istılahları Sözlüğü*, Timaş Yayınları, İstanbul, 1987

Aynî, Bedruddin, Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed; *Umdetu'l-Kâri, Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, Kahire, 1972

Balcı, Ramazan, *En Sevgilinin Sevgilisi (Hz. Âiše Hayatı ve Şahsiyeti)*, İstanbul, 2003

Belâzurî, Ebû'l-Hasen b.Yahya b. Cabir, *Ensâbü'l-Eşrâf*, Beyrut, 1417

Bilmen, Ömer Nasûhi, *Hukûk-u İslâmiyye ve Istılahât-ı Fıkhiyye Kâmûsu*, İstanbul, 1968

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *es-Sâhih* (Tek cilt K.Sitte'den), Riyad, 1419, Daru's- Selam Yayınları

Cadelmevla, Muhammed Ahmed (ve öte), *Kasâsü'l-Kur'an*, Kahire, 1969–1989

Canan, İbrahim, *Hadis Külliyyâtı Kütüb-i Site Tercüme ve Şerhi*, Akçağ Yay. Ankara, 1995

..... *Hadis Usûlü ve Tarihi*, Ankara, 1998

Cevherî, İsmail b.Hammad, *es-Sihâh, Tacü'l-Lüğa ve Sihâhu'l-Arabiyye*, y.y.1982

Ceylan, Canan, *Entelektüel ve Siyasi Bir Kişilik Olarak Hz. Âişe*, Ahsen Yay. İstanbul, 2000

..... *Kadın ve Erkek Arasındaki Sadakat ve Aşk Farkı İlişkilerdeki Faktörel Dengeler*, Mayıs, 2004, İstanbul, Ahsen Yayınları

Çelebi, İlyas, *İslam İnancında Gayb Problemi*, İstanbul, 1996

Dârîmî, Ebû Muhammed Abdullah b.Abdirrahman; *es-Sunen*, İstanbul,1981

Derveze, İzzet, *et-Tefsirü'l-Hadîs (Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri)*, çev. Mustafa Altınkaya, İstanbul, 1997

Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara, 1981, Birlik Yayınları

Ebû Davud, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistânî; *es-Sunen* , (Tek cilt K.Sitte'den) Riyad, 1419, Daru's- Selam Yayınları

Ebû Nuaym, el-İsfehani, Ahmed b. Abdilllah, *Hilyetü'l Evliyâ ve Tabakâtü'l Asfiyâ*, Mısır, 1932–1938

Ebû Zehra, Muhammed, *Son Peygamber Hz.Muhammed*, çev. Mehmet Keskin İstanbul, 1993

- Edib**, Eşref, *Asr-ı Saadet*, İstanbul, 1967–1971
- Edward**, William Lane, *An Arabic- English Lexicon*, Beyrut, 1968
- Emre**, Mehmet, *Büyük İslam Kadınları ve Hanım Sahabeler*, İstanbul, ty.
- Erul**, Bünyamin, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, Ankara, 1999
- “*Hadiste Eleştirel Yaklaşımın Öncüsü Olarak Hz. Âişe*”, İslâmiyât, III, sayı:2, Ankara, 2000
- “*Hz. Âişe Kaç Yaşında Evlendi? Dokuz mu Ondokuz mu?*”, İslâmî Araştırmalar, IXX, sayı:4, Ankara, 2006
- Ezheri**, Ebû Mansur Muhammed b. Ahmed, *Tehzübü'l lûğa*, (tahkik Ali Hasan Hilali)
- Faris**, Ahmed, Ebû'l-Hüseyin, *Mekâyisü'l-Lüğa*, Lübnan, 329–395/1004
- Fayda**, Mustafa, “*Âişe*”, *DİA*, TDV Yay. İstanbul, 1989
-“*İfk Hâdisesi*”, *DİA*, TDV.Yay. İstanbul, 2000
- Fevzi**, Cihan Rıfat, *es-Seyyide Âişe ve Tevsikûha li's-Sünne*, Kahire, 1421/2001
- Fîrûzâbâdi**, Mecdüddin Muhammed b.Yakub b. Muhammed, *el-Muhît fi'l-lüğa*, ty. yy.
- Gazzâlî**, Muhammed, *Fıkhu's-Sîre*, Dimaşk, Darü'l-Kalem, 1989
- Günaltay**, Şemseddin, *İslam Tarihinin Kaynakları* (Tarih ve Mürevvihler) İstanbul,1991
- Habeş**, Refide, *Âişe bintu Ebî Bekr es-Siddik*, (Gözden geçiren Muhammed Habeş), Beyrut, 1990
- Habeşî**, Hasan b.Salih b. Ömer, *el-Burhân Fî Garibi'l-Kur'an*, Kahire, 1411/1991

- Hâkim**, Ebû Abdullah en- Neysâbûrî, *Müstedrek*, Beyrut, 1335/1916
- Halife**, Nasrullah; *Hadisü'l -İfk: Kıssâtü's-Seyyide Aişe*, (yy.ty)
- Hamidullah**, Muhammed, *İslâm'a Giriş* (çev. Ruhi Özcan), İstanbul, 1999
..... *İslam Peygamberi, Hayatı ve Eserleri*,(çev. M.Sait Mutlu), İstanbul, 1966
..... *İslam Peygamberi*, (çev. Salih Tuğ) ,Ankara, 2003
- Hatiboğlu**, Mehmet Said, “*Hz.Âişe'nin Hadis Tenkitçiliği*”, AÜİFD, XIX, Ankara,1973
- Hatipoğlu**, Nihat, *Asr-ı Saâdette Müşrik ve Münafık Liderler*, Ankara, Mart, 1990
- Herevî**, Ebû Ubeyd Ahmed b.Muhammed, *el-Garibeyn fi'l-Kur'an ve'l-Hadis*, Beyrut, 1419/1989
- Heysemî**, Nuruddin Ali b. Ebî Bekir, *Mecmauz'-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, Kahire, ty.
- Hitti**, Philip, *Siyâsî ve Kültürel İslâm Tarihi*, (çev. Salih Tuğ), İstanbul, 1995
- Işık Ergene**, Havva, *Hanım Sahabeler*, Okul Yayınları, İstanbul, 2003
- İbn Abbâd**, Ebû'l-Kasım İsmail B.Abbas, *el-Muhît Fi'l-Lüğa*, Beyrut, 1414/1994
- İbn Abdilberr**, Ebû'l-Ömer Yusuf b.Abdullah, *el-İstîâb fi Ma'rifet'l-Ashâb*, Beyrut, 1415/1995
- İbn Esîr**, Ebü'l-Hasen Ali b.Muhammed b.Muhammed, *Usdu'l-Ğabe Fi Marifeti's-Sahabe*, Beyrut, 1414/1993
..... *el-Kâmil fi't-Tarih*, Müniriyye Matbaası, Mısır, 1348

- İbn Hacer el-Askalânî**, Şihabüddin Ahmed b. Ali, *el-İsâbe Fî Temyîzi's-Sahâbe*, Mısır, 1328
-*Tehzîbu't Tehzîb*, Dairetu'l-maârifî'n-nizamiyye, Haydarâbâd, 1325
-*Takrîbu't- Takrîb*, Beyrut, 1417
- İbn Hişâm**, Ebû Muhammed Abdulmelik, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, Beyrut, 1425/ 1995
- *Sîret-i İbn Hişam Tercümesi*, (çev. Hasan Ege), İstanbul, 1994
- İbn İshak**, Muhammed, *es-Sîre*, (tah. Muhammed Hamidullah), Konya, 1981
- İbnu'l- Kayyim**, Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekir, *Zâdu'l- Maâd fî Hedy-i Hayri'l-İbâd*, (terc. Muzaffer Can), İstanbul
- Hikmetü'l- İbtıla' ile birlikte Hadisü'l İfk* (Seyyid Kutub), Mısır, Darü's-Selam, 1984
- İbn Kesîr**, Ebû'l- Fidâ İmaduddin, *el-Bidâye ve'n Nihâye*, tah. Ahmed Ebû Hakim ve arkadaşları, Beyrut, 1992
- İbn Kuteybe**, Ebû Muhammed Abdullah b.Müslim, *el-Ma'arif*, Beyrut, 1970
- İbn Mâce**, Muhammed b.Yezid el-Kazvinî, *es-Sunen*,(Tek cilt K. Sitte'den), Riyad, 1419, Daru's-Selam Yayınları
- İbn Ma'in**, *Tarih*, Mısır, 1979
- İbn Manzûr**, Ebû'l-Fadl Cemâlüddin Muhammed b. Mükrim b. Manzûr el-İfrikî el-Mısrî, *Lisânü'l-Arâb*, Mısır, 1300–1307

İbn Nedim, Ebû'l-Ferec Muhammed b. Ebî Yakûb, *Kitabu'l-Fihrist*, Dâru'l-Mesire, Tahran,1988

İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni'ez-Zührî, *et-Tabakâtü'l Kübrâ*, Mısır,1308

İbn Rüşeyk, *Kitabu'l Umde*, ty. yy.

İbrahim, Mustafa vd, *el-Mu'cemü'l-Vesit*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1996

İsfehânî, Râğıb, Hüseyin b.Muhammed, *el-Müfredât Fî Garibi'l-Kur'an*, Kahire, ty.

İstanbulî, Mahmud Mehdî, Şelebi, Mustafa Ebü'n-Nasr, *Nisâun Havle'r-Rasûl Ve'r-Red Alâ Müfteriyâti'l-Müsteşrikîn*, Dimaşk, 1995/1415

Karaman, Fikret, *Münafıklığın İtikadî Boyutu ve İslamî Tebliğe Etkisi*, Diyanet Vakfı Yayınları, Elazığ, 1996

Keremî, Hasan Saîd, *el-Hâdi İla Lüğati'l-Arab*, Beyrut, 1411/1991

Kettânî, Muhammed b.Cerir b.İdris Abdulhay b.Rabbani (1347/1927), *Et-Teratübü'l- İdâriyye*, (çev. Ahmet Özel), İz Yayıncılık, İstanbul, 1991

Koçyiğit, Talat, *Hadis İstilahları*, Ankara, 1985, A.Ü.İ.F.Yay.

Köksal, M. Asım, *İslam Tarihi, (Medine Dönemi)*, Şamil Yayınları, 1980

Kök, Bahattin, "*Hassan b. Sâbit'in Şiirleriyle İslam'a Hizmetleri*", Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Erzurum, 1986

Kummî, Ebü'l-Hasan Ali b. İbrahim, *Tefsir-i Kummî*, (tah. Tayyib el-Musevî, el- Cezairi, ty. yy.

Kutup, Seyyid, *Fî Zilâli'l Kur'an*, (Terc. Salih Uçan), İstanbul, 1990–1991

Kurtubî Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'an*, (tah. Muhammed İbrahim el- Hafvanî), Kahire, 2002–2003

- Lewis**, Mahluf, *el-Müncid*, Beyrut, 1991
- Lings**, Martin, *H. Muhammed'in Hayatı*, çev. Nazife Şişman, İstanbul, 2000
- Makdisî**, Abdülganî (ö.600/1203) *Hadisü'l-İfk*, (çev. Ebû İsmail Hişam b.İsmail Sekka), Riyad, Âlemü'l-Kütüb, 1985
- Mâlik b. Enes**, *el-Muvattâ*, Mısır, ty.
.....*el-Muvattâ* (çev. Ahmet M. Büyükçınar, Vecdi Akyüz, Ahmet Arpa, Durak Susmaz, Abdullah Yücel), İstanbul, 1994
- Meclisî**, Muhammed Bakır, *Bihârü'l-Envâr*, Beyrut, Müessesü'l- Vefa, 1983/1403
- Mevdûdî**, Ebû'l- A'lâ, *Tefhîmu'l-Kur'an*, (çev. Kayani, Muhammed Han ve bşk.) İnsan Yayınları, 1991
- Mizzî**, Cemaledin Ebû'l -Haccâc Yusuf, *Tehzîbu'l-Kemal fî Esmâir-Ricâl* (Tah. Beşşar, Avar Ma'ruf) Müessesetu'r-Risâle, Beyrut,1992
- Moin**, Mümtaz, *Umm-Al-Mü'minin A'ishah Siddıgah Life And Work*, Taj Co,1982
- Müslim**, Ebû'l-Hüseyn Müslim b.Haccâc; *es-Sâhih*, (Tek cilt K. Sitte'den), Riyad, 1419, Daru's- Selam Yayınları
- Nedvi**, Seyyid Süleyman, *H. Âişe*, (çev. Ahmet Karataş), Timaş Yay., İstanbul
..... *es-Siretü's Seyyide Âişe Ümmü'l-Mü'minîn*, Dımaşk, Darü'l Kalem, 1414/2003
- Nesâî**, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb; *es-Sunen*, (Tek cilt K. Sitte'den), Riyad, 1419, Daru's-Selam Yayınları

- Özafşar**, Mehmet Emin, *Hadisçilerin Peygamber Tasavvuru*, Diyanet İlmî Dergi, Ankara, 2000
- Râzî**, Fahrettin, Ebû Abdullah Muhammed, *Mefâtihu'l-Ğayb*, Mısır, 1308
- Râzî**, Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdulkâdir, *Muhtaru's-Sihâh*, Suriye, 1316
- Reinhart Pieter Anne** Dozy, *Tarih-i İslamiyet*,(çev. Abdullah, Cevdet.) Mısır, 1908
- Rodinson**, Maxime, *Hz.Muhammed Yeni Bir Dünyanın, Dinin ve Silahlı Bir Peygamberin Doğuşu*, (çev. Attila Tokatlı), İstanbul, 1994
- Sâbûnî**, Muhammed Ali, *Kur'an-ı Kerim'in Ahkâm Tefsiri*, (terc. Mazhar Taşkesenlioğlu), İstanbul, 1984
- *Safvetü't- Tefâsîr*, Beyrut, 1981
- Subhî**, Salih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları*, (çev. M. Yaşar Kandemir), İstanbul, 1996
- Savaş**, Rıza, *Hz. Muhammed (sav) döneminde Kadın*, İstanbul, 1992
- *Râşid Halifeler Döneminde Kadın*, İstanbul, 1996
- "Hz.Âişe'nin Evlilik Yaşı İle ilgili Farklı bir Yaklaşım", D.E.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi, sayı: IX, yıl.1995
- Spelberg**, Denise A. Politics, *Gender and The İslamic Past The Legacy of Aisha bint Abi Bakr*, New York, Colombia Universty, 1994
- Şerefeddin**, Mûsevi, Abdülhüseyin, *en-Nas ve'l-İctihâd*, (tahkik: Ebû Mücteba), Beyrut, Dârü'l- İslamiyye, (ty);
- Şiblî**, Mevlana, *İslam Tarihi, Asr-ı Saadet*, terc. Doğrul, Ömer Rıza, İstanbul, 1977–1978

- Şirazî**, Nasr Mekârim vd. *Tefsir-i Numûne*, Tahran, Darü'l- Kütübi'l-İslamiyye, 1374
- Tabâtabâî**, M.Hüseyin, *el-Mizân fî Tefsiri'l- Kur'an*, 1973
- Taberî**, Ebû Ca'fer b.Muhammed, *Câmi'ul-Beyân An Te'vili Âyi'l-Kur'an*, Mısır, 1388/1968
- *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk*, İstanbul, 1289
- Tabersî**, Ebû Ali Eminüddin Fazl b. Hasan, *Mecmau'l-Beyân fî Tefsiri'l Kur'an*, Beyrut, Darü'l Mârifet, 1986
- Tarhan**, Nevzat, *Kadın Psikolojisi*, İstanbul, Mart, 2005, Nesil Yayınları
- Tirmizî**, Ebû İsa Muhammed b. İsa; *es-Sunen*, (Tek cilt K. Sitte'den) , Riyad, 1419, Daru's-Selam Yayınları
- Uğur**, Mücteba, *Ansiklopedik Hadis Terimleri Sözlüğü*, T.D.V.Yayınları, Ankara, 1992
- Vâkidî**, Muhammed b. Ömer, *Kitâbü'l-Meğâzî*, (thk. Marsden Jones), Beyrut, 1966
- Yiğit**, Yaşar, *İnsanlık Onur ve Şerefine Korunması Perspektifinden Kazf Suçu ve Cezasına Bakış*, Kur'an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi, İstanbul, 1999-2000
- Yurdaydın**, Hüseyin G, *İslam Tarihi Dersleri*, Ankara, 1971
- Wensinck**, A. J. *Concordance et Indices De Ta Tradition Musulmane*, (*el-Mu'cemu'l-Mufehres li Elfâzi'l-Hâdisin-Nebevî*, İstanbul,1986
- Zebîdî**, Ebû'l-Feyz, *Tâcü'l-Arûs, Fî Şerhi'l-Kamus*, Beyrut, 1414/1994
- Zeccâc**, *Meâni'l-Kur'an ve İ'rabühü*, Beyrut, 1408/1988

Zehebî, Ebû Abdullah Şemsüddin, *Tezkiretu'l-Huffâz*, Haydarâbâd, 1375/1955

..... *Siyeru A'lâmin-Nübelâ*, (tah. Şuayb el-Arnâvut Huseyn el-Esed), Beyrut, 1406/1986

Zemahşerî, Ebû'l Kasım Cârullah Mahmud b.Ömer, *el-Fâik Fî Garibi'l-Hadis*, Haleb, 1971

..... *el-Keşşâf an-Hakâiki't-Tenzil*, Mısır, 1966

Zerkeşî, Bedruddin, Hz. Âişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler, (çev. Bünyamin Erul), Ankara, 2002

..... *el-İcâbe li irâdi Ma'stedrekethu Âişe Âlâ's-Sahâbe*, Beyrut, 1425

SÖZLÜKLER

Arapça Türkçe Sözlük, Serdar Mutçalı, İstanbul, 1995

Dini Kavramlar Sözlüğü, Komisyon, DİB. Tefik mad. Ankara, 2005

İslami Kavramlar, Komisyon, Tefik mad. Ankara, 1997

Mecelletü'l-Ezher: Nurü'l-İslam, c.57, sayı 12, Kahire, 1985

